

CORNEL BRAHAȘ

**Morții
nu mai știu
drumul
spre casă**

roman

CORNEL BRAHAȘ

MORTII
NU MAI ȘTIU
DRUMUL
SPRE CASĂ

CORNEL BRAHAȘ

MORȚII
NU MAI ȘTIU
DRUMUL
SPRE CASĂ

— roman —

EDITURA MILITARĂ, BUCUREȘTI, 1990

Coperta : FL. CREANGA

ISBN 973-32-0180-4

Motto:

**...AM PLECAT TOȚI ȘI NE-AM
ÎNTORS SINGURI...**

(un combatant anonim)

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Romanul „Morții nu mai știu drumul spre casă”, continuare firească, necesară a românelui-document „Pînă la capăt și mai departe”, scris în perioada 1987-1988, reprezintă literaturizarea, cu asentimentul rela-tanților, a patru mărturii despre întoarcerea în patrie a combatanților de pe Frontul de Vest după 13 mai 1945.

Țin să subliniez că mutilarea prin care a trecut manuscrisul în vederea tipăririi primei ediții se dato-rează exclusiv cenzurii statuate, extraeditoriale, din acei ani.

C. B.

I. STRIGAREA

Mă numesc Ștefan I. Dobre și-am plecat din Cehoslovacia într-o seară. Pînă în țară am mers pe jos, dar de la Mogoșoaia m-a luat o căruță. O căruță care mă cunoștea.

Era în iunie 1945, a venit un curier și-a început să strige cine-i cutare și cutare, adică eu, să mergă imediat la biroul mobilizare să i se dea foaie de drum să plece acasă.

Cerul era ascuns — seara zdrențuită.

Dar pînă la strigarea de mai sus s-au petrecut întocmai cele ce urmează. În ziua de 9 mai 1945, imediat după sfintele sărbători de Paști, dacă nu mă înșală memoria, noi schimbam frontul pe marginea unei șosele unde făcusem haltă ca să ne odihnim. În vremea asta a venit o mașină cu niște soldați de-ai noștri însoțiți de cîțiva civili care ne-au înmînat la fiecare cîte un ou roșu și o felie de cozonac zicînd că-s chiar din țară de la noi. Tot atunci ne-au împărțit și ziare diferite, precum și răspunsuri cum că în țară toate-s bune și frumoase. I-a crezut cine-a putut, cine nu și-a văzut de stînjenele lui. Eu mi-am băgat ziarele primite într-un buzunar fără măcar să le răsfoiesc. Aveam timp de ele, acum îi priveam pe cei doi veniți direct din România ca pe o veste adevărată de care aveam nevoie.

După ce-am terminat de mîncat au venit vreo douăzeci de mașini FORD carosabile și ne-au imbarcat în mare grabă. Cei care mestecau încet ca în vreme de pace s-au suit în camioane cu cozonacul național în gît. La privirile noastre nedumerite ofițerii ne-au răspuns :

— Berlinul a căzut, dar n-au căzut marginile lui. Așa că mai avem de luptat.

Cum devine asta ? am întrebat noi cu glas adevărat. Adică să nu mai avem grija Berlinului, cum că trebuie să ajungem și noi acolo neapărat, ci să ne vedem de alte lupte, asta e, ziceau ofițerii.

— Noi nu sîntem pe-aici pentru victorii, noi sîntem veniți pentru lupte, a' întărit cu ironie unul dintre ei. Iar noi dintr-o dată nu mai înțelegeam limba ofițerilor noștri. Viața nu mai era viața de tranșeu, mititică și una lîngă alta, ci se lăbărțase în afara ei.

Am pornit-o.

Atîta am mers cu mașinile alea că începusem să ne plictisim. Și nu prea eram învățați cu plictiseala.

Am ajuns într-un orașel la poalele unui munte. Ne-au debarcat și ne-au spus că sus pe creste sînt cinci divizii SS care nu vor să se predea, indiferent de soarta imediată a Berlinului. Pas de-i pricepe !

Am ocupat în grabă poalele muntelui. Eu gîndeam că bătălia asta este colac peste pupăză... Sau mai exact : asta ne mai lipsea ca să fie lista nenorocirilor completă ! Era 12 mai 1945, ai noștri făceau pregătiri pentru ultima ripostă. Dimineăța acelei zile arăta ca un balaur gol. La ora 8 s-a vorbit prin megafoane ; toți nemții din diviziile alea, alții ca ei din vîrfurile muntelui care se predau de bunăvoie și nesiliți de armele noastre nu vor păți nimic în legătură cu luarea vieții.

Nu s-a predat, dom'le, nici unghie de neamț, aveau încăpățînarea nenorocită prin care își sapă moartea să laș în om.

N-aveam încotro, a început atacul nostru. Trei linii de artilerie — două românești, una sovietică — au început dintr-o dată să radă pămîntul aflător pe muntele cu draci. Cerul, partea lui diavolească, se amestecase complet cu pămîntul, astfel că dacă cineva vroia acum să urce în negurile dumnezeiești se putea cățăra cu ușurință pe praf compact pînă la adînci înălțimi, dar cui îi ardea de așa ceva ? În război îți dorești viață pe pămînt, pentru asta te bați, iar nu în ceruri, acolo ajungi și fără războaie mondiale și fără să faci tu personal eforturi speciale în sensul ăsta.

Infanteriștii noștri stăteau în gropi așteptînd ordinul de atac și-i ușurau ochii din cauza mirosului care provenea din proiectile. De mai multă vreme începusem să-i batem pe acești inamici — nemți sau unguri — fără să știm exact cum, adică pe de rost, așa că de aia stăteam liniștiți în gropi așteptînd să ni se comunice că gata ! i-am bătut !

Eu eram trăgător la pușca mitralieră în Regimentul 1 Dorobanți, Batalionul 1, Compania a 3-a. Pe la ora prînzului, cînd să pornim și infanteria la atac, nemții din vîrfurile muntelui au dat foc la tot materialul de război și au început să coboare încet, fără arme. Venea de sus o coloană nesfîrșită. Greu de numărat.

Pe sovietici i-a înfuriat distrugerea armamentului, pe noi nu ne interesa, pentru că oricum tot la alții ar fi ajuns.

Am ieșit din gropile în care proiectilele lor au încercat să ne strivească pînă la unul. Am ieșit demni și triști pentru că iată, din cauza unor descreierați, au murit oameni cărora pacea le luminase cîteva clipe viața...

I-am luat prizonieri pe toți fiii, ce-or fi crezut ei că prizonieratul din 12 mai e mai dulce ca acela dinainte de 9 mai ? Nu, era același !

Exact în acest punct al zilei respective au venit niște mașini sovietice, ne-am îmbarcat și am pornit iarăși la eliberare de pămînt. Sau la moarte degeaba, era cam același lucru.

La două ore de mers ne-am oprit — venise ordin de retragere. Deci, înapoi pînă în orașelul pe care îl eliberasem pe 12 mai, dar nu chiar în el ! Nu era de nasul unor învingători ca noi ! Ne-am instalat într-o pădure de brad la 7 — 8 kilometri departe de localitate.

În aceeași pădure s-au instalat și unitățile rusești.

Pe timpul povestit mai sus aveam comandant de companie pe locotenentul Canardicea, să-i fie țărîna ușoară dacă s-o fi prăpădit, că toată ziua mă înjura din mai nimicuri pentru că din toată compania rămăsesem singurul soldat din contingentul 1945, restul erau bătrîni ! Tocmai se pusese cu o instrucție drăcească pe noi zicînd că nu mai sîntem disciplinați, că ne-a intrat pacea în cap, că sîntem armată învingătoare ? sîntem noi atît de siguri că războiul s-a terminat ? Adică nu e el sigur, că e grad superior, și sîn-

tem noi, trupa, mai ai dracului? de unde pînă unde? Și dă-i cu instrucție pe noi de ne blestemam zilele.

Mîncarea era formată dintr-o bucată de pîine și un polonic de zeamă cu o felioară de morcov. Țin minte că felioara asta n-a lipsit nici o zi din fiertura noastră, cred că dacă s-ar fi întîmplat așa ceva ieșea urît, atît de mult intrase ea în viața noastră! Dar asta nu făcea parte din programul lui Canardicea, asta era o situație generală pentru învingătorii dinspre răsărit ai hitleriștilor. Nu-mi dau seama cum se prezenta ea la americani și nici n-am reușit să aflu direct și imediat. Așa că mie îmi devenea din ce în ce mai foame, mai ales că nu mai aveam ce face, nici la ce mă gîndi altceva. Nu mai aveam adică grija frontului, frica lui, nu mai aveam spaima tranșeului să-mi uit de chinul burții. Și nici nu-mi mai era greață în loc de foame cum mi se întîmplase adesea în anumite măceluri.

Într-o zi, mergînd eu mai departe decît linia bivuacurilor noastre, am ajuns la o unitate rusească vecină de codru cu noi. Am stat la îndoială preț de cîteva momente, mi-am zis în cap : ce-o fi ! și m-am apropiat de doi soldați care trebăluiau la niște bețe cu bricegele. Ca să nu fiu foarte suspect — deși nu aveam de ce — le-am cerut direct de mîncare. Ei au rîs — țin minte rîsul ochilor, m-au chemat lîngă ei. Unul a dispărut după copaci și s-a întors cu un castron de arpacaș plus o pîine întreagă tăiată felii-felii. M-am așezat chiar lîngă ei, am mîncat tot arpacașul, dar pîinea numai pe jumătate. Cealaltă jumătate am băgat-o în sîn. Unul dintre ei m-a întrebat : de ce ? Duc la camarazii mei, am răspuns. Întrebarea lor : la români nu este pîine ? Unde e România — țara Pîinii ? Și rîdeau întrebător. Răspunsul meu : țara mea este la ea acasă. Iar eu sînt pe frontul străinătății. Ei au mai rîs puțin, fără poftă, după care au chemat un alt soldat, l-a trimis undeva numai de ei știut, care soldat s-a întors cu o pîine mare. Mi-au înmînat-o cu o bucurie reținută. Le-am mulțumit și am plecat. Tocmai mă durea pe sub coaste pentru că se umfla arpacașul în mine.

Mergînd eu așa umflat prin pădure îmi făceam socoteli cum să ajung cu pîinea în cort viu și nevătămat. Pentru că dacă mă vedeau camarazii mă puneau jos fără discuții și mi-o luau, nici nu le ajungea la cîtă foamete strînseseră

în ei iar eu deveneam pedepsit de locotenentul Canardicea cum că am iscat dezordine în trupă sau cum că am furat pîinea de la aliați. M-am hotărît : ascund pîinea la rădăcina unui copac mai cunoscut pînă se întunecă, după care voi vedea ce mai e de făcut. Nici n-am terminat bine operațiunea că m-am întîlnit cu unul dintre camarazii mei căruia i-am și dat de bănuiră din cauza burții mele umflate. Că pe-atunci, domnule ne știam toți unul la altul hibeale sau cutele trupului, rănile sau forma zîmbetelor. I-am explicat c-am fost pe la colegii de război, că uite, luptăm de anul trecut umăr la umăr, pușcă lîngă pușcă, avem de-un an vieți vecine și morți alăturate și n-am avut timp să mai schimbăm o vorbă, acolo... Camaradul a dat din cap neîncercător zicînd că nu știu o boabă rusește, cum am vorbit cu ei ? Există limba de război, comună, i-am zis, *limba de nevoie* care-i mondială și la îndemîna oricărui om aflat la ananghie ! Nu știu cît a înțeles din spusele mele dar a închis în capul lui o tăcere care mi-a dat de gîndit. Dar nu pentru multă vreme, dat fiindcă eram sătul. Și tot pentru că eram sătul, seara a venit foarte repede și foarte normal.

După polonicul tradițional de seară m-am dus la copacul cu secretul, am luat provizia și-am băgat-o în cort. Am ascuns-o cu ușurință pentru că aveam paie ca așternut. La un moment dat, crezînd că ceilalți dorm — eram zece în cort — nu m-am putut stăpîni să nu rup o bucătică de pîine și să n-o mestec. Care mestecat, deși rar și secret, l-a trezit pe camaradul meu bănuitor — Purcoaie, de prin Videle. A sărit pe mine ca la asalturi de noapte și nu m-a lăsat pînă nu mi-a căscat gura să vadă ce mîncam și lui nu-i dădeam. Am scăpat ușor pentru că înghițisem dumaticatul nemestecat iar gura mi se prezenta fără corpuri delice.

Întrebarea lui Purcoaie : ce mîncai, mă ?

Răspunsul meu : amintiri. Amintiri din copilărie.

Cu incursiunile la prietenii sovietici mi-a mers foarte bine cîteva zile. Îmi făcusem program fix din a mă prezenta la ei, ei mă primeau frumos și rîdeam împreună. Cred că dacă am fi știut vreo limbă comună ne-am fi povestit multe, cu unul dintre ei bănuiesc că semănam, mai precis el ~~era~~ pentru ai lui ceea ce eram eu adesea pentru ai mei :

dezamorsam tristeți de mai toate culorile. Numai că, la câteva zile, treaba cu vizita asta s-a prostit. Rău.

A venit în unitatea noastră un colonel de la Divizia Tudor Vladimirescu. Cu el au venit de asemeni și câțiva sergenți majori sau plutonieri de-ai lor. Noi am crezut că sosirea lor este de curtoazie, sau pur și simplu să ne cunoaștem, eram de aceeași parte a baricadei, nu ? eram de același sînge, de același neam, chiar dacă luptasem în ultimul timp sub steaguri diferite. Numai că ei nu nutreau gânduri similare cu noi, ei au venit să ne vorbească despre vremurile de după război. Iar noi să tacem despre vremurile de după război, cam așa venea chestiunea. Trebuia deci să ne supunem poeziei recitate de ei fără să prea crîcnim.

Colonelul TV l-a anunțat pe generalul nostru să strîngă Divizia 2. Infanterie într-o poiană care avea un nume dar nu-l mai știu, știu că poiana asta fusese înainte un lac dar secase. Ne-am adunat la locul stabilit. Eram toți cu ochii pe noul colonel : înalt, bine legat, cu insigna TV pe brațul stîng. A preluat comanda cu ușurință și ne-a ordonat să stăm jos. Eu m-am așezat pe un mușuroi de țipirig iar el a început să vorbească. Țara Românească, a început el, nu mai este condusă de un guvern regalist, este condusă de un guvern democratic — era convins că toți cunoaștem acest lucru ! Ceea ce n-am avut timp să aflăm este că și soldații — mai ales cei de pe front — intră în grija și atenția guvernului Groza iar el, colonelul, crede din suflet că vremurile care vin vor aparține poporului adevărat.

Numai că ardelenii și moldovenii au înmărmurit cînd au auzit zicîndu-se doar Țara Românească, unul chiar a întrebat cu glas gîtuit de emoție : cum vine asta ? Pricep, răspunse colonelul, și eu sînt român. Este vorba, dragi soldați, de România mare așa cum o știți voi, numai că, din cînd în cînd i se mai zice și Țara Românească, așa ca o prescurtare, ca o apărare a numelui ei adevărat. Nu este locul aici pentru astfel de lămuriri, veți vedea cu ochii voștri ceea ce v-am spus eu acum.

Cînd ?

Cînd va veni ceasul necesar, zise el.

Doctorul mi-a spus că voi trăi pînă-n' ultima clipă, răspundea tata moșu' rîzînd de vecinii noștri care-l întrebau ce i-a prezis spitalul din București : că voi trăi pînă la ultima suflare, asta mi-a prezis. Așa și cu răspunsul lui. Drept pentru care nu l-am întrebat nimic, prea le știa pe toate. Era educat adică, avea răspunsuri pentru întrebări nepuse.

Cam pe timpul de care vorbesc a venit o mașină de la București pe obloanele căreia scria mare : C.F.R. În mașină se aflau doi bărbați și o femeie, toți îmbrăcați în costume naționale românești. Ne-au înmînat fiecăruia dintre noi un pachetel în care se găseau cinci biscuiți, cinci bomboane, o ciocolată, cinci țigări și o carte poștală curată pentru scris. Ne-am apucat să întrebăm pe careva dintre cei trei din ce motive ni s-au trimis toate astea, pentru că femeia a strigat tare pentru toți de față : pentru că trăiți !

Colonelul TV a avut răbdare să ne bucurăm de toate cele, noi ne-am bucurat după puterile noastre, după care a vorbit :

— Dacă ar fi întrebări.

M-am ridicat imediat, camionul CFR stătea lîngă noi ca un curaj.

— Domnule colonel, noi mai stăm mult pe-aici ? Dacă da, nouă ne e foame ! Mai ales cînd ne gîndim c-am dus cu bine războiul ăsta și c-am învins ! Sau cel puțin așa se spune...

Colonelul și-a amînat cu grijă răspunsul rugîndu-mă să încerc să-i spun „tavarășe colonel“ ! Am îngăimat ceva cum că nu pot așa dintr-o dată. El a zîmbit vag :

— Mîine vom lua masa direct cu dumneata, tovarășe ostaș ! Acolo vom hotări ce e bine de făcut. Deocamdată, aici, azi, discutăm chestii generale, de principii.

Eu am tăcut.

Un camarad l-a întrebat dacă bolșevismu-i obligatoriu pentru toate popoarele.

— Nu, a zis colonelul. Nu e obligatoriu.

— Deci nici pentru poporul român, a ținut să adauge camaradul.

— Nici. Pôporul român știe mai bine ce-are de făcut în ceea ce-l privește, a oftat colonelul.

— Știu că știe, nu s-a lăsat camaradul, dar are prea mulți prieteni care-l sfătuiesc să nu-și vrea binele.

— Nu vă înțeleg, a încheiat colonelul TV.

Alt camarad, Duică mi se pare că-l chema, a vrut să știe care va fi soarta prizonierilor români căzuți în ultimele zile ale lunii aprilie în mâinile hitleriștilor și ale horthyștilor, are un frate acolo, în situația asta adică, și ce va spune părinților dacă va da Dumnezeu să-i mai vadă ?

Se va interesa la comandamentele știutoare, în câteva zile va da un răspuns exact.

— Dar cu prizonierii români luați de sovietici pe teritoriul Cehoslovaciei ce s-a întâmplat ?

Nu cunoaște această situație. Crede că-i o greșeală sau o răstălmăcire.

Se va interesa și de această chestiune.

Eu am mai zis : care masă o voi lua cu dumneavoastră, cea de prînz sau cea de seară ?

Camarazii n-au mai rîs ca la alte întorsături de vorbă de-ale mele, ba chiar m-au privit oarecum urît. Dar colonelul a zîmbit îndepărtat și-am simțit că mi-a mulțumit din priviri.

Era un soare crud de mai, de lună mai. Sau cel puțin așa se scurgea printre copaci : ca fiind crud. Asta crește griul, cel de iunie îl coace. Peste gîndurile astea și altele la fel s-a întetit înserarea.

N-am avut somn. Noaptea a trecut așa cum trece pe lingă tine, ore în șir, o prăpastie pe roți.

A doua zi dimineată m-am pomenit în mijlocul unei gălăgii anumite în care cineva striga că trebuie să mergem la ceai. N-am ieșit nici unul din cort crezînd că-i vreo glumă proastă sau ceva asemănător. Numai că ză-rind cîțiva camarazi întorcîndu-se de la bucătărie cu căștile pline m-am repezit și eu într-acolo, am luat ceaiul și l-am băut. Pe la ora nouă nê-a venit cafea. De data asta nu m-am mai grăbit, am sorbit-o cu grijă. Stomacul mi se înfiora de bucuria căldurii ei. Drept pentru care am avut timp berechet să aud cum mai cîntă păsărelele primăvara. Cîntau frumos ca și cu ani în urmă, cînd aveam timp de

ele. Cîntau neschimbat, adică. Iar dacă tot cîntă păsările, mi-e dor și de pămînt. Dar el, prin liniștea asta, era îndepărtat... Pentru că liniștea îți aduce aminte că ești departe de lucruri, precum tăcerea îți amintește că ești departe de oameni.

La ora douăsprezece fix am luat masa. Mi s-a dat o pîine mare și o gamelă cu cartofi atît de deși încît lingura stătea înfiptă în ei fără să cadă. Mi-am luat mîncarea și-am plecat spre cort. Cortul nu mai era un pericol camaraderesc ca acum cîteva zile în urmă. Numai că m-a ajuns colonelul de la Tudor Vladimirescu :

— Am vrut să mă țin de cuvînt, sînt aici să văd cum arată mîncarea, a zis. După care a luat lingura, a gustat spunînd :

— Aștept să cunosc părerea dumitale. Dacă nu-ți place, mîine schimbăm bucătarii. Apoi intenđența, generalii și așa mai departe, pînă vei fi dumneata mulțumit. Și și-a deschis fața într-un zîmbet deja cunoscut.

— N-am gustat-o, domnule colonel, dar după o flămînzire orice zoaie e mîncare de lux. Mai ales cînd e deasă și arată bine, mirosind frumos.

Și-a lăsat mîna stîngă pe umărul meu cu frumusețea unui gînd în care te-ai înțeles perfect. Gestul ăsta mi-a suit urgent un nod în gît. Nu aveam să-l mai văd niciodată și mă pomeneam gîndindu-mă ades la el. După aproape zece ani mi-a fost dat să aud prin ce-a trecut și mi-a părut rău. Totdeauna, începînd de la primele cuvinte și gesturi din ácel mai 1945, am simțit în el o umbră prevestitoare de om bun. Dar abia la auzul întîmplării nefericite în cazanul căreia a fost împins mi-am dat seama că sub pojghița aia politică a momentului se ascundea — sau zăcea mai bine zis — un român adevărat, în alte împrejurări de-a dreptul, cred, extraordinar !

În unitatea noastră locul colonelului a fost luat de cîte un sergent TV pentru fiecare companie. Un astfel de sergent, Vlădinski pare-mi-se, s-a descoperit cum că eu merg în continuare la prietenii mei ruși cu care luam anumite mese.

Într-o zi, tocmai mă întorceam în tabăra noastră cu un boț de mămăligă într-o hîrtie — fusese o zi săracă și

în tabăra aliată — cînd m-am pomenit interceptat de acest sergent TV care, se vedea că ştia exact unde şi pentru ce am fost, mi-a luat din mînă pachetul preţios şi mi-a făcut morală interzicîndu-mi să mai trec de azi înainte „frontiera“ dintre taberele române şi sovietice. Mie nu-mi plăcea deloc acest Vlădinski, dar acum mi se făcuse urît cu adevărat, mai ales că-l simţeam ca ceva străin de noi, din afara unităţii noastre, un ceva suspect. Supărîndu-mă cum rar mi se întîmplă i-am zis :

— Ba o să mă mai duc, domnule sergent TV, sîntem egali, mi-e foame la fel. Azi le-am dus cu piine şi-am luat mămăliga pentru că n-au vrut să mă lase să plec cu mîna goală. Întrebaţi-i exact, că doar le ştiţi limba şi obiceiurile, iar dacă mint aveţi mînă liberă să mă... deşi nu văd de ce m-aţi pedepsi dumneavoastră iar nu superiorii mei adevăraţi !

Vladinski s-a înmuiat. A îngăimat ceva cum că-mi vrea binele, de asta s-a preocupat de mine, iar nu pentru altceva.

— Sînt oameni de la care aştept să-mi vrea răul, numai să nu stea pe sufletul meu, asta-i ! i-am răspuns aruncînd mămăliga c-o furie de care nu mă prea credeam în stare de la disperările tranşeiului încoace.

S-a dat la o parte din faţa mea făcînd trei paşi lateral şi-am simţit că n-o să mi-o ierte.

În seara aceleiaşi zile a venit între noi cu o idee drăcească : înfiinţăm, zicea, un cor şi o echipă de jocuri populare. Cine vine şi devine membru al acestor manifestări primeşte obligatoriu supliment.

— Vom cînta dac-aşa vor vremurile, am zis, şi ne-am înscris pe lista lui Vladinski. Ultima dată am cîntat la mitralieră-solo, sper să nu fi uitat melodia, am adăugat.

— Nu-i de glumit, Dobre, cu astfel de lucruri, mi-a şoptit un camarad.

— Ba e de glumit, Popo, că altfel nu intrăm în rîndul lumii. Plus că dacă tot rîde lumea de noi, noi de ce să nu rîdem de ea ?

Camaradul meu a înţeles cum gîndesc eu lucrurile.

Aşa că în fiecare dimineaţă ne adunam sub bradul indicat de şeful nostru artistic şi cu o jumătate de oră înainte de supliment începeam „repetiţia“ de capul nos-

tru, dat fiind că încă de la primele strigăte pe Vlădinski l-a apucat durerea de cap. Unul striga : ăăăăăăă ; altul : HHHHHHHH ; altul : iho-ho, iho-ho ! după cum i se năzărea fiecăruia și după cum era marcat de anumite strigăte din întunericul sufletului lui. Ne dăream vocea adică, explicam noi sergentului TV care își pusese toate speranțele în noi pentru că la echipa de dansuri nu s-a găsit nimeni dispus să joace.

— Întîi cîntăm, dansul îl facem mai tîrziu, i s-a răspuns. Sau :

— Trebuie să învățăm melodia, cum o să dansăm înaintea melodiei ?

El înghițea ciuda proprie și gata, la zece fix, nici o clipă mai mult sau mai puțin, ne aducea fiecăruia în mod egal : o felie de pîine, o cană cu ceai și două ouă fierte. După care ne odihneam ca artiști obosiți ce eram. Ba unul dintre noi, Căuș mi se pare că-i zicea, de prin părțile Tulcei, adormea imediat.

— Eu ca să nu dorm trebuie să nu pun nimic în gură, obișnuia să spună. Iar un coleg de tranșeu cu el ne-a confirmat că așa este ; de exemplu cînd își doreau o strajă perfect trează nu-i dădeau lui Căuș de mîncare pe ziua sau noaptea aceea.

Treaba asta a durat multe zile, nu-mi aduc aminte numărul lor. Și nu suferea atît de tare sergentul TV Vlădinski care parcă aștepta să ne revenim la ceea ce spera el să se întîmple — de unde, Doamne, atîta răbdare, bună pentru alte lucruri ? — ci locotenentul nostru direct, Canardicea. Zăcea în cort ca apucat de friguri pentru că nu ne putea pedepsi de șotiile făcute lîngă „bradul artiștilor“. Unde mai pui că bătaia era interzisă și că devenisem scutiți de instrucția obligatorie, pentru că perfizii de noi am spus sergentului TV Vlădinski că acolo, sub tunetele și fulgerele lui Canardicea, răgușim rău de tot...

Numai că, după cîteva copilări din astea, a început să mă apese sufletul, să mi se înnegrească deasupra ochilor ca atunci cînd tot corpul îți zvîcnește a presimțiri rele.

Nu e bine ce fac, m-a trăsnit gîndul.

Urma, dacă mă luam după supărarea mea, să se crape pământul de după război și să mă înghită nemestecat.

Mi-am adunat puterile în două picioare nesigure și m-am dus în cortul locotenentului Canardicea.

— Ce-i, ostaș, a gemut el.

— Iertați-mă, dom' locotenent, am dat în mintea copiilor și v-am supărat.

— Pe mulți i-a stricat bucuria, Dobre. Mai rău ca supărarea.

— Iertați-mă, dom' locotenent !

— Tu să te ierți, Dobre, tu ! Vezi numa' că trecutul nu poate ierta. Poate viitorul, dar iertarea asta e de formă. Pentru că nu te poate ierta unul pentru ce-ai făcut altuia. E de formă...

— Dar n-am făcut nimic rău, doar cu Vlădinski ăsta care acum e oficial...

— E oficial pe dracu !

Am realizat : devierea mea, prin copilărie, lui i-a sunat ca o imensă trădare. Ca sfârșitul armatei noastre naționale.

— Ai dansat, fie și o clipă, pe o rană, Dobre. Pe rana noastră proprie !

Și m-a fixat cu niște ochi mici de tot care parcă veneau de foarte departe, veneau cu greu, cu eforturi nemaipomenite ca să mi se mai adreseze printr-o luminiță ștersă de adio.

— Du-te și-ți vezi de treabă, Dobre. Nici o disciplină nu ne mai ține legați unul de celălalt. Așa că vom fi pradă sigură pentru același vultur sau pentru vulturi diferiți. Însingurați, nu ne mai putem opune pieirii noastre...

— Iertați-mă, dom' locotenent !...

— Tu să te ierți, Dobre.

Am ieșit. Amețisem.

Cerul era căscat ca și cum ar fi fost un tranșeu mai mare, tranșeul meu următor. Numai că-ntr-un tranșeu ca ăsta cum să te poți apăra ?

— Mă, eu nu mai cînt, am zis camarazilor mei care tocmai strigau printre sughituri de rîs : hai la cor tovarășe camarad !

— Nu mai pot. Să știu că mor de foame imediat — un sunet nu mai scot.

— Păi de ce, care-i motivul, de unde vine el, să le spun și lor să nu moară neștiutori. Parcă dacă murea știutor era mare scofală ! Mă rog.

— De nicăieri, din dracii mei personali. Dintr-o tîrfă de supărare care m-a lăsat să greșesc pentru a ajunge în brațele ei.

Tăceam.

Mîncarea nu mai mergea pe gît iar păsările vesele ale omenirii cîntau trist de-acum. Stăteam, cît era ziua de lungă în cort și zăceam fără boală. Nici cu gîndul nu mai aveam încotro s-o apuc, totul se termina foarte aproape de mine și peste toate trona supărarea mea, nu neagră cum tot zic unii c-ar arăta închiderea asta a omului între cele neînțelese de el, ci la mine, ca un ceva vîscos, roșu pe margini.

A venit sanitarul, a adus și un medic. Zadarnic. Eu așteptam pe altcineva care să zică atît : scoal', mă, Dobre, ce dracu'... Și-aș fi sărit inclusiv din ceruri direct în poziție de drepti : să trăiți dom' locotenent !

— N-o fi mai trăind, m-am pomenit bîguind, dar de ce nu m-a iertat prin vorbă trimisă ? Cît am greșit ?...

Doctorul m-a întrebat :

— Ai primit știre urită de-acasă ?

— Nu.

Apoi a șoptit ceva sanitarului. Ceva neauzit de mine.

Cam la două zile după asta am ieșit din cort, m-am așezat pe un trunchi de copac aflat spre spatele lui și-am început să răsfoiesc ziarele primite în zilele Paștelui de la mașina venită din țară. Două erau complet noi pentru mine, adică nu auzisem niciodată de ele : „Scînteia“, organ al unui partid despre care deasemeni nu auzisem c-ar exista la noi în țară : comunist. Dar în lipsa noastră se puteau întîmpla destule, așa că vom trăi și vom vedea ! Am parcurs primul ziar, cel din 5 mai 1945, din simbăta Paștelui adică, cu rapiditate și m-a luat cu sudori reci : părea, din prima ochire, ziarul armatei sovietice, cuceritoare a pămîntului nostru fără lupte duse în acest sens ! Mai părea că armata asta nu ne este aliată

cum știam noi pe frontul de vest, ci eliberatoare, cum devine asta ? mai mult, guvernul Groza — așa reieșea din ziar — nu este al poporului român ci al noilor noștri cuceritori, acestora li se închină, lui îi trimite telegrame din poziția „genunchi“. Mai mult, au apărut tovarășii : „Discursul d-lui ministru ing. Bejan și al tovarășului ministru I. Gh. Maurer“. Cum devine ? Iar cei care și-au dat viața în războiul din Răsărit sînt considerați trădători, cei care supraviețuiesc acestui măcel chiar sînt trimiși în judecată : „Primul lot de criminali de război trimis în judecata Tribunalului Poporului. Procesul lor va începe în ziua de 14 mai. Macici Nicolae, general de corp de armată rezervă, Trestioreanu C-tin, general de divizie rezervă etc.“ scrie pe pagina întâia negru pe alb. Iar despre noi, cei care ne-am dat viața în apus autoamăgindu-ne cu gîndul că sîntem buricul pămîntului întreg și al României adevărate, nici un cuvînt ! Totul era făcut de aliați ! Nici nu e de mirare, știrile de la Berlin veneau prin Moscova („Pe străzile Berlinului. Prin telegraf de la Moscova“ — prima pagină).

O indignare necunoscută mie, o indignare de om lovit mortal, mi-a așezat o ceață cenușie în dreptul ochilor. Cum adică, țara de-acasă nu mai sîntem noi ? țara noastră nu mai este a noastră ? ne-au luat cu ei pe fronturi străine pentru ca în lipsa brațului nostru înarmat să ne cucerească pămînturile și școlile, sufletele și visurile ? ne-am lăsat uciși cu zecile de mii pentru ca rezistența noastră să fie mai slabă cu aceste zeci de mii de viteji ?

Am aruncat ziarele cît colo și-am căzut într-o somnolență pe care nu mi-o înțelegeam. Senzația pe care-am trăit-o este la fel cu aceea în care, aflat după gratiile unei închisori, ți se aduc dovezi că nevastă-ta te înșală cu vecinul pe care l-ai rugat să aibă grijă de ea în lipsa ta !

Și aici vreau să subliniez, domnule scriitor, să nu mă înțelegeți prea greșit, următoarele : nu mi-ar fi plăcut atunci și acolo să citesc în vreun ziar nici că România este sub americanii care-au adus brusc averile lor în Carpați, sau sub îngeri iar președintele Țării să fie însuși Dumnezeu ! Nu ! Mi-ar fi plăcut s-o știm că este cum o

lăsasem noi, sfîșiată, tristă, sărăcită, înșelată iar noi să ne întoarcem la ea exact cum plecasem, ceva mai puțin și mai incompleți, mai infirmi și mai obosiți, după care să plecăm împreună, după puterile noastre, exact pe drumul nostru.

M-au trezit din toropeala amintită mai sus cîțiva camarazi :

— Ia uite ce citește Dobre ! Ziare roșii ! aaa...

— Te pregătești pentru acasă, Dobre ? a rîs Constan-dache, un oltean bun de gură.

— Vezi mă că l-ai trezit ! Cine știe ce visuri mesteca el, adăugă Purcoale, cel ce vroia să mi-o plătească pentru mîncatul pe ascuns al pîinii în cort înainte de apariția colonelului TV.

Nu le-am răspuns, nici nu aveam ce, dar m-am luminat dintr-o dată în legătură cu sosirea ofițerilor TV în unitatea noastră.

— Asta era, deci asta era !... mi-am zis.

Și l-am înțeles brusc și definitiv pe locotenentul Canardicea, supărarea lui completă. Am părăsit ziarele și m-am îndreptat fără voie spre bradul unde orăcăisem cu vreme în urmă. Camarazii mei de șotie nu erau acolo.

Bradul ăsta viețuia într-o poieniță din apropiere despre care se spunea că s-ar afla pe locul unui fost lac totdeauna verde și care înghițise multe suflete cu înșelătoria culorii lui. Așa că poiana asta era mereu ocolită de soldați, fapt pentru care sergentul TV Vlădinski o alesese drept loc al denaturării noastre. Exact din același motiv mă deplasam și eu aici cînd îmi trebuia o anumită singurătate. Iar dacă înainte călcăm apăsător, sigur pe mișcările mele de soldat fără frică, acum picioarele șovăiau — pe ce suflete pierdute în negura lacului verde călcău ele în momentul ăsta ? pe vreun suflet de cerb însetat mirosind apa dar nevăzîndu-i înșelătoria ? pe vreun gînd de copil plecat după vreascuri dar uitîndu-se la o pasăre măiestrită de zbor printre umbrele pădurii și-a îngropat brusc trupșorul în pacostea verde, adîncă și neiertătoare ?

M-am lipit de trunchiul bradului „artistic” urmărind din ochi dîra de soare care picura, alb, în jurul meu. O liniște ca un bloc mare de marmură nevăzută mă închisesese în sicriul ei. Am dat să închid ochii, dar un foșnet printre ierburi m-a înfiorat pînă-n creștet — am bănuیت un șarpe prin apropiere, numai el poate fi copil rău al liniștii.

Trebuie să știi, domnule scriitor, că mie pe lumea asta de nimic nu mi-e frică ci numai de șarpe. Cred c-am fost șarpe în altă viață. Ați văzut cum hoții se tem foarte tare de furat cînd devine vorba de ceea ce-i al lor ?

Da, șarpe. Dacă nemții în tranșeu vroiau să mă învingă trebuia să tragă cu șerpi în loc de gloanțe. Un singur șarpe bine ochit și gata, ăla eram !

Foșnetul din iarbă n-a fost șarpe, orice altceva care nu mă interesează, de cine nu mi-e frică nu mă interesează.

Mă aud strigat pe numele întreg, vocea strigătoare nu-mi era prea cunoscută. M-am gîndit la vreun om de-al lui Vlădinski sau altul ca el, ăstea erau voci necunoscute mie. Restul le cam știam.

După care :

— Și-a uitat ziarele cu învățăături practice pentru acasă !

Apoi un rîs care a cutremurat pădurea mi-a spusit urechile, s-a mai auzit o dată strigătul străin, după care grupul căutător s-a îndepărtat.

Așadar, timpul nu mă mai vroia aici și mă împingea la mici devieri care dacă aș mai fi fost pe placul lui ar fi fost ușor de trecut cu vederea. De fapt un bandaj îl suporți cu grijă cită vreme îți acoperă o rană, dar după vindecare el te poate încurca, supăra chiar.

Mă cocoloșesc la rădăcina bradului, închid ochii pentru a multa oară — nu dintr-o ademeneală a somnului ci dintr-o cădere a sufletului — și văd amintiri... Mă ia cu sudori reci pentru că eu nu mai văzusem de multă vreme amintiri, nu avusesem vreme să le văd. Drept pentru care mă pomenesc la capătul unui tunel negru fără de care nu poate începe rememorarea zilei în care am dus-o pe mama la cimitir. Venit de pe front la chemarea tele-

gramei, am ajuns tocmai cînd o scoteau din casă cu picioarele înainte. Văzusem sute de morți, mii, în fel și chip, dar tulburarea din fața celui sicriu sărăcăcios în care se uscaseră mama întrecuse închipuirile toate. Se întunecase complet în plină zi, nu auzeam, nu vedeam nimic, mergeam parcă eu singur în urma sicriului suspendat într-un tunel luminat de o singură luminare și de fața de ceară boțită a mamei ; nici boii, nici căruța nu existau, nici bocetele înconjurătoare, ci doar sicriul și eu singur...

Așa a fost și cu întoarcerea de la cimitir : tot prin negura acestui tunel, dar numai eu singur.

Culmea este că atunci nu m-a cuprins vreo disperare oarecare ; eu mă aflam pe front, front crîncen, deci puteam eu muri pentru ea ; dar s-a făcut că a murit ea pentru mine. La întoarcerea în tranșeu n-am făcut, caz cum se zice, n-am povestit la nimeni, eram sigur că dintr-o zi în alta voi ajunge lîngă ea... Mai ales în măcelul de pe Tisa mijlocie.

Disperarea mă apucase acum, la aproape un an de la moartea ei : sînt viu, s-ar putea să rămîn viu, să plec spre casă, să ajung viu acasă și să n-o mai găsesc vie pe mama ! Da, acum începea goșul cel mare să-mi umple inima.

La ce bun am luptat, la ce bun atîtea sacrificii, dacă acasă nu mă așteaptă nimic, absolut nimic ? Sau, mai rău, cine știe ce străini pripășiți în bătaura noastră ?

Mă apucă o sfîrșeală adîncă, ațipesc cu gîndul că nu mai am ce să caut acasă. Numai că visul n-a fost de acord cu mine, el m-a îmbiat într-acolo și-a făcut-o blînd, înțelept, calm. Și l-am crezut pe el pentru că el știe mai multe, știe mai bine, și pentru că visele sînt mai vechi decît bieții oameni...

S-a auzit larmă de soldați cunoscuți venind spre mine. Le-am ieșit de astă dată în întîmpinare.

Era curierul unității care mi-a zis că sînt chemat urgent la biroul mobilizării. Adică să mi se dea foaie de drum. Adică să plec în țară. Iar din țară să ajung acasă.

Am sărit în sus complet vindecat, de parcă Dumnezeu mi-ar fi tras două palme, iar eu, de bucurie, l-am apucat de-un picior.

II. PLECAREA ÎNTÎIA

Drumul spre biroul mobilizări ducea printre corturile noastre. L-am parcurs aproape în fugă dar am avut timp să observ că ziarele alea două sînt exact cum le-am lăsat eu, nu era adică prea multă curiozitate pentru ele. Mi s-a făcut milă de truda lor de plumb, dar nu puteam să le ajut cu nimic.

La biroul mobilizări era multă lume. Cunoscută sau nu. Plotonierul-major de la biroul amintit mai avea un sergent lîngă el care se afla tot în situația mea, adică bun de dus acasă și mă așteptau pe mine pentru a ne da la amîndoi o singură foaie de drum.

Am fost întrebat cum se numește fratele meu mai mare.

— Pe fratele meu mai mare îl cheamă Nicolae I. Dobre, a luptat pe frontul din Caucaz în Armata a 3-a Română, Divizia 13 infanterie. Nu mai știu nimic, de mult, despre el. Știe dumnealui să-mi spună ceva despre fratele meu mai mare ?

Întrebarea proprie m-a luat cu fiori. Aruncîndu-mi ochii în mulțimea de soldați chiar mi s-a părut pentru o secundă că-l văd pe Nicolae al nostru stînd ceșos în spatele grupei. Dar vedenia lui s-a evaporat cu repeziciune în locul lui rămînînd un soldat adevărat care nu avea nici o legătură cu singele nostru direct.

Să las întrebările, sînt chemat aici numai pentru a da răspunsuri la întrebările altora.

— Bine, zic.

— Dar celălalt frate ?

— Celălalt frate se numește Ion I. Dobre, este mai mic ca Nicolae dar mai mare ca mine, îl știam sub comanda generalului Mociulski ca soldat — cel mult sergent — bineînțeles. S-a întîmplat ceva cu Ion ?

Să las gura, zice plotonierul.

O las, să trăiți.

— Dar e vorba de singurii mei frați, știți, noi ăștia sîntem : trei băieți și-o soră...

Înseamnă că eu, Ștefan I. Dobre, sînt cel căutat de evidența lui, bombăne plotonierul aprobîndu-se singur din cap.

— Da, sînt eu !

Să trec deoparte și să aștept.

Aștept, ce să fac ?

Mă trag lingă sergentul despre care v-am spus că aștepta tovarăș de drum și-i zic scurt :

— Corespund ?

— La ce, dom'le ?

— La măsurarea dumatăle. De cînd am venit nu m-ai slăbit o clipă din ochi. Știți, eu sînt trăgător la pușca-mitralieră, am atenția trează plus doi ochi în spate.

Sergentul scoate un chicotit plăcut după care că întreabă ce sînt.

— Român.

— Nu așa, zic, români sîntem toți ; ești moldovean sau muntean ? Ardelean nu arăți a fi, de-asta întreb !

— Român, d-le sergent. Sînt născut în România Mare iar nu în Moldova lui Ștefan cel Mare sau în Muntenia lui Mircea cel Bătrîn. Sînt deci român, am răspuns eu mai în glumă mai în serios.

El și-a aprins o țigară pe care o pufăia într-un mod ciudat, numai în jos. De parcă dădea fumul și celor care nu mai existau. Și fumul ăsta intra chiar iute în pămînt.

Dar de ce m-o fi întrebat plotonierul-major despre frații mei ? Doar pentru a mă găsi pe mine exact ? Sau are secrete pe care crede dîmnealui că nu le pot duce pe umeri ? Le pot duce, dom'le plotonier, trăiesc eu clipe cînd se bulucesc toți morții în mine, mai ales cei sfișiați sub ochii mei. Cînd năvălesc sub pleoapele mele toți deodată : tranșee pline cu ei, zăpezi înroșite cu ei, stînci ticsite cu ei, rîurile umflate cu ei — sau pe rînd fiecare — Ion, Vasile, Pătru, Ion, Ion, George — după cum se derulează sufletul meu și după cum o zi sau o oră oarecare îți dă liber, adică să n-ai treabă cu ea direct. Nu știu cum să spun, dar eu am miros adevărat pentru timpurile trecute. Și înțelegere pentru ele.

Camaradul meu de foaie de drum mă întreabă ceva anume. Îl aud, mă uit la mîinile lui, ce m-o fi întrebat ? A cosit la viața lui pentru că are mîini lungi !...

A cosit, zice el.

A făcut treaba asta la munte, pentru că are picioare scurte.

— Păi unde altundeva dacă acolo-i pământul nostru. Iar la cosit cu ziua pe cîmpul mare n-a fost nevoie să mă duc. Nu-mi ajungea vremea.

Avea vreme scurtă ?

— Da, cine are multă treabă și multe griji, n-are vreme niciodată pe săturate. Îmi trebuia zi dublă uneori.

— Și forță dublă, zic.

— Uneori mi se părea c-o am.

Și s-a uitat în sus ca la un martor sigur și cinstit.

— Vom avea amîndoi o singură foaie de drum, duc eu vorba mai încolo.

— Am auzit. Am venit aici pe armate și ne întoarcem acasă doi cîte doi ca la școala mică. Să nu care cumva să-i speriem pe eliberați...

— Nu chiar toți, se întorc și pe armate. Dar ce-i aia școala mică ?

— Clasele primare, patru, ale lui Cuza Domnitorul. După astea urmează celelalte școli, școala mare !

Nu auzisem niciodată spunîndu-se așa ceva despre școala elementară.

Nici n-aveam de unde, vorbele sînt organizate în capul lui în orele de veghe la porțile morții.

Porțile morții ?

Păi ce era tranșeul sau cîmpul de luptă ?

Îl întreb din ce parte a țării este.

— Din România Mare.

După care a ris luminos, cu toată fața lui. Îmi întorsese vorba, adică ! Mi-a plăcut brusc de omul ăsta, știam că nu ne vom plictisi pe drum. Chiar îi spun chestia cu plictiseala.

— Poate.

Apoi a întors capul către golul din stînga lui și l-am auzit bombănind :

— Vreau să fie drumul cît mai lung, să ajung acasă cînd s-o sfîrși lumea...

— În cazul ăsta trebuie să mergi un metru pe zi. Eu n-o să pot să-ți țin pasul.

— N-am făcut socoteala, camarade, poate o faci. Umblă vorba că ești isteț, de-aceea te trimit acasă înaintea altora : ca să vezi și să înțelegi mai iute ce-i pe-acolo, că tare-s încurcate și ciudate, după veștile primite ! Iar

cînd vor ajunge toți ai noștri, anumite lucruri greu de înțeles acum să fie deja pe înțelesul tuturor...

— Asta nu mi s-a spus, am dat să glumesc.

— E secret militar, ultimul : să nu ni se spună ce-i adevărat în țară...

Nu mai aveam ce-i răspunde. Fusesse dulce-amar.

Soarele se desflăcăra, stacojiu. Nimerise poate într-un tranșeu plin ochi cu sînge omenesc. De-acolo n-avea înecotro, trebuia s-o ia direct spre iad. Acolo-și au locul toți și toate care beau sînge de om. Spun asta camaradului meu.

— Ei, omul... Pentru că uneori se crede prea important, alteori nu-i chiar nici o ceapă degerată... Compensație.

Trunchiurile de brad, înmărmurite în lumina unui astfel de soare, lăsau să se scurgă din ele un amurg fad. O făceau cu mare băgare de seamă pentru că acțiunea este dintr-o dată în toate limbile pămîntului, săracu' pămînt, ce-o fi în sufletul lui dacă tocmai frumusețile lui cele mai alese îi aduc, fără tăgadă, întunericul...

Peste puțină vreme la cîrma lumii se va instala locomotiva nopții. Aceasta o va căra prin știute și neștiute ore întregi după care o va preda locomotivei zilei. Exact ca la regionalele C.F.R. : de-aici pîn'aici duc eu trenul, de-aici mai departe îl cari tu... Precum sufletul omului : un timp îl cară moartea prin lume, alt timp îl tîrîie viața prin ea...

Camaradul meu mă întreabă de ce mai stăm, văd bine că s-a înnoptat.

— Nu stăm noi, ne țin ei.

— Cred c-au uitat.

— Poate. Se poartă cu noi ca și cu morții, ba sîntem aici, ba nu.

— Au multe pe cap.

— Totdeauna puturoșii au multe pe cap. Dar parcă adineaori ziceai că nu te grăbești s-ajungi acasă...

— Nu. Dar nu mă grăbesc nici să stau aici.

Parcă nici eu — dacă mă gîndesc bine — nu m-aș grăbi s-ajung acasă. Voi merge peste cîmpurile, peste văile și munții, orașele și tufele care toate, au stat acoperire

morții mele pînditoare. Iar dacă toate mă urmăreau cu moartea lor, oare nu le-a rămas în cap chestia asta ? Voi călca eu trufaș peste moartea mea neîmplinită ? Dar o moarte de soiul ăsta e mai periculoasă ca una adevărată...

Camaradul meu dispare fără să-mi dau seama unde anume. Îl las în plata Domnului, încă nu mi-e tovarăș direct de foaie de drum. Mă duc și eu spre un grup de ostași adunați în jurul unuia care citea un ziar. Ziarul era altul decît ale mele, așadar mai sînt în țară și alți oameni decît cei veniți cam din Răsărit.

Camaradul se întoarce cu un curier care-mi spune să ne prezentăm mîine în același loc. Neapărat. Cît mai dimineată.

— Am înțeles.

Plecăm. O bucată bună de drum o facem împreună, tăcînd. Camaradul meu arată o stare ciudată : parcă ar vrea să stea toată noaptea asta cu mine. Eu n-aș vrea, nu știu din ce cauză ! Dar el deja începe să povestească cîte ceva despre front și război, de parcă eu aș fi sosit recent din lună și trebuie să fiu informat asupra nimicniciei și răutății omenești care a pus mîna pe soarta pămîntului. Și să deplîng această soartă c-a ajuns pe asemenea mîini. Pentru că dacă dădea Dumnezeu ca mîna pe inteligența mondială s-o pună cerbii, sau elefanții, sau urșii, sau peștii, măcar păsărelele, altfel arăta astăzi lumea. Iar omul era nevinovat cum sînt toate cele de mai sus acum, toate la un loc.

Astea înțelegeam din spusele lui, dar am intrat foarte repede în jocul acesta pentru că el vorbea în gînduri foarte scurte, precise și frumoase în precizia lor, care păreau că sînt de fapt capace deasupra unor suferințe mari și în fierbere.

Spre sfîrșitul spuselor lui, glumind, îi spun că mi-ar prinde bine să vorbească despre viitor. Despre cînd se va termina domnia de cele mai multe ori rea, distructivă, a omului și despre cei care — păsări, flori, miros, auz, văz, cifre — vor prelua destinul planetei noastre natale.

— Amărîții nu pot vorbi decît despre trecut, a oftat el.

Apoi a luat-o scurt, fără nici o altă vorbă nouă sau veche, tocită sau netocită de guri omenești, spre corturile lui.

Eu ce mă fac ? E prea de tot noapte. Ai mei, în mod sigur vor rîde de mine. C-aşa-s ai noştri : numai în tranşeu nu s-au prea întrecut cu rîsul, dar cum au ieşit de-acolo au şi început să lălăiască ; cade omul, îşi rupe gîtul — ei rîd. Cade el din pom, îşi rupe gîtul — rîde şi el. De ce rîzi, mă ? Nu ştiu zău, acu' picai şi eu !...

Nu m-am înşelat nici o fărîmă asupra gîndului ăsta. M-au preluat de cum m-au desluşit în măruntaiele întunericii.

— Pleci acasă, Dobre ?

— Nu.

— N-ai citit destul ziarele alea scrise de aliaţi în limba noastră.

— Nu de asta, mă, sare un altul, l-a supărat pe Vlădinski. I-a mîncat suplimentul fără să se achite de obligaţi. Cum de-ai crezut că ne dă cineva un ou fără să ne ceară sufletul ?

— Lăsaţi, mă, băiatul în pace, s-a auzit o voce morocănoasă.

Facă ei ce vor, eu gîndesc la ale mele, nimic nu m-atinge. Omul este exterior, gîndului lui ca lumina de soare soarelui. Iar noaptea asta n-o fi ea mai rea ca altele. Are o formă mai grea pentru mine, s-a cocoloşit ca un nod în gîtul meu uscat, picioarele gîndurilor mele se tot împiedică de cocoloaşele ei de întuneric, dar nu cred să fie mai rea decît altele.

Noaptea cu pricina n-a fost mai rea decît altele din această tabără. Dar nici mai bună. Somnul mi-a fost subţire printre pîlpîirile calde ale nesomnului.

Cînd s-a strigat ceaiul, am luat-o cu paşi rari într-acolo.

— Nu pleci acasă, Dobre, m-a strigat un camarad complet necunoscut.

— Cred că-s plecat de mult, prietene. Aşa ştiu ei.

Omul a ridicat din umeri neputincios. Copacii mă mîngiau cu umbre lunguieţe, rourate, de dimineaţă răcoroasă.

— Ce-i cu tine, Dobre, mă întreabă cineva mai de-al meu.

— Mă lucrează durerea, camarade.

Ceaiul e searbăd, omul de lîngă mine continuă :

— Las-o dracului, Dobre, tu nu eşti om de strivit c-o strigare de la mobilizări !

— Nu este anapoda, dom' sergent, biroul mobilizării îmi ascunde ceva anume. Poate cu Nicolae, că Răsăritul ăla nesfârșit înghite vieți și fără să aibă nevoie de ele !...

— Nu-ți ascunde nimic, pe front nu se pot ascunde multe lucruri mult timp, și mai ales acum. Pur și simplu n-au timp de tine. Cine știe ce ordin greu le-a venit chiar în clipa în care ai ajuns tu la ei.

— Să v-audă Dumnezeu, dom' sergent, și să fie cum spuneți !

Plec de lângă sergent cu gânduri mai albe.

Prin pădure — aer frumos. Îl respir știind că îl respir, negîndindu-mă de fapt la altceva. El mi se opune înțepîndu-mi nările. Zadarnic, aere, eu sînt rostul tău. Fără mine ești gol, aiurit, anapoda.

Zîmbesc de mine. Simt pînă în creștetul capului că zîmbesc.

Căutam un gând în care să mă sprijin iar el să știe că mă sprijin în el și să nu fie în mare grabă prin mintea mea. Am ajuns la Dumnezeu. Dar Dumnezeu nu te poate ajuta dacă-l tîrăști peste tot cu tine, în toate nimicurile tale și nu-l lași să-și facă datoria la cartierul lui general. Dumnezeu nu te scapă de purici, dar poate lansa o lege naturală în care puricii să nu-ți mai fie dușmani. Adică să reia refacerea lumii. Sau s-o cîrpească acolo unde s-a rupt. Sau să-i adauge cîte ceva, s-o completeze cu cîte ceva pe măsura înmulțirii omenirii din ea. Că nici alta nouă nu mai poate face, n-are materiale, nu are fonduri destule. Și-apoi unde să stea viața asta dacă i se strică locuința cea veche și-abia i se construiește una nouă, destul de anevoios ? Plus că nu poți să știi dacă el, Dumnezeu, mai este în stare, la nemurirea lui destul de înaintată în vîrstă, să se apuce de casă nouă ca și cum ar fi la tinerețea nemuririi lui. Nu mai vede bine, nu mai aude, și uită, ferit-a sfîntul, să pună o ușă unde trebuie iar uitarea asta să facă lumea cea recent construită nelocuibilă. Și de unde știm că nu-i pîndit și el, ca toate cele, de un Dumnezeu mai tînăr, care să-i preia locul și îndeletnicirea ? Sau chiar el în persoană să-și pregătească unul mai tînăr ca el spre a-i lăsa lumea moștenire ca avere și povară în păstrare ?

La astea gîndeam rătăcindu-mă în pădure cînd m-am întîlnit cu unul dintre rușii cu care mă împrietenisem cu ocazia ducerii mele pe la tabăra lor.

Am înțeles din gesturile lui că-i părea rău că n-am trecut pe la ei.

— Am înființat și noi coruri, am rîs eu.

A rîs și el cine știe despre ce de-ale lui, că doar n-avea cum înțelege româna mea de argint. Mi-a întins o țigară și-am fumat-o privindu-ne frumos unul pe altul, el chicotind din cînd în cînd în sunete scurte, ca atunci cînd alinți un copil. Eram de fapt doi amărîți care tăceau prietenește, două mogîldețe care, timp de luni de zile, oră de oră, au dus pe spatele lor speranța lumii. Împreună cu alții ca ei, mulți. Și-acum eram așa de mici, așa de neînsemnați, că ochiul lumii, greu recunoscător, nu făcea diferență între noi și oricare păsărică din jurul nostru. Cred c-așa ne și vedea acel ochi : păsărici scăpate ca prin minune din colivia morții, umblînd acum cu pași nesiguri prin păduri, lovindu-ne de fiecare copac ca de frica morții, uitînd de noi cînd cărările gîndurilor negre ne rătăcesc prin vîscozitatea lor. Și mereu gata să nu ne mai putem bucura de nimic. Pentru că dacă frontul nu ne-a luat viața, la unii ne-a luat gura, la alții două mîini, la alții două picioare, la alții rîsul, la alții lacrima, la alții bucuria, frații sau părinții, la mulți dintre noi ni s-a luat, poate, țara !

Încerc să-i spun că eu personal plec acasă.

— Mi-ajunge, urlu fără să-mi dau seama.

El n-are de făcut altceva mai bun, mă mai fixează o dată în ochi, apoi plînge pur și simplu. Ditamai omul plînge cu un plîns de copil nenorocit. Iar eu n-am ce-i face ca să-i potolesc lacrimile. Luîndu-l de după umeri îi strig să tacă că altfel mă sufoc. Dar el tace numai cînd poate, cînd termină ce avea de plîns.

Ce fac ? Plînsul ăsta aproape că-mi înțepa pielea, mi-o cresta cu insistență, m-așteptam să curgă sînge dintr-o clipită în alta. Să-mi dea sîngele de plînsul lui !

Gîndurile mă țin în loc din cauza asta. Parcă le am stivuite ca metri steri de lemne — frumos retezate, puse unul peste altul — în coșul pieptului meu. Se termină

țigara mea iar el îmi întinde alta. Nu mai fumez, gesticulez eu. Mă face să înțeleg că pot s-o păstrez.

— O păstrez pînă-n clipa în care o s-o fumez, exact pîn-atunci, rîd eu.

Rîde și el, dar nu din cauza rîsului meu. Are un rîs ușurat, curățat bine de nodurile din gît.

Pădurea parcă dădea din umeri: nu ne mai înțelegea, ce să-i faci? Lume ciudată, copii condamnați la copilărie pe viață!

Vine alt rus și-l cheamă grabnic la ei în tabără. Nu zice nimic acest prieten al meu, nici mîna n-o întinde, face ochii mari și pleacă zorit. Ce i-o fi spus camaradul lui? Poate îl trimite și pe el acasă, ar fi bine să ne întîlnim pe drumul de întoarcere, ar fi foarte bine. Ne-am cunoaște, pentru că la urcarea frontului spre centrul mondial al morții nu ne-am prea cunoscut. Cel puțin eu personal n-am avut această ocazie.

Aștept o clipă: poate se uită în urmă, poate face un semn cu mîna, ceva acolo, dar nimic! fuge deja înaintea celui alt care merge la pas legănat.

Mă uitam după el ca după un mort: la început contrariat, apoi cu ochii tot mai goi, mai fără de vedere. Mi-am aprins țigara primită de la el și fumul ei mirosea exact ca hainele lui, ca aerul lui. Băgînd chibritul în buzunar am dat peste un briceag și-n momentul ăla mi-am dorit foarte mult să i-l pot face cadou. Dăr cum? Fac pași șovăielnici spre tabăra lor, numai că la nici o sută de metri de corturile lor sînt oprit brutal de santinelă rusească. Încerc să-i explic cam cum stau lucrurile, rusul însă este neînduplecat, face chiar gestul de amenințare cu împușcarea. M-am dumirit greu, nu-mi venea să cred că pot întîlni așa ceva la numai jumătate de oră de rîs comun cu unul de-ai lor.

I-am întors spatele și-am plecat înfiorat de gîndul că-mi poate scăpa un cartuș în ceafă. Așa că, atent, auzeam în tabăra lor comenzi foarte scurte și pași organizați în marșuri severe. Dacă începe războiul? mi-am zis. Era absolut posibil, în fond războiul ăsta începuse de mai multe ori, pentru că nu se terminase niciodată cu adevărat.

Dacă ăsta a fost secretul pe care mi l-a ascuns ieri biroul mobilizări?

Și, la idea asta, m-a cuprins o neliniște stranie. Adică, domnule scriitor, n-o să mă credeți cu ușurință, mi-ar fi plăcut să începă și războiul dacă altceva mai sigur ca el sau măcar tot atât de concret ca el nu putea să începă ! Ci se complăcea totul într-o lăbărțare fără formă în care un om concret ca mine își poate găsi cu greu locul.

Îmi vine să mă duc la biroul mobilizări așa, de capul meu, să zic : m-ați chemat ? La două clipe după fulgerarea gândului ăsta fac exact ce-mi trecuse prin cap. Acolo dau de camaradul de foaie de drum care-mi spune precipitat :

— Unde-ai umblat, domnule, nu te-a găsit curierul. Credeam c-ai plecat de capul tău, fără act în regulă.

Răspunsul meu :

— Am fost în tabăra prietenă. Mai precis la o întâlnire între principalii învingători. Și știi ce s-a hotărât ? Că începe un alt război. Un război împotriva războiului pe care abia l-am isprăvit. Acu-i acu' !

Și n-am mai râs după cum probabil se aștepta, eram serios adică. Iar el mă privea ca pe un om pe care nu știi de unde să-l iei. Nici nu avea de unde, că doar nu văzuse cum am fumat împreună cu rusul ăla nemaipomenit care a plecat dintre ai lui ca să plîngă lîngă mine.

— Vom sta și azi sub amenințarea cu plecatul în țară ?

— N-am de unde să știu.

— Cred că vor să ne obișnuiască cu ideea de plecare, apoi ne lasă să plecăm.

El a tăcut uitîndu-se scurt în sus de parcă vroia să-l prindă pe Dumnezeu asupra faptului.

— Auzi, camarade, dacă mor pînă-n ceasul cînd ne dau ăștia foaia de drum să ceri și rația mea și s-o dai de pomană zicînd : să fie de sufletul unui om care-a murit de așteptare. Iar ei să zică : odihnească-se-n pace !

— Cine a scăpat de meliță e obligat să trăiască, că altfel le stricăm ăstora socotelile. Asta-i !

Platonierul-major ne-a zis : apropiați-vă.

Ne-am apropiat. Inima îmi bătea de parcă o chemase pe ea singură, fără mine. Ne-a dat la fiecare cîte opt piini, două kilograme de brînză, cinci cutii de conserve. Ni le-a pus într-o pătură. Apoi ne-a înmînat foaia de drum :

— Mergeți sănătoși !

Ce facem cu atîta mîncare, cu potopul ăla de merinde ? Şi pusă într-o pătură, nici măcar un sac, o traistă ceva !

N-am stat mult pe gînduri. De bucurie că mă duc acasă, de parcă totul era peste gard, am dat mîncarea camarazilor mei rămaşi în ţară străină. Mai ales că nu mă aşteptam să mi se dea. La fel a făcut şi camaradul meu de foaie de drum. N-am observat dacă bucuria lui era ca a mea sau mai potolită, mai ținută în frîu. Bucuria mea proprie nu mă lăsa să fac nimic în afara ei, să văd nimic în afara ei.

Am fugit la gară — fugă, nu glumă ! Să nu scăpăm trenul care nu exista. Dar ce mai conta existenţa sau lipsa trenului ? Noi ne făceam datoria faţă de nerăbdarea noastră.

Bine-bine, dar să zicem c-ar fi existat un tren, orice tren, care era bun pentru România ? Anumiţi întrebăţi care rupeau pe limba noastră ziceau de bine de patria noastră, dar nu ştiau exact în ce parte de lume este.

— Sub pămînt, zice camaradul meu la o supărare din asta, sub pămînt, unde dracu' să fie ? E la soare, ca toate ţările.

— Lasă-i, dom'le, că nu ştiu.

Pină la urmă am găsit un căpitan slovac sau ceh, nu-mi dădeam seama ce-i, care aduna cît de cît româneşte.

Drumul cel mai drept spre România este drumul de fier spre Bratislava. N-am trecut cu regimentul pe-acolo cînd am venit încoace ?

— Nu, n-am trecut. Iar dacă am făcut-o tot degeaba a fost — una-i să mergi luptînd printr-un oraş şi alta să treci prin el în plimbare.

E un oraş frumos, pe Dunăre în jos.

— Nouă nu ne trebuie frumos sau urît, ne trebuie neapărat să fie în stare să ne arate drumul spre ţară. Sau măcar mai în apropierea ei.

Camaradul meu adăugă :

— Păi, dacă-i pe Dunăre, Dunărea-i cea mai sigură spre România.

— Şi dacă nu-i Dunărea noastră ? Fiecare ţară îşi are Dunărea ei, mai mare sau mai mică.

— Dunăre-Dunăre este una singură-n lume. Eu de asta vorbesc, nu mă interesează altele.

— Mergem cu barca ? N-avem foaie de drum pentru așa ceva, apăs eu.

— Tu vrei să urmezi întocmai foaia de drum său să ajungi cumva acasă ? spuse el îndurerat dintr-o dată.

A dracului și gluma asta, nu merge mereu. Ba uneori strică totul, absolut ! Și ce strică ea nu mai poate repara tot ea, c-ar fi bine !

— De unde ne-om fi găsit noi așa pripiti pe vremuri fără timp, pe vremuri care au orologiul încremenit ?

Are dreptate, e deștept, îi merge mintea simplu și drept. Pe mine mă încurcă uneori propria-mi minte ; fie c-o răsfăț, fie c-o las în prea mare libertate. Nu mai pun la socoteală că, trăită numai în jurul meu pînă la o anumită etate, a prins la un moment dat gustul cărții, a deșteptăciunii organizate, dar i-a fost retezată această bucurie tocmai cînd îi era lumea mai dragă. Era ca o fată crescută la țară dar înainte s-o măriți, tot în satul ei, o duci doi ani la oraș, la libertățile lui.

Da.

— Iar dacă mergem cu barca — nu mă iertă el în continuare — ne apucă gheața pe drum și petrecem Crăciunul între sloiuri inamice.

— Bate-te peste gură, suflu eu a oftat.

Căpitanul străin a stat amuzat lîngă noi și-a zis că sîntem rude cu italienii.

— Nu mereu, am răspuns eu. Cîteodată, la întîmplare.

A susținut că azi am semănat cu ei. După care ne-a salutat frumos, ne-a urat ce-a știut el mai bine și-a plecat. Noi ne uitam după trenuri care să meargă direct la Bratislava. Nu exista sămînță de tren, nici măcar amenințare cu așa ceva. Gara toată nu era decît o baracă atîrnată de o cîrpă de nor. Strălucitoare în albul ei, părea pusă la uscat pentru iarnă. Dincolo de ea, zarea toată rămînea o gaură din care se aștepta un balaur bun la inimă, un balaur mîncător de vieți care chinuie, inutil, omul.

Vreme multă n-am putut lega nici două cuvinte. Iar tăcerea în doi nu-i bună deloc pentru așteptare. E ca sarcă presărată încet pe rană. Camaradul meu și-a aprins o țigară și s-a așezat pe o piatră complet neagră, am reținut culoarea pietrei pentru că atunci m-a contrariat. El

nu cred că sesizase așa ceva. Avea momente când părea bătrîn, un bătrîn de la capătul celălalt al vieții, adică un om care nu mai aștepta nimic, pentru că cine trebuie să se arate, iat-o, vine pe marginea drumului. Îmbrăcată în negru, cu coasa ei de lumină pe umeri, merge încet pentru că el oricum o așteaptă, că doar el cu sufletul lui a chemat-o.

Camaradul meu spune că gata, a socotit : cu trenul, legături bune sau rele, cam în trei zile sîntem acasă. Poate patru, mai mult nu.

— Dacă vrea Dumnezeu, subliniază el.

— Eu cred, camarade, că Dumnezeu n-are cum să ne înțeleagă, pentru că nu ne știe limba. Doar să ne priceapă în afara limbii noastre, dar ce înțelegere mai poate fi aia ?

— Nu zice vorbe grele, omule !

— Nu-s grele. Sînt ale gîndului meu. Mai întotdeauna n-am văzut în Dumnezeu decît un prieten foarte îndepărtat căruia-i scrii, la o clipă dată, cîteva scrisori după o adresă aflată din jurnal. Și cînd crezi că i-ai spus tot, vine Dracul și-ți aduce răspunsul lui : am trimis scrisoarea ta spre rezolvare primăriei satului tău...

— Tu singur știi ce zici, camarade.

Apare la rampă un aerodinam. O luăm cu elan înspre el.

— Gata, hai.

Elanul ne-a fost stopat.

Aerodinamul respectiv ducea la Bratislava o delegație sovietică foarte importantă pentru vremurile de-atunci. Avea și o stemă mare, roșie în față. Stemă pe care noi o știam stemă aliată. Așa că am vrut să ne urcăm în aerodinamul ăsta cu tot dinadinsul. Am fost refuzați de către soldații de pază. Am luat la rînd toate ușile.

— Hai că ăsta o fi soldat nou pe front, nu știe despre prietenia noastră de arme.

Dăm să explicăm că și noi avem țara tot în partea de lume în care și-o au ei, ba chiar un pic mai încoace, așa că n-o să-i supărăm mult cu prezența noastră. Dar fețele alea crude de soldați, unele chiar roșii, păreau împietrite. Și nu le stătea bine, era ca într-o joacă, fețele alea erau bune să zîmbească, să rîdă, să cînte, nu să se prefacă dure în fața unor soldați bătătoriți de frontul de vest

Încercăm și cu binișorul, schimbăm metoda de la unul la altul. Nu s-a putut face nimic.

— Ce-i de făcut ?

— Depinde cât stă trenul.

Aveam adică în cap o idee drăcească și periculoasă.

A apărut o mașină a armatei sovietice, din ea a coborât un general care s-a urcat în tren. N-am avut vreme s-ajung lângă el din cauza gândului întârziat cum că era bine să-i povestim lui păsul nostru. Poate ne-ar fi înțeles, îl simțeam mai de-al nostru, cred că era din tabăra vecină corturilor noastre.

— Ziua de azi s-a supărat pe noi, zic.

— Ne-a dat și ea ce-a putut.

Aerodinamul se pune în mișcare nervos.

Cînd face cîțiva zeci de metri ne repezim spre el aruncîndu-ne pe platforma din spate. Camaradul meu m-a urmat cu ușurință. Ne țineam strîns de două bare de fier.

— S-ar putea să murim cu ușurință, strig eu.

El a dat din cap cam așa :

— Dacă așa ne-o fi scrîs.

Trenul luase viteză serios, noi am închis bine ochii să nu auzim ce strigă soldatul sovietic aflat de partea cealaltă — din față — a platformei și nici să nu vedem niscăi gloanțe prin jurul nostru. Mîinile ne înghețaseră pe barele metalice, eu deja așteptam din clipă-n clipă să devin îngeraș și să-mi iau zborul ca atare. Camaradul meu s-a chircit la baza fierului susținător cuprinzîndu-l cu brațele. L-am imitat întocmai, părea o soluție bună.

Spre seară trenul a început să se potolească.

Descleștez dinții și încerc să-i spun tovarășului meu de platformă aliată c-ar fi foarte bine să sărim din mersul aerodinamului, că altfel ne așteaptă conflicte internaționale neplăcute. Numai că tovarășul meu a zis :

— Tu faci ce vrei, eu sînt înțepenit.

— Te am pe foaie, nu te pot părăsi.

— Las-o dracului de foaie, dacă-i povară.

Iar îl supărasem, de data asta din fuga trenului.

M-am hotărît să nu mai scot o vorbă pînă nu-i dau de vreun capăt mai pe înțelesul meu. În ultima vreme tot ce ziceam de bine ieșea rău, sau așa mi se părea mie.

Trenul și-a pus frâna brusc.

— Hai.

Am căzut pe linie dar concomitent am căzut și în mîna soldaților sovietici din garda trenului. Care nici n-au vrut să audă de frăția de arme și de bucuria noastră de-a ne întoarce acasă într-un tren aliat important.

— Începe balul, Dobre.

— Da. Și va trebui să jucăm jocuri neștiute, căzăceasca, adică !

Garda ne-a predat garnizoanei sovietice din gară, separați de armele noastre. Garnizoana sovietică nu ne-a luat în seamă nici un cuvînt de-al nostru, nici o plîngere, nimic. Ne-a predat primului tren militar care urca spre inima Cehoslovaciei cu ordin expres să ne depună la unitatea noastră. Ulterior am auzit că asta a fost o favoare deosebită, putea să se termine mult mai rău.

Trenul ăsta a venit imediat, parcă a fost tocmit.

Ne-au dat armele, trei conserve și o piine.

— Eu s-ar putea să nu mai fac față capriciilor soartei mele, a oftat într-un tîrziu camaradul. Era alb ca varul.

— Care soartă, omule ? Trăim de mult în afara ei, sîntem, cum s-ar zice, dezertori din soarta proprie.

Pe dealurile domoale printre care urca garnitura trenului în care zăceam noi, dimineța se arăta ca fiind pe patul ei de moarte : smeadă, prelungă, trasă la față.

III. PLECAREA A DOUA

Am ajuns cu bine în tabăra de unde plecasem cu două zile în urmă. Sovieticii s-au purtat corect : ne-au predat autorităților române fără nici un cuvînt, fără nici o formalitate.

Camarazii ne-au înconjurat curioși, la început c-un fel de teamă. Din gura lor am auzit ceea ce ni se putea întîmpla, c-am scăpat ca prin minune : taberele de muncă ne puteau mânca vлага ! Drept să spun, abia la auzul acestor cuvinte m-a cuprins frica. Dar n-am avut timp să ne trăim prea mult gîndul, pentru că toți cei din ju-

rul nostru au început să rîdă, să zică tot ce le venea lesne pe limbă :

— Ce-i cu voi, băieți, ce vești ne aduceți de-acasă ? Cum ați călătorit ? Cu avionul, cu ghiuleaua, cu submarinul, cu catirul de argint ? Adică numai chestii din astea, de oameni care fac haz de necaz. Povestea cu catirul de argint o împrumutaseră băieții noștri de la un prizonier, un pastor neamț sau austriac, nu mai știu, care totdeauna zicea :

— Lumea este rea pentru că totdeauna, la orice treabă de-a ei mai importantă, Dracul ajunge înaintea lui Dumnezeu. Și asta fiindcă umblă pe un catir de argint iute ca gîndul.

Camaradul meu de foaie de drum nu scotea nici o vorbă. Trăgea din țigară, se uita la toți și la nimeni, semn că trebuie să vorbesc eu pentru amîndoi. Am vorbit :

— Ne-am întors, măi băieți, pentru că mergem mai departe. Ați văzut și voi cum garda sovietică care ne-a depus aici a mers la comandamentul nostru, or de ce credeți c-a făcut-o ? A lăsat ordine de luptă foarte importante. Și-apoi credeți că mai băteau ei atîta drum de la Bratislava pînă aici numai pentru a duce în tabără doi amăriți de soldați ? Dar au zis că la asemenea acțiune este important fiecare soldat, în parte, fie el schilod, cu copii mulți acasă, sau cu moralul căzut doi metri sub pămînt. Pentru că plecăm mai departe. Eliberăm. Germania de aliați, eliberăm Franța, trecem oceanul, le arătăm americanilor drumul spre casele lor, devenim invitații lor, apoi o luăm frumușel prin Pacific, vînam balene, facem capturi de sirene, și-aici e bine de știut — am aflat-o de la un sovietic important — fiecare soldat are dreptul la o singură sirenă. Pentru că sînt greu de întreținut și de ținut în brațe : sînt foarte alunecoase. Din Pacific ne ducem în Japonia s-o potolim, deși Dumnezeuul nostru și-al ei, Uniunea Dumnezeilor Lămii, știe cum poate fi potolită această zvîrlugă a Pămîntului. Cei care scapă cu viață, atît el cît și balena lui, tovarășă adevărată de luptă pentru că ea cîntă de-ți adoarme inamicul iar tu îl omori sau îl faci prizonier pentru uzul altora, trec în China, dau de gustul orezului, merg mai departe în Mongolia. Aici vor da cu ochii de pustiurile care au

zămislit dușmanii noștri de totdeauna, dar nu vor avea vreme de blestemat aceste pustiuri pentru că vor mai fi atâtea de eliberat prin cucerire, încît nu vor mai ști ce-i de capul lor ! Odată ajunși în Basarabia vom fi tentați să ne simțim ca acasă la noi, dar ni se va interzice prietenește acest lucru. Intrînd în țară pe la Galați sau Ungheni ne vom lăsa cucerii de aliați, vom depune armele în fața lor, și gata, cam asta-i ! !

Spusele mele nu le-au căzut bine. Nebun, nebun — păreau a spune fețele lor —, dar dacă are dreptate și numai cît negru sub unghie, ne-am dat dracului !

— Gata, băieți, sîntem soldați internaționali, am pu-făit eu turnînd gaz pe foc.

Chestia asta, domnule scriitor, cu balenele venea dintr-un coșmar trăit după luptele de la Budapesta. După patru zile de grozăvii pe care nu le suportă cuvîntul scris sau vorbit m-am gîndit că plecînd la luptă cu Omul, cel de lîngă tine, cel oarecum cunoscut sau măcar bănuît, atîta ne-am bătut cu el pînă am dat în interiorul lui de Fiara din el, de Cimpanzeul din el, știut de noi ca fiind doar la baza lui. Și-am ațipit cu gîndul ăsta obsedant și-am visat că, după înfrîngerea horthyștilor și fasciștilor, vom mai avea o luptă teribilă căreia i se zicea *al patrulea război mondial*. Și lupta asta era diferită de altele, se purta numai împotriva șerpilor, a broaștelor, a tot felul de șerpi, dar era așa de aprigă nu pentru că îți venea greu să mitraliezi o șopîrlă, dar în timpul luptei din șopîrla asta reieșea balaurul din ea sau cine mai știe ce mare fiară necunoscută aflată la bazele ei de demult ! Astfel că începeai lupta c-o broșcuță oarecare dar te pomeneai în toiul luptei c-o hidoșenie care întrecea toate închipuirile, deci o bătălie nu este greu de început cu orice inamic ar fi, ci este greu de continuat pentru că furia luptei scoate din acel inamic tot ce-a avut și are el mai imens, mai periculos și mai neomenesc în el. Asta-i cu balenele, pentru că-n visul ăla și cu ele ne luptam noi, oamenii, dar astea, imensitățile de la începutul luptei, se micșorau, deveneau de exemplu șerpi ascuțiți sau ce dracu' or fi fost ele în alte timpuri și-n alte lumi...

După spusele mele de mai sus, camarazii au rînjit mînzește cîte vreun rest de răutate sau glumă, apoi ne-am

lăsat în pace unul pe celălalt reluînd viața împreună de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic. Numai cînd eră vreo chemare — așa mi se părea mie — ni se intersectau gîndurile.

Tovarășul de foaie nu cred c-a scos o singură vorbă în tot acest timp. Albul obrazului devenise oarecum murdar. Nu l-am întrebat nimic, dar mă pomeneam prea des gîndindu-mă la el. Exact ca la un om necunoscut la care, după moartea lui, te pomenești că-l tot „vezi“ în alți oameni.

La biroul mobilizări am fost verificați cu atenție.

— Da, eram buni de drum, nu exista nimic împotriva noastră decît capul prost de pe umerii personali. Și poate ceasul rău. Numai că ăstea două-s de-ajuns pentru o belea pe cîste !!

N-am comentat nicidecum cîtă vreme a durat muștruluiala. Eram în stare s-o completăm noi cu cuvintele noastre colțuroase, mult mai la obiect !

— Trebuie să avem grijă cum mergem, timpurile se clarifică oarecum, e păcat de complicații, ni s-a mai adăugat.

— Am înțeles !

— Păi să înțelegeți, că altfel dați de dracu'. Iar dacă mai sînteți aduși de careva dintre aliați la unitatea maternă vă știu aici pînă la ultima suflare de drum !

— Să trăiți !

— Hai, valea și drum bun !

Proști, crezusem pe moment că numai noi am avut necazuri cu adusul nostru în tabără. Însă ei, mai-marii, le avuseseră întreite, plus muștruluiala lor la cel mai înalt nivel, de, lucrurile se puneau de-acum altfel și se lăsa sau mai cu greu înțelegerii...

— Hai, Radule.

Că Radu îl chema pe camaradul meu, Radu Strungărean. Zis Împăratu'. Îmi va spune altădată de ce i s-a zis astfel, că timp avem berechet.

— Bine, dom'le.

Era spre prînz. Soarele era indiferent, ca-n vreme de toamnă tîrzie. Înainte de-a pleca spre gară am mîncat ceva, nu mai știu ce, dar ceva fără poftă. Ziua intrase în oameni și-n lucruri să se odihnească departe de mer-

sul grăbit al lumii dar chema la somn tot ce era suflare aflată pe moșiile ei. Spun lui Radu că mă paște o astfel de primejdie. Nu-i nimic, zice el, o luăm încet, bătrînește. C-am văzut unde ne-au dus graba și orbirea ei. Plus că el poate ajunge acasă și o dată cu topirea lumii, nu prea-i pasă.

— Este a doua oară când vorbești astfel și cu gîndul aiurea, îi zic.

Vreau cumva să știu ce-i cu chestia asta ?

— Vreau, dacă tu ai chef de vorbă.

Are chef de vorbă :

— Nici eu nu mai am pe nimeni acasă, spune el.

— Dar eu n-am zis, dom'le, că nu mai am pe nimeni.

Am zis că sîntem toți, dar cam împrăștiati : unii pe lumea asta, alții pe lumea cealaltă. Treaba e că sîntem pe aceeași planetă, că de adunat ne-om aduna noi vreodată... într-o bătătură comună.

După o tăcere seacă de-a lui, tot eu :

— Pămîntul într-acolo merge. Că și morților li-e dor de noi, ai văzut florile de pe morminte că nu-s ca toate florile, vesele ? Pentru că ele nu-s altceva decît dorul lor de noi. Iar dorul nostru de ei înflorește dincolo de mormînt tot ca flori triste, dar înfloresc ca acolo...

A pufăit : nu-i arde de glume.

— Nu-s glume.

— Ultimul s-a prăpădit tata — zice fără să-mi aștepte întrebarea — astă vară, acuși se face anul ! A murit de inimă rea. Auzi, în vreme de război să mori de inimă rea !

— Se moare din orice, Radule, moarte să fie !

— Da. Și-i mai bine c-a murit atunci, pentru c-a murit o singură dată. Acu' ar fi murit de două ori, de trei ori ar fi murit.

Coborîse la o anumită adîncime a gîndului său, nu mai trebuia întrerupt. Fața i se schimonosise ca atunci cînd, dintr-un car al soarelui, ți se arată brusc iadul.

— Am citit într-unul din jurnalele alea împrăștiate prin tabără după ziua de Paști că horthyștii sînt acum comuniști înfocați, că cer și rușilor Ardealul cum au cerut tuturor... Că Ardealul va fi românesc numai dacă ne schimbăm fața după Răsărit ; că o sută-două de mii

de unguri izgoniți de buni ce-au fost din Voivodina iugoslavă vor fi plantați în Transilvania ; că românii sînt antisovietici... Ce gîndesc eu și ce voi face eu de-acu' încolo, e treaba mea. Dar mă ia cu fiori reci cînd mă gîndesc ce-ar zice tata-meu de astea...

Un miros de ploaie răcorea aerul. Intrăm în gară. O patrulă se plimba pe lîngă baraca de care am mai vorbit. Cînd s-a apropiat de noi am scos foaia de drum și i-am arătat-o fără să ne-o ceară. Devenisem, adică, discipinați pe plan internațional dacă voiam să ajungem acasă la noi ! Au ridicat din umeri cum că nu-i interesează.

— Dar dacă n-o scoteam, poate ne întreba de ea ! rîd eu.

— În plecarea ailaltă, Dobre. Asta-i plecarea noastră norocoasă.

— Atunci trebuia să începem de la început direct cu asta.

Ne-am așezat pe o bancă de lemn. Ceasul gării era oprit, dar pînă mi-am dat seama am tot crezut că timpul meu personal încremenise.

Trenuri nu treceau spre niciunde.

— Ia zi-i, camarade, cam pe cînd crezi tu că ajungem acasă ?

Radu Împăratu' și-a aprins o țigară în loc de răs-puns. Dar eu devenisem sigur că va începe să descarce mari bucăți de suflet. Oamenii din gara respectivă mi se păreau mici de tot, atîta numai că se mișcau fără rost, încoace și-ncolo, făceau adică figurație, vedeți, sîntem pe terminate dar sîntem încă vii, avem speranțe — părea să zică expresiile lor.

— Tîrziu, oricum !

— Și dacă ne bate tata pentru vagabondaj internațional ?

— Tata a murit.

— Păi au cam murit mulți, tați și fii la un loc, dar acum ce să le facem ? Războiul n-alege !

Vorba mea n-a picat bine, îmi părea rău de ea.

— Tatăl meu — a zis Radu — a fost om de ispravă în vremuri aspre. El a oprit satul lui să se destrame. L-a apărat adică de împrăștiere. Fusesse plecat doi ani prin străinătăți să-și încerce norocul pe alte țărîmuri. Numai

că ori norocul lui șchiopăta, ori tărimurile alea nu erau de el, așa se face că bătrînul s-a întors acasă prin 1939.

Anul 1940 a înglodat pămînturile transilvane într-o jale fără asemănare. Moartea rămăsese singurul ascunziș sigur de prin preajmă, moartea sau plecatul la vale spre Țară. Făceau ravagii amîndouă. Nu plecați, fraților, sîntem la grea încercare, a răspuns el tuturor care-au venit să-l întrebe ce-i de făcut, să le spună el gîndul lui, el, umblatul prin Americile lumii, ce crede că se mai poate face ?

„Norocul nu-i altceva decît umbra pămîntului tău dat ție în păstrare și răscolire, zicea. Cîtă vreme umbra asta o ții ascunsă în tine, pămîntul nu te poate părăsi, unde să se ducă el fără umbra lui ?”

Sau :

„Cine are țară nu poate fi mereu liber, de capul lui. Sînt zile cînd trebuie să-i duci și greul greu ca și cum ar fi al tău, strict personal. Numai cei fără de țară sînt cu adevărat liberi, dar aceia nu sînt oameni, sînt păsări călătore.”

Cam astea-s vorbele lui. La ascultatul lor, satul n-a mai șovăit în întregimea lui ; s-a așezat cu viața direct pe suferință, cu sufletul direct pe îndurare și aștepta !!

Veșnicia neagră a durat patru ani împliniți. Însă prigoana nu și-a văzut scopul atins din cauza lui tata și a miilor de tați ca el...

Camaradul meu vorbea limpede, calm, de parcă povestea ceruri senine, pe mine însă m-au trecut fiori : că multă sfîșiere am mai îndurat !

— Și nu-i gata, a zis Împăratu' descifrînd vorbele mele șoptite numai pentru mine, leii nu numai c-au lovit, dar acu'-și cheamă haita asupra trupului nostru muribund...

M-am mișcat să mă răcoresc, se înnopta afară și se înnopta greu în Radu care-și tocmea țigară cu mîini de întuneric. Luna arăta ca o zdreanță pe pieptul unui nor bătrîn. Calea ferată mirosea a motorină.

Mi-am făcut mult de lucru lîngă fîntîna din spatele barăcii, am băut apă cu sorbituri rare — ca să nu mă îngraș după cum rîdea, în tranșeu, unul de prin Focșani sau Tecuci, cînd n-aveam apă și plosca zbura ușoară din-

tr-o mână în alta —, mi-am scuturat haina cu mișcări nervoase pentru că aveam impresia că devenise prea grea pentru umerii mei. Numai că oasele mele erau îndesate cu oboseală, mușchii mei tremurau căutînd ajutor unul la celălalt, iar eu, în focul alergărilor mici pe drumul cel mare spre casă, nu observasem boala asta a trupului ; mi se păreau hainele grele, apăsătoare.

M-am întors lîngă Radu Împăratu'.

— Războiul ăsta începuse să clarifice lumea, continuă el de parcă n-aș fi lipsit din preajma-i decît o minută. Adică : lume cu dreptate și lume fără dreptate. Numai că asta, ultima, nu vroia să priceapă de bunăvoie ceea ce-i fusese hărăzit de Dumnezeuul balanțelor : trebuia bătută bine, n-o usturau marginile ei zdrobite.

Nu-l înțelegeam deloc, semn că eu venisem tîrziu lîngă desfășurarea sufletului său, acu' erau cuvinte de sfîrșit poate, or cum să pricepi propoziția numai din ultimul ei sunet ?

— Era după sfîntul Ilie, imediat, nu-și lăsa el gîndul să se odihnească, în anul care-a trecut, cînd tata a avut un conflict nenorocit cu elementele de ocupație. A fost chemat la primărie, ținut acolo o zi întreagă, nimeni nu știe ce s-a întîmplat cu el pentru că și-a dus durerea din urmă, cu toate ale ei, direct în mormînt. Nu se știe nici ce-a fost în inima bătrînului, nici în capul lui, se știe că patru zile n-a vorbit cu nimeni. A patra zi a dat cele cîteva oi unui văr de-al doilea, păstrează-le tu, a zis, eu plec, nu mai îndur. De aia ai oprit tu oamenii aici ? ca să treci la Vale imediat cu primul necaz ? i s-a răspuns. Nu-i primul da' ai dreptate, Pătruț, i-a întors-o tata, zău că ai dreptate.

Și n-a mai plecat în România liberă, ci direct pe lumea cealaltă, liberă sau cum o fi ! Se face anul acuși, la sfîntul Ilie...

Aici Împăratu' a oftat cu aer greu de tutun după care spune :

— Dobre, eu semăn mult cu tata. Dumnezeu singur știe ce fel de gesturi de-ale lui repet eu acum. Așa mă trăsnesc gîndurile cînd rămîn singur : oare ce repet eu acum din tata ?

După spusele astea și muțenia mea ne-a înconjurat liniștea gării și-am ațipit. La o desbuimăceală apăsătoare ne-am schimbat pozițiile, ne-am fixat adică spate-n spate adormind în toată regula somn adânc. Când am deschis ochii, noaptea nu se desființase încă : era doar o perdea murdară dintre lume și nelume. Dar eram sănătos, nu mi-era frică de noapte sau de nenoaptea ei, atita doar că mi-era frig ; totdeauna am îndurat cel mai cumplit frig din viața mea în diminețile de vară. Nici iarna nu știu să-mi fi fost egal de frig ca în diminețile lui iulie.

Și ziceam de sănătate, domnule scriitor, pentru că un camarad de-al meu ajunsese, pe front, să facă numai el de pază : mi-e frică de noapte, Dobre. Ziua-i altceva, mă simt ocrotit ca într-o casă mai mare, pot dormi liniștit, zicea.. Plus că mi-e mai frică de un dușman nevăzut decît de unul văzut bine. A murit, i-a fost dat să moară tot noaptea, la nord-vest de Brno, pe 10 mai. Și cred c-a murit înfricoșat, poate cea mai groaznică moarte ! Dumnezeu pedepsește pe cine-i cere un anume ajutor ca să apară, în ochii celor slabi, puternic... Știa el, sărmanul meu camarad, de cine se teme :

— Noaptea și de Dumnezeu mi-e frică, îl simt fără putere.

Sau :

— Dacă noi n-am avea spate, nici ziua n-ar avea noapte.

Știindu-i meteahna, am făcut ce-am făcut și l-am îngropat într-o amiază însorită. Dar fața lui era tot schimonosită, pentru că viața lui, cînd a tras ușa după ea la ieșire, zăvorise teama lui în el.

Locomotiva nopții se destrăma, cețos, în zare. Roțile ei de rouă lăsaseră, în trecerea lor, sclipiri de lumină pe liniile ferate.

Cînd dimineața s-a rotunjit de-a binelea, ne-am dus într-un magazin improvizat între doi pereți adevărați și doi făcuți din scînduri smolite. Am cumpărat haine pentru completare, ne-am potolit și foamea, puțină cită era — ca o greață. Pentru că ea, foamea, nu ne interesa foarte tare, noi vroiam trenuri. Singure trenurile te pot duce lîngă pîinea ta, acasă, care pîine singură poate potoli

foamea proprie, restul e exercițiu de viață, ne vorbeam noi unul altuia.

— Vom vedea, ne răspundeam tot noi.

Ne-am întors în gară. Pe linie existau două trenuri adevărate care aveau aceeași direcție. Noi ne-am pierdut mințile pe loc și-am gândit că ni s-a tras la scară câte un tren de fiecare...

— Așa da, am zis.

— Ia-o încet, Dobre, să nu ne afundăm în cine știe ce altă încurcătură, zău.

— Orice încurcătură care mă duce-n țară e bună, i-am strigat eu.

— Stai blînd, camarade.

Noi vroiam să ajungem la Budapesta, cînd am auzit că pe peron se vorbește de Budapesta. Da, de la Budapesta ne descurcam altfel.

Lumea, zăpăcită, nu era mai brează decît noi : ba urca în unul, ba se înghesuia în celălalt. Gara se umpluse ochi și nu-mi dădusem seama cînd s-a adunat atîta puhoi de lume.

— Or fi trenuri de plăcere, Radule. Trenuri care se joacă de-a călătoria, trenuri care-și schimbă-ntre ele călătorii, rîdeam.

Împăratu', buimăcit complet, aflat între rîsul meu tembel și graba înfricoșată a lumii, se fixase într-o înțepe-neală de care se loveau călătorii fără să-l miște din loc.

— Era bună o hartă, Dobre.

— Numai norocul ne poate orienta în zăpăceala asta.

Și toată foiala asta cu tot rîsul ei ne-a fost de cap : am urcat într-un tren foarte aglomerat, erau mulți emigranți care se întorceau acum pe la casele lor, cu cățel, cu purcel. Ne-am așezat unde-am reușit să încăpem, am zis doamne-ajută, și-am adormit unul cu capul pe celălalt. Somn de la sfîrșitul unei așteptări mari, adînc. Cînd ne-am deșteptat noaptea era cătrănită rău. Trenul staționa. Întreb în stînga și-n dreapta cum că ce-i, s-a întîmplat ceva ? Toți ridicau din umeri neștiutori.

— Știi vreo limbă din astea din jur ?

— Nu-mi permite limba mea să știu, mormăie Radu.

— Vom muri de neînțelegere, pîn' aici ne-a fost.

— Draci, a biiguit el nepăsător.

După cîteva zvîrcoliri mai aprige găsesc un bătrînel cu care mă înțeleg :

— Mai e mult pînă la Budapesta ?

Nu știe exact, dar știe că trenul ăsta merge la Viena.

Se înșală amarnic, i-am răspuns eu, nu există nici o Vienă prin părțile astea.

Lasă să se înșele el și să fiu eu știutor, a legat-o bătrînelul cu o față de maimuțică plăcută.

— A fost eliberată Viena asta despre care vorbește dumnealui ?

Da, a fost. Dînsul acolo merge, aproape de ea.

— Nu se poate, m-am încăpățînat eu, dacă-i așa, trebuia să trecem și noi pe-acolo...

Ei, asta-i bună, acum ne credem copiii tuturor eliberărilor.

— Cam așa este, pentru că ce-am eliberat noi au eliberat și americanii. Iar ce-au eliberat ei este ca și cum am eliberat noi personal.

Este momentul să-l las în pace, zice maimuțica îmbătrînită ca om.

Germania a fost împărțită în mici Austrii, așa cum a fost ea înainte : formată din mici Austrii, sare camaradul meu Radu.

— Domnul are dreptate, continuă el, Viena există cu adevărat, dar nu e bine să ajungem la ea, că e împotriva drumului nostru, adică spre Vest. Și n-ar fi cazul să întârziem la tăiatul porcului...

— Bată-te, Radule, cu gura ta...

Bătrînelul-maimuță chicotea arătîndu-mi degetul mare al mîinii drepte în semn că :

— Nu mi-ai dat crezare, deșteptule, acu' vezi ?

Erau doi pe-o idee, i-am crezut. Aerul greu din vagon, din care mă înfruptasem și eu întru viețuirea mea fără să-i simt acreala, devenise insuportabil. Transpirasem imediat la mustăți și în jurul gîtului, pentru că eu așa transpir cînd sînt în primejdie sau cînd visez urît.

O luasem din nou pe de lături, vai de sufletul nostru, îngaim.

Unitatea noastră ne mănîncă, am mai adăugat. Și la gîndul ăsta clar mi se zbîrlise părul pe mîini.

Împăratul fuma din greu. Cred că, un timp mai lung, ne-am gîndit amîndoi la aceeași consecință, fiecare după negreala sufletului său. Și-aici ar fi bine, domnule scriitor, să scrii dumneata o pagină sau două de amărăciune adevărată. Care dacă-i adevărată s-ar potrivi și nouă pentru clipele de-atunci, că toate amărăciunile oamenilor seamănă foarte tare între ele, dracu' sau cine mai poate ști din ce cauză... Noi numai la bucurii nu semănăm, astea ne diferențiază, ăstea-s altele pentru fiecare...

Un glas întunecat ne-a scos din încurcătură : dacă am greșit drumul, e mai bine să coborîm și s-o luăm spre Bratislava. De-acolo e mai ușor de ajuns la Budapesta, așa vine drumul spre Răsărit. Sau la Belgrad, iar de la Belgrad în sus, la o aruncătură de băț, e România.

Glasul vorbea bine românește, cu accent turcesc, dar nu i-am văzut fața.

Nu poate dumnealui, glasul, să ne spună dacă știe că pe-acolo mai circulă trenuri, dacă mai sînt șine ferate ?

Asta nu poate ști.

Am coborît. Era un sat de oameni unde trenul în care ne aflam noi oprise de nevoie : linii stricate. Afară se lumina și noi ne simțeam ca pe un fund alunecos de prăpastie, din acelea pe care ți le arată somnul negru, un pustiu adînc. Gară — nicăieri. Și cînd te afli aiurea cel mai bine te simți într-o gară, orice gară e mai aproape de casă decît un sat vecin fără gară. Stăteam afundați în pustiu acela adînc din care nu înțelegeam nimic, vai de noi și de plimbările alea ale noastre !

— Ce ne facem, Radule ?

— Trebuie să găsim mai întîi o gară, cea mai apropiată — fie ea cît de îndepărtată.

La un moment dat s-au auzit cocoși punînd punct întinericului.

— Cîntă cocoși, deși nu cred să existe cineva care să-i asculte, izbucnesc eu.

— Nu se poate, unde-s cocoși sînt neapărat și oameni. Oricît de puțini, dar sînt.

— Atunci scoal' de pe gînduri și hai !

Drept pentru care am luat-o în direcția cîntatului de

cocoș. Roua prin care mergeam era rouă de tăpșan. Și-atîta am mers pînă n-am mai zărit trenul staționat în spatele nostru, e drept, coborîsem și printre cîteva văioage între care se lumina mai greu, rece.

— Ne odihnim ? se oprește brusc Radu.

— Vrei țigară, las-o pînă-n gara căutată !

— Nu de asta, dar nu pricep unde-alergăm. Ce, avem minută exactă la ajuns ?

Avea dreptate, pașii noștri aproape că alergau, dar nu mi-am dat seama.

— Ora noastră cea mai exactă-i săptămîna sau luna, nu vezi ?

Prin crăpătura de-acum clară a zorilor am observat case de oameni preț de vreo doi kilometri. Ne-am tras sufletul oarecum liniștiți, apoi am luat-o la mărunțit pînă-n poarta unei gospodării. Aici am dat de un bătrîn cu mustața albă, mare, care stătea și parcă ne aștepta — ne văzuse de departe. Cînd ne-am apropiat a dat și din mîna a lehamite sau cam așa ceva, cred că aștepta bietul om pe cineva de-al lui iar nu două arătări ca noi.

L-am întrebat de gară.

Ne-a arătat fîntîna din gardul lui. Am băut apă, dar nu pentru asta venisem. Apoi ne-am înțeles perfect : noi am făcut ca trenul iar el a rîs și ne-a arătat spre stînga un drum anumit. După care a răspuns ce-a vrut pe limba lui la întrebările noastre puse pe românește.

La o oră de mers am ajuns într-o gară frumoasă. Ghișeul era deschis, întrebăm de trenuri, că de altceva nu ne ardea. Omul cu șapcă specifică vorbea pe limba lui, foarte bine, pentru că vorbea foarte mult, dar noi n-am priceput nimic. De fapt mie mi s-a părut c-a spus o poezie care-i plăcea la nebunie și cu care răspundea la orice întrebare. Nu i-am mulțumit, întrebăm mai departe :

— Există un tren care merge la Bratislava ? Bratis-la-va ! !

Ce-am înțeles noi după o oră de întrebat : da, există unul care trece prin gara asta o dată pe săptămîină, pentru că liniile ferate sînt ocupate cu neterminarea războiului. Iar acest tren a trecut ieri și deci mai circulă săptămîna viitoare.

— Să vezi noroc, zice Radu.

— Și sîntem mai departe ca din locul de unde-am plecat, ieri eram mai aproape de casă, oftez eu o înjurătură cu mult ardei iute-n ea.

Împăratul n-are altceva mai bun de făcut și meditează pe nervii mei :

— Eu nu pricep, începe el, de ce drumul spre un satuc din România trebuie să treacă neapărat prin orașele mari ale Europei iar nu doar prin sate amărite ca el ? Prin orașe să treacă drumurile spre orașe, atît.

Îmi rod unghiile, dar el nu-mi ia în considerare răspunsul și continuă :

— Orașele astea au încurcat rău de tot lumea. Ce luminase satul, ce simplificase el, a dus la pierzanie orașul. Pentru că el mănîncă fără să muncească, asta-i !

Cînd a terminat țigara, a terminat și vorbitul de mai sus, dar arăta răvășit ca după un uragan de gânduri.

— Dacă gălesc Dunărea, camarade Dobre, o iau pe malul ei în jos pînă acasă.

— Hai mai bine să găsim Crucea Roșie, ca să mîncăm cîte ceva. Nu ți se pare că-i bine ?

Am găsit-o repede : era în spatele gării. Aici era puhoi de lume de front și civili care așteptau trenul de Viena sau de Bratislava. Și era, doamne, o fierbere de limbi diferite că-ți venea să crezi că te afli în centrul vorbirii dinții — mai exact la Turnul Babel. Aici era bun să fie de față Ioan Pavel, fostul meu camarad de companie, băiat bun care pricepea lumea prin limbile ei întortocheate, înțelese de el nu știu prin ce minune a minții omenești. Crescuse pe-un gang din Timișoara unde locuiau toate națiile cunoscute și suportate de pămîntul nostru. Cel mai mult ne-a amuzat cînd, la granița ungaro-echoslovacă, căutînd noi un ceva anume, nu mai știu ce, l-am pus pe el să întrebe în stînga și-n dreapta. Întrebările nu erau prea prietenoși cu soldații ce eram, dar unii nu se mulțumeau cu întorsul spatelui, ci ne și înjurau copios în limba lor. Numai că Ioan Pavel le răspundea imediat politicos pe limba lor și mi-aduc amînte că un bătrînel care tunase și fulgerase a roșit pînă i-au dat lacrimile. Dar un altul nu s-a lăsat și dacă a văzut că e priceput pe ungurește a început pe-o altă limbă mai ner-

vos, mai tăios. Ionică al nostru l-a prins de răutate și-n cuvintele astea, după care au-ris amîndoi sporovăind de-ale lor, pe limba asta necunoscută, multă vreme, despărțindu-se prieteni. Ce limbă era, Pavele ?

— Țigănește, domnule român. C-așa zicea el unuia care nu prea lega în graiurile altui sînge.

A murit căsăpit, pentru că, la o zi după anunțarea păcii, el chiar a crezut că-i pace, a pus arma jos, a luat două pîini sub braț ca să ni le aducă nouă, vreme în care a fost căsăpit de cîteva gloanțe venite din răutatea zilei. De-aia eu, ori de cîte ori mă gîndesc cînd a început cu adevărat pacea, zic : cînd a fost omorît Ioan Pavel fără nici o lege, nici a războiului, nici a nerăzboiului. Aia-i granița fixată de mine dintre tranșeul morții și răutatea vieții : moartea deșartă de tot a lui Ioan Pavel, camera-dul meu.

Am mîncat cu greu ce ni s-a dat la Crucea Roșie, pentru că aveam pîlpiînd gîndurile astea. Ne-am întors în gară. Prînzul zilei era complet pustiu, toată lumea știa că liniile ferate nu-s de folosință pînă săptămîna viitoare.

— Dar alte trenuri ?

Alte trenuri nu opreau niciodată, nici chiar înaintea de război, ni s-a răspuns.

Dincolo de calea ferată era cîmp, un cîmp prost întocmit de Dumnezeu : fără copaci și fără drumuri, adică fără nimic pentru oameni.

— L-o fi stricat războiul, zice Radu.

— S-ar vedea niscăi urme. Dar una-i pustiul lăsat de sus și altul este cel de mîna lumii.

Radu m-a întrebat ce-ar fi dacă am pleca pe jos, nu cumva ajungem la Bratislava înaintea săptămînalului de săptămîna viitoare ?

— Cred că da. Numai că n-ar fi rău să mai întrebăm pe cineva, pentru că, dacă greșim iar, să avem pe cine da vina...

N-aveam pe cine întreba în afară de un om despre care se putea crede că este șeful gării. Tocmai trecă un mărfar cu prelate militare peste vagoanele sale iar șeful stătea drept în vîrtejul provocat de viteza bolidului. Tre-

nul era foarte mare, înalt adică, altfel îmi trecuse prin cap ideea să mă agăț de el, dat fiind că avea același drum cu mine.

— Astea nu sînt automotoare, Dobre, mi-a ghicit Împăratu' gîndurile, astea sînt trenuri cu secrete foarte militare, aici soldații lor nu strigă la tine, rîzînd, să te dai jos, aici mai întîi te împușcă normal, apoi te roagă să cobori imediat !...

Șeful gării devenise înconjurat de trei soldați înarmați apăruiți ca din pămînt, așa că am amînat întrebările din planul nostru. Deși n-am făcut, cred eu, prea bine, pentru că la scăpărarea ultimului vagon, ne-a zîmbit timp ca și cum, e tot ce pot face pentru voi, zîmbetele noastre se pot împrieteni între ele, gîndurile nu ! pentru că nu știm limba care să ne adauge unul celuilalt.

Și n-ar fi rău să ne oprim aici cu povestitul, domnule scriitor, pentru că aici nu sînt de spus lucruri importante ca de pe front, de exemplu. Iar de front nu mai vreau să vorbesc, sînt un om plin de războiul ăsta pînă peste cap, ca de un cîmp îngrijit cu grijă pînă să-i culegi roada care însă nu mai rămîne a ta... Plus că după asta, după front adică, eu personal nu mai reprezint nimic altceva decît un om amărît care se tot întoarce acasă... Pe jos. De parcă am fost născut numai pentru măsurarea lumii în pași de-ai mei...

Uite, domnule scriitor, dumneata poate apuci să vezi cu ochii dumitale, sînt tare curios, în clipa de față, dacă și la groapă, la groapa mormîntului meu definitiv, mă voi duce tot de unul singur sau însoțit, dar pe jos pe picioarele mele...

IV. NIMIC NOU

Cu două zile înainte de personalul săptămînal am ajuns și noi la Bratislava.

Era o seară de iulie, goală. Radu Împăratu' zicea despre seara aceea că era o seară cunoscută și avea dreptate

multă — de mai bine de o lună toate drumurile noastre ajung, punctuale, la Bratislava.

— Să ne stabilim aici, nici un oraş n-a ținut atît de mult la noi. Plus că scăpăm de corvoada drumului.

— Lasă astea, i-am răspuns Împăratului.

Eram golit de orice putere, îmi venea să mă întind pe pietrele calde ale peronului, să mă las copleşit de un somn fără trezire. O ceaţă fierbinte îmi adumbrea ochii ca pe vremea arşiţelor de la seceriş, numai că acum nu-mi era sete continuu ca atunci. Camaradul meu, obişnuit de-o bună bucată de vreme cu toate ale mele — bune şi ne-bune —, hotărăşte :

— Eu mă duc să cumpăr ceva de-ale gurii, Dobre. Şi ţigări. Tu rămii aici pentru ca, în lipsa noastră, să nu treacă vreun tren iar noi să nu avem cunoştinţă de el.

N-am putut răspunde la rîsul ăsta al lui şi el nu s-a supărat. Dar dacă trece totuşi, ce fac în lipsa lui ?

— Îl ții de vorbă, zîmbise Împăratu' cu toată fiinţa lui de om bun. E greu pînă te cunoaşte, dar după aia toate trenurile ar sta de vorbă cu tine. Şi-ar avea ce să-ţi spună, numai că tu nu te-ai lăsa mai prejos.

Vorbele astea au fost cît o mare doctorie : mi s-au luat toate gîndurile negre de către o mînă nevăzută, dar atît de apropiată, că i-am simţit adierea.

Ce minuni pot fi vorbele, domnule scriitor, eu am ştiut de multe ori chestia asta. Poate mai minuni decît o *religie a minunilor*, nu credeţi ? Dar ce vă întreb eu așa ceva, sigur ştiţi mai bine ca mine toate astea, numai că nu-mi dau seama cît de importantă este pentru un vraci medicina cu care face, pentru alţii, minuni.

M-am pomenit că-l aştept cu nerăbdare, nu pentru că-mi era foame sau altceva, ci pentru că îi simţeam cu înfricoşare transpirată lipsa, pentru că nu-mi închipuiam cum aş fi dus pe umerii gîndurilor mele această lipsă şi ce ar mai fi rămas din mine ca om cu nevoie imediată de cuvînt bun.

S-a întors cu mare grabă.

Trenul aşteptat nu sosise.

— Măi Dobre, ştii ceva, noi dacă ţinem linia Dunării, adică s-o avem mereu în dreapta noastră, noi ajungem.

mă, sigur în țară. Pentru că nimic nu duce mai sigur în România ca Dunărea asta.

— De unde știi, mă ?

— Din cărți, uite-aici ! și-mi arată o hartă boțită a Europei. O cumpărase o dată cu țigările. Slovacul i-o vînduse cu greu, o ținea atîrnată de perete în prăvălia lui. Numai cînd a auzit cine e el, Împăratu', soldat român adică, i-a dat-o cu frumusețe în gesturi.

Cînd am văzut-o — scria pe ea mare și rar de tot EUROPA — gîndurile s-au strîns toate în jurul meu ca puii în jurul cloștii sau mai bine spus : cum se adună copiii răzleți la o masă de familie într-o duminică bună și prietenoasă... Eram adică mai apropiat de toate ale mele, așa, dintr-o dată, din cauza acestui petec de hîrtie.

Am găsit ușor ROMÂNIA, deci, gata, era o hartă cu noi !

M-am învîrtit cu degetul peste liniile roșii ale Bucureștiului scris pe ea, am găsit repede Mogoșoaia, am ghicit pe unde vine satul meu — Moara Vlăsiei —, deși nu era scris pe harta aia, nici nu se putea așa ceva, era o hartă pentru țări mari iar nu pentru măruntaiele care zvîcneau în ele, a trebuit să mă liniștesc.

Radu Împăratu' m-a lăsat să mă lăfăi în copilăria mea pînă mi-am amintit că mai există și el pe lume.

— Ți-ai văzut ale tale, Dobre ?

— Le-am văzut, e bine, măcar așa !

— Mai uită-te.

— Tu nu-ți vezi ale tale ?

— Am văzut Dunărea, mai mult nu-mi trebuie. Cînd ajung cum ajunge ea prin părțile noastre, mai discutăm.

— Ei, camarade Radu, Dunărea ajunge minut cu minut la noi și tot minut cu minut e departe de lutul țării noastre. Noi nu sîntem Dunăre...

— Poate că sîntem.

Am căzut între ideile lui cu tot trupul, ca dintr-o căruță pe pămînt. Cred c-am făcut și zgomot, un zgomot aliniat cazului.

Eu, domnule scriitor, cînd mă fură gîndurile — chiar și acum la bătrînețe —, chiar simt cum mă fură : adică îmi iau tot sîngele meu cel repede cu ele iar mie îmi lasă

în vene o licoare oarecare, galbenă după credința mea, care doar mă ține în viață, dar mă paralizează de nu mă mai mișc pînă nu mi-e adus acasă sîngele. Așa m-a pocnit atunci o hoție a gîndurilor și-am stat nemișcat din cauza furțișagului lor multă vreme. Cred că în tot timpul ăsta Radu a tot vorbit cîte ceva căutîndu-și înfrigurările lui pe hartă, dar eu am auzit numai cele ce urmează :

— Cînd am văzut harta pe peretele slovacului tutun-giu am rămas cu gura căscată. El mă privea cu o curiozitate blîndă, bănuiesc eu cam ce-i trecea prin cap, dar mie, Dobre, harta asta văzută acolo pe un perete alb mi s-a părut a fi de fapt un animal mare, rănit, o vacă picată pradă unui balaur uriaș care deja-i înghițise picioarele din spate. Care balaur are alți balauri în spatele lui care mai de care mai zdrențuiți de răutate, cu capete multe și ciudate, cu picioare și limbi multe și mărunte...

Mă uit dintr-o dată la toată harta — eu n-o văzusem completă din cauza căutărilor de pe ea —, mă uit bine.

— De fapt, uite, Dobre, e înghițită aproape complet înțelegi ?

Pricepeam greu. Mă gîndeam mai mult la vreo obo-seală de-a împăratului. După care, cu sudoare grea pe mine, m-am prins în jocul camaradului meu. Nici nu era de scăpat, n-aveam cum !

— Vaca asta a noastră se află înghițită pînă aproape de uger, înțelegi, Dobre ? Ce scrie aici ?

— Grecia.

— Daaaa ! Burta vacii este încrețită de durere... Pî-ciorul din față — poate-s două dar unu-i nevăzut — stă ros pînă aproape de talpă, gata să se îndoiaie sub povara muribundeii, ce scrie pe el ?

— Italia.

— Italia, deci. Gușa ne-arată un animal slăbit peste noapte iar gura este imensă — semn că la rîndul ei a pășcut multe și mărunte — ce scrie pe ea ?

— Spania.

— Spania și-i adevărat. Capul turtit de bătrînețe pare că se pierde în trupu-i gata să fie complet înghițit, ce scrie pe el ?

— Franța.

— Franța și se potrivește. Apoi coarnele, rupte în vreo încercare de apărare, se arată ciobite, izolate de animal, ce scrie pe ele ?

— Anglia.

— Anglia și-i adevărat. Apoi coama, ruptă, cețoasă, apoi inima, glasul singelui — Germania, mă ! Bietului animal dumnezeiesc i-a plecat pieirea tot din inima lui ca la orice vrabie... Și-apoi șira spinării sau începutul balaurului de pradă, nu-mi dau seama, ce scrie pe ea ?

— Rusia.

— Rusia și se potrivește.

Restul — junghiuri și măruntaie, uite plămînul — Elveția. Dar noi unde sîntem, Dobre ?

— Aici, deasupra Dunării.

— Deasupra ugerului adică, chiar deasupra lui.

Și-am sărit că arși cu fierul încins pentru că s-a auzit huiet de locomotivă. Nu trebuia, era mărfar fără oprire. Ne-a fulgerat cu răceala vitezei lui și ne-a amintit de ce ne aflăm prin locurile astea.

— Bine c-am stat drepti lingă nepăsarea lui.

— I-am dat onorul, nu ?

Ne-am întors la Europa noastră boțită, înghițită pe sfert de balaurul cel zdrențuit de ape și de răutăți necunoscute.

— N-am avut ce să-i facem cu arma în mînă, ce mai poți drege acum, Radule ?

Dar camaradul meu nu m-a auzit. Mîngîia cu degetul firul de ață albastră despre care spunea că-i Dunărea și nu m-a auzit.

— E chiar ea, Dunărea, zicea el, așa arată de cînd i-a venit vremea să fie trecută în hărți. Uite, dac-o ținem tot pe stînga, ajungem acasă.

— Ai mai zis asta.

— Măcar să zic.

Picioarele îmi sfîrșiau de durere. De-o durere a gîndului.

— Mă, ție ți-e rău și nu spui nimic, m-a bruscă Radu.

— Nu știu dacă mi-e rău. Dar știu că nu mi-e bine. Poate că fac a ploaie, ia să vedem ! și-am ieșit pe peron,

el rămînînd cu harta lui pe genunchi. Arăta de parcă vroia s-o învețe pe de rost.

Vremea de pe peron era pustie. Ochii — i-am simțit brusc ca două țepușe ce sfredelesc așteptarea suspectînd aerul ei. Deasupra capului trîndăveau caiere de nori — vîntul, la o adică, avea din ce toarce stropi de ploaie. Dar nici asta nu mă mulțumea, nimic nu era pe placul meu, pentru că eu eram omul unui singur gînd : să plec acasă. Chiar dacă nu ajung, dar să nu mai stau fixat în gropi ale timpului, în morminte ale lui. Să nu mai fiu adică mortul vieții mele.

M-am dus la fîntîna gării și m-am spălat îndelung cu apă rece pe mîini, pe gît. Un copil mi-a turnat dintr-o cană atît de roșie încît și-acum mă urmărește roșul acela violent. Aici mi-a venit gîndul să mă întorc la unitate, să raportez că nu-s vremuri de-ajuns acasă de unul singur, lumea-i răscolită, așa că ar fi bine să fiu lăsat să plec împreună cu grosul trupei cînd o fi și cum o fi. Chiar pe jos să plecăm, armată fiind ești împinsă de ordine și regulamente, nu stai s-o lălăi prin toate cotloanele inutile ale pămîntului. Și numai gîndul că unitatea noastră s-o fi pus deja în mișcare spre țară sau spre cine știe ce altă împutîinare a vremurilor din jur m-a oprit de la întoarcerea care-mi fulgerase sufletul.

Radu Împăratu' a venit lîngă mine pentru că i s-a părut c-aude huruit de motoare. În timp ce-i povesteam despre cele trecute prin capul meu, am ciulit și eu urechile : da, se auzea huruit de motoare.

— Așa sunau tancurile la Nitra, de parcă veneau din cer.

— O fi început un alt război ?

— Sau nu s-o fi terminat al nostru...

— Dar de ce din cer ?...

I-am răspuns că, așa cum pămîntul este lăcașul trupului, cerul este gazda vocilor, a tuturor zgomotelor. Pe-acolo circulă ele cel mai bine pentru că pe-acolo sînt mai puține urechi de auzit. Cam așa i-am spus, dar cu cuvintele mele de-acum.

— Și noi ce facem ?

— Așteptăm să ne ia soarta-n spate.

Atunci am zărit departe, peste linii, o femeie singură și primul gând a fost s-o iau grabnic într-acolo, de parcă asta așteptam de atîta amar de timp : o femeie. Iar nu trenul spre casă. Însă așteptarea îți poate înlocui întotdeauna sau mai întotdeauna ceea ce aștepți cu ceva ce nu aștepți. Cred că așa a pățit și Adam ; cine știe ce tren al destinului său aștepta el cînd i-a fost umplută așteptarea c-o femeie cu care a început să facă cu totul altceva decît ar fi crezut el că trebuie să facă ?

Huruitul din jurul nostru nu era de tancuri, ci de avioane. Multe și negre.

— Cred că începe un război format numai din avioane, am zis eu. Pușca-mitralieră și tancul vor servi numai ca sporturi sau la circ. Cum au ajuns sulițele, săbiile, arcurile, caii... Din obiecte care au înspăimîntat veacuri întregi, acu-s jucării...

— Sau poate nu s-a terminat războiul din care tot încercăm să ieșim, sau au terminat infanteria și artileria, dar n-a terminat aviația...

— Poate fi cum spui, dar cu cît se trage mai de departe cu atît nu mai alegi în cine tragi, totu-i pîndit de pericol.

— Ia uite-le... Sigur în cer nu s-a semnat capitularea sau pacea...

Fac ce-mi spune Radu, mă uit adică în sus : negre unu, negre doi, negre șapte, s-au dus de mult spre micșorarea lor, de pe cînd ziceam eu cinci. Apoi cerul s-a lăbărțat brusc în urma lor, din drum al morții devine loc de dat buzna pentru păsări, nu-i nimic de ciugulit după asemenea păsări de pradă, ei, se joacă și ele precum copiii care merg în urma golului lăsat de soldați în marș adevărat.

— Curînd vom sări și-n avioane din mers cum sărim acum în trenuri, a zîmbit Radu văzîndu-mă pierdut cu privirea în ceruri, privire încercînd să ajungă din urmă avioanele negre pînă la usturarea de orbite. Nu le va ajunge niciodată, poate nici n-au vroit lucrul ăsta, au făcut-o așa, dintr-o dorință de-a te lua după cineva mai precis decît tine, mai cu pasul sigur decît tine.

— Prea toate-s mîine, Radule, și azi nimic ; nici măcar un ciuruc de mărfar care să ne tîrîie spre casă obo-seala. M-am săturat de mîine, spun drept, vreau dreptatea zilei de azi !

— Tata zicea : ziua de azi e pentru bogați, săracilor le rămîne ziua de mîine. Dumnezeu și-a făcut legea casei sale din asta...

Avea dreptate tatăl Împăratului, multă.

Avioanele alea, împruținate, au făcut cale-ntoarsă. Nu sînt povestitor bun, cred c-ați văzut, dar în clipa asta mintea-mi zboară în spitalul de campanie în care am fost cărat după rănirea piciorului în primele lupte pentru Budapesta. Acolo vedeam ce poate vedea un muribund, înțelegeam ceea ce înțelege un rănit din linia întîi, auzeam atîta cît se mai poate auzi prin întredeschizătura morții.

La trei zile după aducerea mea în spitalul de campanie am simțit nebunie în jurul meu, dialoguri gîfuite, o grabă a vieții neadevărate ; se schimbau lucrurile vechi, necesare, cu altele noi, netrebuitoare ; se acoperea totul cu eșarfe tricolore sau cu prosoape direct populare.

Ce este dom' felcer, întreb. Ce să fie, avem vizită. A lui Dumnezeu ? Vezi-ți de durerea ta, soldat, lasă-ne să ne facem datoria ! Răspunsul meu de om rănit cu adevărat : Datoria ? Ce datorie mai e și asta să minți și cu fapta iar nu numai cu cuvîntul ?

Și le-am zis tot ce mi-a venit la gură, colțos. Aici ar fi multe de adăugat, domnule scriitor, pentru că eu atunci am descărcat un suflet de-o tonă, dar nu mai știu fraze anume. Dumneata ești obligat oricînd să știi ce-am putut zice eu atunci, pentru că, dacă eu sînt om al gîndului meu, dumneavoastră vă ocupați cu gînduri de-ale altora...

Cînd am terminat de spus răspunsul meu de om rănit în linia întîi, m-am pomenit înconjurat de o mulțime de ochi, de la cei aproape stinși la cei mai arzători cu putință. I-am recunoscut : erau ochii de război ai oamenilor de lîngă mine... Îi scosesem adică din tăcerea lor proprie prin glasul meu care a spus într-o clipă anume ceea ce gîndeau ei toți în acea clipă anume. Știți, eu am părerea că extragerea omului din gîndul său prin chiar conținu-

tul gîndului său înseamnă revoluție, de la creștini încoace...

A doua zi m-au luat din mijlocul acestor ochi — cea mai mare adunătură de priviri care mă obsedează pînă astăzi — și m-au transportat la Castelul Peleş devenit spital de campanie. În spitalul ăsta m-am vindecat.

Pot spune că legătura cu avioanele negre nu-i anapoda : vizita despre care transpirau anumiții din jurul răniților aflați în acel spital de campanie n-a mai avut loc. Mașinile ei — tot negre — au trecut ca vîntul pe lîngă granița dintre viață și moarte, mai precis locul nostru de zacere ; le chema poate ceva mai urgent decît toate cele de mai sus la un loc, decît viața și moartea la un loc — că asta eram noi acolo !

Revin la gara Bratislava : camaradul meu Împăratu' stătea nemișcat lîngă mine. Zarea căii ferate se sprijinea pe două fire de vînt. Prin apropiere — era clar — fierbeau ploi de vară. Cazanele lor nevăzute susurau amenințări care miroseau a proaspăt. Vorbele noastre nu erau în stare să împletească nici o spunere, cît de firavă.

Trebuie să vă spun că Radu nu era mereu bun de amintiri. Tot ce povestesc eu despre el acum sînt de-ale lui, adevărat, dar adunate cu greu în gura mea. Orice fel de întuneric al amintirii, oricît de lung era el, el tot în cîteva cuvinte îl înghesuia întărindu-l cu cîteva oftături sau pufăituri. Era un om strivit de războiul ăsta și strivit de lume.

— Mă voi scula eu de-aici, măi Dobre, zicea.

După care :

— Nu-mi doresc nimic de la moartea mea decît să mă lase să țin minte toată viața asta. Pentru ca la a doua naștere să nu-i mai trăiesc greșelile.

Sau :

— Eu cred că duhul omenesc nu-i provenit dintr-un singur om, ci din foarte multe rezumate ale sufletelor noastre.

Mai departe :

— Moartea-i tot colectivă ca și viața. Doar mormintele sînt oarecum individuale, precum uniformele astea ale noastre.

La un moment dat, nu mai știu cînd :

— Tata spunea că după Unirea din 1918, România și-a revenit geografic...

În gara așteptărilor :

— Măi Dobre, dar dacă liniile astea nu mai duc nicăieri ? dacă războiul a golit rostul liniilor ferate ?

Și tot în gara acelei vremi, pentru că tăcerea din noi amenința să ne înstrăineze cumplit unul de altul, am început să umplem golul timpului cu bucăți mari din trupul lui trecut.

*

ÎNTII AM VORBIT EU. La sfârșitul lunii septembrie 1944, eram în Oltenia, pe Dunăre. Aici m-a găsit vestea că vom urca pentru luptă în susul țării, josul țării împreună cu Bucureștii erau de multă vreme curățite de anumiți cuceritori pentru a face loc altora care se numeau aliați, mă rog, atunci nu ne dădeam seama.

— Unde ? îndrăznisem noi întrebarea.

— La Oarba de Mureș.

Se vorbea de lupta asta ca despre o rană veche, eu personal mi-o închipuiam — am puterea să-mi închipui cu multă repeziciune toate lucrurile pe care urmează să le fac — ca pe o plasă imensă de sînge în care se zbat ai noștri. Și se mai vorbea despre această bătălie ca despre forma singură a soartei noastre : acum sau niciodată, cum se spune.

Nu știam prea multe despre această localitate, dar toți vorbeau atît de diferit despre ea și-atît de uriaș că deja mi-o închipuiam oraș sau localitate de tăria Bucureștiului sau a tuturor orașelor României puse unul lîngă altul. Mai ales că superiorii noștri ziceau :

— Cu asta terminăm. Pentru că asta-i bătălia noastră adevărată, amînată cu patru ani de zile... În 1940 n-am tras un glonte, un singur glonte, am vrut, chipurile, să nu ne măcelărim trupele, dar moartea în rușine, în cruntă rușine, a miilor de români chiar la ei acasă ce-o fi însemnînd ? Ce-am salvat ? Ce-am salvat dacă am lungit locul morții noastre ? Ce-am salvat dacă n-am mu-

rit în onoare pe pământul nostru — poate cu mult mai puțini — și-am dispărut în neființa Caucazului ? Eu cred că atunci, în 1940, am pierdut examenul de maturitate al poporului nostru... Pe care-l vom câștiga cu cine știe ce sacrificii duse pînă la limita de jos a puterii noastre. Zic și eu, dar poate vremea, dacă va fi și-a Dumnezeului nostru, nu-mi va da dreptate...

Așa vorbea gradatul ăsta — Negulescu parcă, da, Negulescu. A murit în Tatra. Așa vorbeau și alții ca el iar noi înțelegem totul după puterile noastre de soldați care pleacă la război adevărat. Care război seamănă de la un punct încolo cu toate războaiele din lumea trecută și prezentă.

— Strănepoții noștri vor merge la război și vor juca șah sau alte întreceri și cine pierde a pierdut cauza, cine nu — NU, băguia mereu, că de-aia îl și țin minte bine, o mogîldeață de camarad poreclit Păpușel, pentru că așa zicea el puștii sale : Păpușel.

Într-o dimineață de septembrie, același septembrie amintit la început, umbla vorba că vom merge direct la Careii Mari, pe Mureș nu mai este nevoie de noi.

— Mergem, dom'le, de ce să nu mergem ?

În seara aceleiași zile ne-a venit dirijarea : Tisa mijlocie.

Aici s-au iscat nedumeriri : de ce arde Tisa Mijlocie mai rău decît Mureșul ? Aia de pe Tisa chiar vor să-i eliberăm noi, de ce n-o fac ei ? Sau nu vor o astfel de eliberare și-atunci sînt forțați s-o vrea !

Am pornit în marș forțat. În zece zile am ajuns la Solnòk, adică am mers 50 de kilometri pe zi. Am mai spus : eram trăgător la pușca-mitralieră în Regimentul 1 Dorobanți, batalionul 1, compania 3, Divizia 2 Infanterie, Corpul 4 Armată, Armata 1 Română — asta era adresa mea exactă pentru front cît timp eram în viață. În același corp de armată cu mine lupta Divizia 4 Infanterie, divizie bătătorită de lupte foarte grele.

Ajunși la Solnòk am intrat direct în lupte. Lupte grele, cu multă mișcare dintr-o parte în alta, fie unde eram mai necesari, fie unde n-aveam încotro — nu-mi dau nici acum bine seama. Devenisem năluci ale băta-

liilor, duhuri rele, aburi ai morții care bîntuiau un dușman aprig, încrîncenat.

Acolo, pe Tisa Mijlocie, am simțit eu pentru prima dată în viață cum moartea se capătă foarte ușor, din orice nimic... Odată a căzut lângă mine un om după ce trecuse vuietul gloanțelor, mi s-a părut tîrziu după acest vuiet, nu-mi dau seama din ce cauză, astfel c-am avut impresia c-a fost doborît mortal de-o adiere de vînt.

Inamicii noștri direcți erau ungurii dotați cu armament de bună calitate, nemțesc.

I-am fugărit peste Tisa împruținați. Printre morții lor, foarte mulți tineri necopți. Dar care trăsese în noi cu arme adevărate făcînd victime nenumărate mai ales pînă ne-am dezmeticit că ei nu doresc eliberarea de sub hitleriști așa cum, naivi, ne închipuiam noi. Un camarad de-al meu chiar a pățit-o din cauza acestei prostii : a dat unui muribund dintr-ăsta plosca cu apă iar cînd s-a aplecat deasupra lui ridicîndu-i capul cu mîna stîngă, ungurul harșt ! i-a sărit de gît și l-a mușcat de i-a dat sîngele. Noroc că soldatul nostru nu s-a lăsat ucis de-o mușcătură. Dar dacă era veninoasă ?

Cînd infanteria lor a fost aruncată peste Tisa, în vest, au tăbărit peste noi aviația și artileria nemțească. Așa că a trebuit să trecem urgent Tisa ca să-i potolim și pe malul celălalt. Erau turbați pentru că se pregătiseră să se bată numai pe pămînturile noastre sau ale altora, nu le venea să-și creadă ochilor că pot s-o încaseze foarte bine și-n curtea lor !

Vremea ? Era brumată, nu-mi amintesc mai mult. Pentru că, zău, cine stătea de natură ?

Pînă a trece Tisa am pierdut doi camarazi foarte buni, unul Ilie de prin părțile Sibiului, celălalt oltean din Calafat. Primul zicea mereu :

— Vezi, Dobre, dacă am trecut Nistrul acum va trebui să trecem și Tisa. Ce ieii pe mere, dai pe pere.

— Taci, mă Ilie, că nu de-aia !

— Dar de ce, mă camarade, sîntem aici și nu la Cluj, la Zalău. Ce-am căutat, mă, la Cotul Donului, oare acolo ne strigau părinții noștri aflați la o aruncătură de băț, la Baia Mare, de exemplu ?

Eu nu-i răspundeam pentru că nu știam atunci ce să-i răspund, acu' ar fi simplu ! Și pentru că el era ardelean. Iar ardelenii m-au blocat întotdeauna cu tristețea lor organică, purtată în sângele lor. Vedeți, eu m-am tot gândit de ce-s ei mai înceți la vorbă, păi de ce : fiindcă-s triști cu toată ființa lor și ce ? unui om trist îi arde de turuială, de vorbărie ? Noi, în sud sau răsărit, ne-am strigat durerea, ei în vest și-au tăcut-o ! Iar o durere tăcută îți intră în piele, în oase, în tot trupul tău, pentru că de intrat trebuie să intre undeva că-i una din semințele din care s-a arătat omul !

Pe Tisa — cum spuneam : când băteam pe unii într-o parte, apăreau alții nebătuți în altă parte iar noi rămî-neam mereu aceiași. Noaptea de 22 spre 23 octombrie 1944 a fost prima noapte mai liniștită pe aliniamentul nostru din Ungaria. În batalion se vorbea că de-acum vom pleca spre casă, fie pe jos pe la Arad, fie prin nord unde urma să facem joncțiunea cu armatele noastre din nord-vestul României. Spre Europa de Vest urma să înainteze numai aliații noștri, ca să se întâlnească, undeva la mijloc, cu alți aliați, c-așa se numeau pe-atunci puterile lumii : aliați. Mai târziu se vor numi imperialiști și forțe ale păcii, mă rog, pînă vor dispărea complet își vor schimba de mai multe ori numele ca să amăgească prostimea că-s alții, dar nu : sînt aceiași de totdeauna. Dar pe-atunci, noi nu ne băgam în treburile astea lăbărțate rău peste bietul pămînt, soldatul n-avea dreptul să facă politică, el era o bucățică de suflet, acolo, o mogîldeață de păpușă strînsă în jurul unei inimi vii, ce tînjea după un ceva al lui... De multe ori, între două focuri de armă proprie sau inamică, venea cite unul și zicea :

— Ai auzit, mă, cutare și cutare ?

— Nu, n-am auzit.

— Ei, să vezi !

Însă nu auzise nimeni niciodată așa ceva, pentru că așa ceva nu exista sau nu-i venea să existe. Dar pentru că nimeni nu-i adusese pricăjitului o bucățică de veste

pe care o aştepta el în nesomnurile lui, el, bietul, îşi aducea singur veştile din mintea lui şi le programa sau însăila după puterile lui spre o bucurie firavă de-ţi era mai mare mila.

— Bine, mă, dacă zici tu. Aşa să fie, răspundeam vreunuia care-mi fărîmiţa timpul cu :

„Cei care-s pe linia întâi nu numai că vor primi pămînt, dar zece ani de-aici încolo vor fi scutiţi de orice dare la stat.“

Sau :

„Copiii celor aflaţi pe frontul de vest nu vor mai plăti taxe şcolare... “

Ordinul a venit clar : nu plecăm acasă, trecem Tisa. Mergem mai departe, la Budapesta. Mîine în zori forţăm râul ăsta, adică forţăm Iadul, se striga.

Artileria noastră bătea de spuzise cerul, pe pămînt nu se mai înţelegea nimic. Prin acest vacarm al morţii umblau, ca stafiile, pontonierii noştri — oameni fără seamăn. S-au dus pe malul opus, au capturat tot felul de materiale de la inamic, le-au adus pe malul nostru, ne-am îmbrăcat în ele. Era şi-o ploaie sfichiuitoare, ursuză. S-au improvizat lucruri negîndite vreodată iar în seara zilei de 23 octombrie 1944 ne-am pomenit pe malul vestic al Tisei.

Coborîrea în Iad este, cred, mult mai omenească. Dar Iadul are avantajul că acasă la el ajungi deja mort, nu se mai chinuie nimeni să te omoare, da ! Căzut în străfundurile acestei imagini de apocalips nu mai ştiu decît foarte puţine lucruri concrete pe care le-am făcut, n-aveam cum vedea mai multe, mă credeţi ?

Din goana acestui cal nebun al morţii reţin pe puncte vagi : am trecut Tisa, înotînd ; ne-am întors prin apele ei, în care pluteau morţii noştri laolaltă cu ai lor, pe malul estic, mult împruţiinaţi la număr şi la trupuri ; la un moment dat ne-am pomenit iarăşi pe malul drept, deşi, eu vă spun drept : că era un mal sau altul interesa poate statul nostru major, pe alde noi nu ne prea încerca sinchiseala.

La Alpăr ne-am bătut fără să sperăm că vom rămîne vii. Că vom rămîne vii cei care rămăsesem vii pîn'atunci. Aici am văzut pentru prima oară în viața mea că moarte nu înseamnă numai ieșirea sufletului din trup, ci și ieșirea trupului din trup, fie complet, fie pe bucăți. Adică m-am aflat lîngă un trup pulverizat sub ochii mei, nu mai rămăsese din el decît numele ascuns în gurile noastre încremenite de groază, că de aia zic : numele a fost dat omului pentru a fi strigat, în primul rînd, din moarte ; în viață poate trăi oarecum și fără el. Tot la Alpăr am văzut ce înseamnă soarta omului, cît de exactă este ea, cît de milimetric precisă ți-a fost ea stabilită, pentru că uite, din cauza unui metru și jumătate aproximativ n-am fost eu în clipa aceea nume fără pic de trup, fără fărîmă de trup.

Cam atît pot spune despre luptele astea, oricît de crîncene au fost ele, acum știu și cum trece o furnică peste degetul meu mic, dar în război...

*

APOI A VORBIT CAMARADUL MEU DE FOAIE DE DRUM, RADU STRUNGĂREAN ZIS ÎMPĂRATU' : Eu, Dobre, sînt omul care, primind o permisie de patru zile chiar pe 1 septembrie 1940, n-am mai avut unde să mă duc.

N-am mai avut casă, adică. Sau nu mai aveam drept la ea tot așa cum nu mai aveam dreptul la părinți, la bunici.

Am plecat totuși spre nord cu un tren de dimineață. Am mers bine pînă la Sighișoara. În tren se vorbea de cedare, de cucerire, de trădare, de lașitate, de schimbarea pămînturilor noastre din pămînturi lăsate de Dumnezeu în pămînturi aflate în afara lui Dumnezeu, dar eu nu ascultam pe nimeni. Și lumea aia agitată din tren a făcut bine că nu m-a întrebat de vorbă, orice vorbă, pentru că sîngele îmi fierbea a moarte de om.

Iar cu această fierbere în mine pot spune că n-am mai auzit nimic din afara mea.

Pe întâi septembrie 1940, după-amiază, mă aflu la Cîmpia Turzii încremenit la ideea că drumul meu se oprește aici, drumul meu de român se poate opri aici, în chiar inima pămîntului meu, la jumătatea drumului dintre unitate și casa mea. Ca un cal oprit de creatorul lui la jumătatea ființei lui.

Mă aflu ca în fața unei surpături imense de pămînt, ca pe buza unei prăpăstii nevăzute, apărute peste noapte.

Nu reușeam să cred că-i adevărată, nici chiar coloanele de năpăstuiți care veneau spre sud nu mă convingeau că ceea ce s-a întîmplat este adevărat.

Am stat pe „frontiera” blestemată patru zile — în asta a constat permisia mea din toamna aia.

Toate în mine erau frînte. Mîinile-mi gesticulau cu jumătăți de măsură, picioarele făceau doar sferturi de pași. Și priveam. Priveam șuvoiul de năpăstuiți cu credința că, din clipă-n clipă, voi vedea pe cineva de-al meu. Pentru că asupra oamenilor să abătuseră răutățile păgîne, pămînturile le puteam recupera dintr-o clipă în alta, dar românii trimiși forțat în moarte nu mai puteau fi recuperați, deci pentru oameni tremuram eu atunci, pentru oamenii din care mă născusem. Ochii prostiți, păienjeniți, mă usturau în orbite. Dădeam vina pe neputința lor, pe frînturile de vedere prelinse din oboseala lor, atunci întrebam în stînga și-n dreapta — altă zădărnici.

La un moment dat m-a încercat gîndul să-mi schimb hainele de ostaș cu oricare alte haine și să încerc să urc la mine acasă, la Medieșul Aurit, județul Satu Mare, să văd cu ochii mei ceea ce nu pot auzi cu urechile mele.

Dobre, tu ai văzut vreodată oameni mulți fugăriți din casa lor ? Că dac-ar fi unul, doi, mai treacă-meargă ! Dar de ce poate fi vinovat un popor cîmpet, cum vine asta ? Eu nu pricep ; există indivizi vinovați ! dar popoare vinovate ? popoare naturale vinovate ? care-s la fel de firești în sînul lui Dumnezeu ca iarba, ca frunzele, ca fluturii, de fapt popoare, în felul lor, și ele ! Numai niște scelerați, niște păgîni clari sau deghizați, pot atribui vină naturii că există !

M-am întors la unitate pe șapte septembrie 1940, seara. Eram bătut de soartă, dar nu înfrînt. Camarazii mei mă dăduseră dispărut. Cunoscîndu-mă, nu-și imaginau că n-am ajuns la mine în sat și n-am încercat să-mi fac dreptate de unul singur, astfel că la aflarea acestor vorbe mi s-a părut că le-am înșelat așteptările și m-am simțit rușinat.

— Mureai degeaba, mi-a zis un sibian căruia i-am împărtășit gîndul cu rușinea.

— Dar se poate muri cu folos ? am tunat eu.

— Se poate. Dacă tot vrei să mori. Numai că de ce să mori ? Trăind și iar trăind strici socotelile dușmanilor.

— Eu nu vreau să stric la nimeni socotelile. Dar nici alții pe-ale mele, asta-i.

La o zi după mine s-a prezentat în cazarmă și camaradul meu Iosif Chindie, de fel de prin Trei Scaune: era un munte de mînie în fața căruia eu devenisem un înțelept. A fost nevoie să i se atragă atenția de către doi superiori, în termeni drastici, pentru a se potoli cît de cît ! Avea omul ăsta — n-o să uit niciodată — un plîns fără lacrimi, ciudat.

— Lacrimile le-am lăsat alor mei, acolo. E tot ce-am putut face pentru ei, halal să-mi fie ! răspundea el rar de tot la întrebările noastre dese.

Un alt camarad, Vasile Tamaș, nu s-a mai întors niciodată.

Abia în octombrie anul trecut am aflat ce s-a întîmplat cu el : a încercat să-și facă singur dreptate acolo, în satul lui din Odorhei, Merești, mi se pare. Popa bisericii din sat, fugărit în 1940 și revenit o dată cu trupele române în 1944, dar dispărut, după cum am aflat mai tîrziu, imediat după ce trupele române, grosul lor, au părăsit zona, ne-a spus că nu a făcut nici o faptă necugetată, ci doar s-a dus la vecinii lui secui care-i maltrataseră bunicul și le-a zis că ce s-a întîmplat cu ei, au dat în mintea copiilor, cum vine chestia asta ? războaiele unor politici sînt trecătoare, dar oamenii rămîn ! Drept pentru care a murit ars pe doi septembrie 1940, dimpreună cu toți ai lui — maică-sa, bunică-sa și doi frați. Au fost ferecați în casă, li s-au bătut drugi la ferestre și le-au dat

foc. Criminalii păgîni credeau în pustiul capului lor că scrumul nu vorbește, dar scrumul de om viu nevinovat e mai grăitor ca urletul lumii.

La mine în Medieșul Aurit nu s-a mișcat nimic pînă ce-a venit armata ungurească regulată : abia atunci a început grozăvia. Primul căzut a fost primarul nostru, Gheorghe Petrican. L-au luat de-acasă, l-au dus la marginea satului în puterea nopții, l-au înjunghiat, l-au batjocorit, i-au scos ochii, l-au chinuit în fel și chip iar la urmă de tot, rămășița de om din el — pentru că mai sufla — a fost împușcată și lăsată fără mormînt.

Ultimele cuvinte ale Radului erau albe ca varul. I-am întins cana cu apă, el și-a ținut o vreme buzele în ea, mie mi s-a părut o veșnicie. Povestea lui era seacă, uscată ca un testament grăbit.

— Auzi, Dobre, zice într-un tîrziu, Iosif Chindie, despre care ți-am vorbit, adineaori, a înnebunit în octombrie 1940. Cică se credea regele țării și asigură pe toți că România nu va ceda un centimetru de pămînt de-al Basarabiei, de-al Ardealului sau de-al oricărei regiuni românești. A fost internat undeva pe Valea Prahovei, dar n-am mai auzit nimic despre el, niciodată. Deși mi-ar fi plăcut să-l văd, chiar și nebun, la urma urmei aș fi urmat un rege nebun cu astfel de concepții decît unul laș... Anul trecut în octombrie m-am pomenit gîndindu-mă des la el și parcă mă așteptam să vină din clipă-n clipă la unitate. Auzi, Dobre, cînd ajung acasă să știi că mă interesez de el. Am de gînd să mă duc și-n satul lui Vasile Tamaș să văd locul pe care scrumul lui s-a făcut una cu pămîntul. Dacă o fi avut tihna asta.

— Faci bine, Radule.

Trenuri nu mai treceau nicidecum și de nici o culoare, măcar să avem cum măsura timpul. Mă durea tot corpul de așteptare.

Crede-mă, domnule scriitor, nici o poveste de pe front nu-i ca frontul însuși. Ba uneori sînt chiar ceva una împotriva celeilalte, da, o poveste despre ceva să fie împotriva aceluia ceva, nu vi s-a întîmplat ? Eu vă spun acum frînturi, bucăți separate de amintiri iar dacă dumneata crezi că din asemenea mărunțișuri poți închea o viață de om pe o durată anumită, apoi te interesează. Că noi eram atunci în gara Bratislava : mărunțișurile, amănuntele lumii ; furnicile lumii care purtaseră războiul cu umeri de elefanți, dar acum erau mai neînsemnate ca o furnică...

Și-apoi mai e ceva, domnule scriitor : viața mea e prost întocmită, ori e prost destinată, ori e prost povestită, anevoie, nu-mi dau seama. Mi-ar fi plăcut și mie să fiu o poveste mare, întreagă, la un loc, iar nu tot felul de povestioare, care mai de care mai neasemănătoare una cu cealaltă, adunate în grabă într-un sac de piele de om viu.

V. DE-ALE NOASTRE

Radu Împăratu' m-a întrebat mai departe.

Am început cu observarea asupra satului meu din luna august 1944, luna mobilizării mele, pentru că de-atunci înapoi țin minte tot, chiar și muștele care m-au bîzîit. Satul ăsta al meu înainte de-a fi sat omenesc era un sat de basm. Bunicul zicea că a apucat vremea cînd la horă jucau zmei adevărați, în toată legea. Și cînd cosînzenele locului le luau mințile încetul cu încetul de se pomeneau și ei oameni obișnuiți, cu patimi și dureri omenești. Atunci se așezau între relele și bunele pămîntului, făceau copii ademenitoarelor lor, apăsau coarnele plugului uitînd de cerurile din care veneau pentru o

amărită de horă pămînteană. Tot pe-atunci Dumnezeu stătea mititel în bisericuța lui cum stă un străin la marginea satului, dar i-a plăcut repede de oamenii ăștia pentru că erau dintr-o bucată, adică aveau încă de demult în sălașul inimii lor loc pentru un singur Dumnezeu.

Cel mai important om pe care l-a dat satul meu în ultima vreme este Toader Hrib-Păcătosu. Care era om ca toți oamenii, dar în anumite cazuri cu ușurința obișnuinței om extraordinar. Adică făcea chestii prin care lumea de-aici nu mai trecuse, dar urma să treacă neapărat. Pe uscăciunea din toamna anului 1943 — se fac doi ani acuși — el a cărat o zi întreagă găleți cu apă în tarlaua lui de porumb gata de cules. Oamenii s-au mirat, dar nu atît de mult încît să-l întrebe de ce face așa ceva. Uimirea lor a ținut pînă a doua zi dimineța cînd satul vuia de o mare prădăciune de știuleți, prădăciune care păgubise lunca mai multor gospodari. Atunci Păcătosu a zis :

— Știu cine mi-a furat porumbul.

Și l-a spus pe nume. La care acesta a răspuns :

— Așa-i, gata !

În clipa aia toți oamenii păgubiți s-au adunat acasă la Hrib :

— Nouă cine ne-a furat porumbul ? Zi-ne !

— Vă spun mîine în zori, a răsfiat Toader cuvintele.

N-a mai fost nevoie. În aceeași seară prădătorii au mărturisit de bună voie care și de unde au furat, care și cît au furat. Exceptînd patru cazuri, printre care și Păcătosu, în sat oamenii furaseră unul de la altul.

S-au numărat știuleții furați. După care s-au făcut schimb de știuleți între cei care nu furaseră, parte dreaptă cu camarazii de hoție. Gurile rele spun că s-a întîmplat așa ceva din teama de trimitere pe linia întîii a frontului, dar cei mai mulți zic că meritul este al lui Hrib.

Cînd a ajuns jandarmul la fața locului totul era clar pînă la ultimul grăunte ;

— S-au ajutat la cules dom'le, sînt oameni de sat nu ?

Omul legii n-a mai încheiat proces verbal, dar l-a rugat pe Toader să-l ajute la o adică !

— Da, a răspuns acesta. Însă a refuzat să spună cum a udat tarlaua cu meșteșug, cum a făcut cu țărîna uscată, cum a cercetat urmele după prădăciune.

— E metodă, tușea el închizînd un ochi.

Tot Toader Hrib-Păcătosu este omul care a îmbiat satul nostru să plece cu mic cu mare prin lunci și păduri la adunat și cules anglo-americiani. Auzise el la radioul domnului învățător cum că, prin cîmpiile noastre, fuseseră aruncați americani diferiți, mai vechi sau mai noi.

— E bine să avem și noi măcar unul în fiecare casă. Țștia au întotdeauna preț bun, iar cînd va veni pacea dai americanul americanilor și cu banii obținuți poți cumpăra pămînt bun de nu se există ! Și cai !

Dar dacă vor găsi cumva și ruși căzuți din avioane ?

— Nu, de ăștia nu, pentru că te pricopsești cu ei, ni-meni nu ți-i cere. Plus că-ți face colhoz în propria ta curte, eu știu ce-am pățit în Răsăritul nostru.

De asemeni, Toader Hrib este cel care a făcut o socolă ciudată — colindase la viața lui toate satele din jur, dar toți au crezut că umblă cu treburi de comerț :

— Din ăștea douăzeci și cinci de sate — și le numea încet, mișcînd cîte un deget la întîmplare — s-ar putea întocmi imediat două sate numai de hoți ; unul cu puturoși sadea ; unul cu curviștine și curvari ; două cu minci-noși. Ar rămîne deci șaptesprezece sate cu oameni adevărat gospodari. De-aici scăzînd un sat cu popi, notari, învățători și unul cu jandarmi, pripășiți și alte alea, am rămîne cincisprezece mari și late.

Apoi după o vreme :

— Numai că dorul de cei răi îl duc cei buni, rîdea el.

Iar oamenii îl ascultau, pentru că nu era cu puțință ca un om de ăsta să spună ceva nelalocul lui. Pentru că natura face ce zice el iar nu el zice ce face natura.

*

Împăratu' ațipise.

În jur se vorbea străinește, amestecat. Ce-or fi vorbind oare ? Numai de-ale lor sau, așa, de-ale tuturor ?

M-am uitat atent la cițiva, căutam unul cu care să fac schimb de zîmbet, ceva acolo — nu se putea. Erau atît de coboriți în nădufurile lor că nu-i interesa nimic. Așa că mă cocoțam, fără treabă prea multă, pe gîndurile mele, pe grămezile mele de gînduri.

— Domnule, în război viața e imensă. Toți lucrează numai pentru ea.

Mă usturau ochii. Cred că și auzul mă ustura dacă auzeam zgomotele care semănau cu cele de pe front. Sau poate nu s-o fi făcut loc pentru zgomotele civile, pacea asta zdrențuită nu-i bună de auzit.

În noaptea aia, ca o mîzgălitură de copil răsfățat, stăpîn nedrept al tuturor culorilor, am văzut în apropierea gării cițiva cai. Întîi ca vedenii, apoi ca ființe mai adevărate decît orice din jur. Am făcut mulți pași înspre ei pentru a-i vedea de aproape, dar m-am mulțumit să le ascult păscutul, de mîngîiat n-am încercat să-i mîngîi, îmi ajungea icnetul ierbii rupte de gurile lor încete, sătule. Cînd m-am dezmeticit din ascultatul ăsta, întunericul se descompunea într-o lumină rece în fața căreia căldura pămîntului se retrage speriată în încăperi. Mă cocoloșesc la sînul unei astfel de călduri în speranța unei ațipeli oarecare.

Mă sufoc.

Astăzi chiar, de cum se luminează, vom pleca negreșit. Cu tren sau fără tren. Repede, cît mai repede. Altfel mă usuc. Ca un copac cu coaja pe dinlăuntru și cu miezul pe dinafară. Să ajung în țara mea, în curtea mea, acolo unde toate mă pricep pentru că toate mă știu, toate au de unde să mă ia, eu de asemeni.

— Să plecăm, Împărate !

Numai că dimineața cu pricina, urduroasă pe la colțuri, se ridica fixă, ca o veșnicie, împotriva noastră.

VI. O TĂCERE ÎN PLUS

Spre sfîrșitul lunii august am ajuns cu bine într-o localitate din apropierea rîului Vah, în Cehoslovacia. La

dreapta ştiam mereu Dunărea, dar nu-i văzusem încă apele. După zile fără miez petrecute în gara Bratislava, începuse parcă să mă apese un ceva rece în spate.

— Radule, pe noi ne-apucă iarna aici.

— Care iarnă, camarade, că-s multe.

— Iarna care vine, cea următoare adică !

— Nu ne mai prinde nimeni, nicăieri. Tuturor le vom scăpa printre degete. Chiar şi iernii fără nume de care-mi vorbeşti.

Încercam să pricep spusele camaradului meu exact cum le pricepuse el când le-a pufăit înspre mine. Dar mi-a fost imposibil : deja el părea că-i cerul iară cu pământul, două dumnezeiri paralele care nu se vor întâlni cu adevărat niciodată. Viaţa mea, din uzina căreia vă vorbesc acum, mi se subţiasse, domnule scriitor ca un fir de vînt primăvăratic. Dar se pare că aşa se sfîrşesc aşteptările mari : în goluri, în nimicuri necuprinse. Ele pot fi întrerupte de-o moarte, de două, pot supravieţui unei morţi sau mai multor topiri ale vieţii, dar termină, pînă la urmă, tot într-un haos, astfel că, dacă mă gîndesc bine haosul este cel mai sigur, cel mai precis scop al vieţii noastre.

Zic asta pentru că în vremea de mai sus se sfîrşeşte, degeaba, Împăratu'.

Într-o dimineaţă, uitaţi complet de lume şi de Dumnezeu, am pornit amîndoi spre prăpastia de cer despre care un localnic a dat din cap afirmativ cînd l-am întrebant dincotro vine Răsăritul. Şi ne afundam în această prăpastie împinşi cu graba sorţii care nu mai are altceva mai bun de făcut, sau nu mai are chiar nimic de făcut.

Cîmpia, o lene a pământului, ne însingura şi mai mult. Cînd Împăratu' rămînea prea mult în urmă sau tăcea neştiut de nimeni între gîndurile lui, eu vorbeam tare, singur ; mi-era frică să nu uit vorbele, să nu le stîlesc, iar pe cînd voi ajunge acasă limba mea personală să fie rămasă în urmă, mult în urmă şi să mă uit la ai mei ca nimeni la nimeni.

La marginea localității de care spuneam — vorba vine de margine, că parcursesem mai mult de zece kilometri — se afla un fel de fermă părăsită. După socotelile mele, în lume era o zi de joi.

Mă cutremur acum gîndind ce-a fost atunci. Radu Împăratu' făcuse febră mare de la o rană în șoldul drept. Care rană era numai de el știută, nu suflase despre ea nici un cuvîntel, nu se schimonosise la față despre ea nici-odată, dar mi-am dat seama că de multe ori cînd mie mi se părea că el nu se gîndește la nimic, el se gîndea la rana lui. Sau îl obliga ea să se gîndească la ea.

— De ce n-ai vorbit la Bratislava, acolo găseam un doctor, un spital, mă precipitam eu sincer îngrijorat. Pentru că numai o stană de piatră nu s-ar fi mișcat văzînd omul ăsta străpuns definitiv de suferința lui.

— Las-o Diavolului, camarade, zicea.

Sau :

— Neodihnită a intrat în mine, nimeni n-o mai poate opri să-și facă datoria pînă la capăt.

Și într-adevăr, în pustietatea asta, se părea că sîntem chiar în apele ei, în împărăția ei, totul era netezit pentru *drumul spre ea* ; n-o împiedica nici un zid, nici un tranșeu, nici un blindaj, doar întindea o mînă de-a ei sub formă de adiere sau sub formă de spin de măceș și gata ! al ei erai ! Ba se putea juca cu tine o perioadă pentru că, după părerea mea, ei îi plăcea foarte mult viața omenească, o urmărea cu atenție, uneori obsedată alteori de-a dreptul tulburată, cum urmărim noi cîte-un film despre lumi pe care nu le vom atinge decît furate, rupte de la locul lor, dar atunci nu sînt deja ofilite precum florile aduse din seva vieții lor ?

L-am lăsat lungit, lac de sudoare, pe o margine de drumeag, la umbra unui copac — nici nu mai știu ce fel de copac era — și-am cercetat cu atenție ferma. Primele două camere de la intrarea principală păreau locuite de bărbați care pleacă cu noaptea-n cap și se întorc seara tîrziu sau numai o dată pe săptămînă. Într-una din ele se

găsea și un pat, un singur pat, lat, într-un colț mai întunecos. Am cercetat împrejurimile — câteva ore bune nu mi s-a liniștit pământul de sub picioare. Peste tot se lătea o tăcere sinistră care nu mi s-a părut ieșită din comun, pentru că, după toate fronturile mele, orice tăcere mi se părea aducătoare sau prevestitoare de grozăvii. Dar nu-mi putea trece prin cap că proprietarii fermei, oricare ar fi, s-ar supăra găsind în bătătura lor un rănit internațional. Drept pentru care l-am dus pe Radu Împăratu' în încăperile alea, l-am culcat pe pat. După care am făcut tot ce știam eu că se face în asemenea cazuri. Când să plec după un doctor sau altceva semănător, m-a oprit violent :

— Nu te mai trudi, camarade, în două-trei zile mă duc. Sau vine ea la mine.

Răspunsul meu :

— Tocmai acum când sîntem la doi pași de casă ?

El a zîmbit de neînțeles. Și zîmbetul ăla m-a înfiorat mai mult ca trecerea unui șarpe peste mîna mea.

— Eu sînt mai aproape de casa ei, camarade.

— Am auzit că n-are case, refuz-o !

— Ceva acoperiș o fi avînd, doar n-o să mă țină în ploaie și frig ?

— Bunica mea spunea odată că moartea transformă oamenii în ploaie și frig, îți convine postura asta ?

— Cred. Nu vezi că și ploaia iubește pământul ? Deci are ceva mult de om în ea !

Și devenea apoi lac de sudoare. Noroc că aveam apă berechet, pentru că el asta cerea mereu :

— Apă-ăăăăă !

Apoi șoptea uscat :

— Nu te mai chinui, Dobre, în două zile mă curăț. Poate mai puțin. Uite, deja, ziua asta străvezie... Ba nu, complet albastră. Așadar, mai am de trăit una roșie, una neagră și gata...

Sau :

— Unde-or fi zilele care arătau, toate, ca o împărăție a vieții mele ? Eu eram împăratul zilelor mele, împăratul vieții mele ! Pe-atunci Dumnezeu venca la orice oră din zi și din noapte, dacă-l chemam ; stam cu el la taclale, îi plăcea de mine iar uneori mă însoțea o bucată de drum pînă la coasă sau la pădure...

Tot el :

— E bine c-am iubit pămîntul ăsta întotdeauna așa cum a fost el, fără să-l cercetez, fără să-i caut cusururi. Acum mă va acoperi fără să mă întrebe de ce nu sînt de prin partea locului.

După o icneală cu transpirație grea :

— M-am săturat de pacea asta zdrențuită, vreau una întreagă, adîncă și a mea.

Și multe din astea zicea pe care nu le mai țin minte așa cum au fost.

De mîncare nu s-a atins.

Nici eu n-am prea făcut-o în ceasurile alea. Am încercat din nou să merg după un doctor, m-a oprit :

— Stai lîngă mine, Dobre, adu apă și stai lîngă mine.

Era inversunat.

— Dă-mi o zi-două de aduceri-aminte, camarade, atît. O singură zi, iar cînd voi termina cu gîndurile mele tu să pleci mai departe, pentru că nu mai sîntem la fel... Morții nu mai știu drumul spre casă.

Întreg corpul Radului ardea, ardeau gîndurile lui, toate.

Se făcea că arde memoria lui, zicea amintiri simple, de om simplu, iar acestea se ridicau deasupra noastră, a amîndorura, în flăcări uriașe.

Nu mai era nimic de făcut după puterile mele omenești. Stăteam și mă uitam cu ochii ăștia — cei mai neputincioși dintre cele ale trupului — cum un om bun se stinge degeaba, fără timp.

Într-un tîrziu al acestei febre m-a rugat să trec prin satul lui. Nu pentru altceva, ci doar să văd și eu în viața mea o minune de sat omenesc.

— Trec, cum să nu trec ?

Iar dacă găsesc de-ai lui să le spun c-a murit pe front chiar în ultima zi — de fapt, tot ce trăim noi acum nu era altceva decît ultima zi de front lăbărtată, rînjea el straniu.

— Și nu într-o fermă părăsită, Dobre. Și nu degeaba. Și nu cînd nimeni nu mai gîndea că rana aia secretă a războiului nu-l iartă.

— Nu.

— Găsești tu ceva de spus.

— Găsesc eu.

Mi-a dat mie harta Europei, deși l-am asigurat că știu drumul foarte bine, bine de tot.

— Dar nici eu nu mai am ce face cu ea.

Avea dreptate.

Îi schimbam des compresele, buzele arse abia mai șopteau fie cuvinte uscate, fie cu adevărat fierbinți. Erau Sahara lui personală. Adică, eu am văzut atunci cu adevărat că acolo unde se termină un om începe pustiul lui.

Ziua aia era ca din cioburi mari de sticlă. Printre culorile acestora tremura o lumină ciudată — în acest punct al sorții mele a murit Radu Strungărean zis Împăratu'. N-a spus cuvinte mari. Nici nu cred c-a spus de fapt cuvinte ; erau niște gemete stranii, subțiri pe la margini, groase în lăuntru. Ca acelea despre care cred eu că se foloseau cînd între oameni nu se înfiripase cuvîntul.

Am plecat în căutarea unui popă ori de ce rit ar fi fost — prea mulți îngropasem în ultima vreme fără ca speranța lor simplă, de pe urmă, să se audă zumzăind la căpătiul lor.

Am mers mult, preț de trei ore. Îmi tocam timpul cu gînduri verificate ca la jocurile de cărți. Mai ales cînd îmi aminteam de marile bătălii care mie mi se arătau de fapt ca dezvățuri ale uciderii. Nu zăream cum nu zăresc nici acum în măruntaiele lor alte chestii. Poate știți dumneavoastră să-mi spuneți.

Am găsit un popă de-al locului. I-a plăcut cine sînt și m-a ospătat. Și n-a înțeles cu mare greutate ceea ce vroiam să-i spun, deși fiecare pronunțam cuvinte separate. Gesturile erau limbă de nădejde.

Indiferent de problemă, părea că spune preotul, însă n-o să-l îngropăm noaptea, nu ?

Avea dreptate — afară venea noaptea. O să mi-l dea pe clopotarul lui să mă ajute să fac ceea ce se poate face iar dînsul sosește mîine dimineată.

— Bine.

Clopotarul era un om uscat, fără vîrstă, știa cîteva cuvinte românești, dar toate erau de front — pușcă, glonte, tun — și nu-mi foloseau decît pentru a mi se face și mai dor de casă. Preotul mi-a dat și un pistol — lăsasem armele la fermă, ascunse, cînd am plecat în căutarea lui sau a altuia.

— Pentru că vremurile nu s-au liniștit, nu s-au limpezit, nici nu aveau vreme. Iar locurile astea ale noastre parcă au turbat așa, din senin, cred eu acum că mi-a spus atunci preotul. În clipa aia nu l-am înțeles, dar i-am preluat rapid neliniștea, oboseala e întotdeauna cea mai bună pentru astfel de preluări.

— Doar n-a adiat o înjurătură, pe-aici a trecut un război adînc, i-am dat eu dreptate în felul meu.

Clopotarul a trecut pe la o casă apropiată și-a luat cu el o pîine mare și o bocceluță cu ouă fierte. Cînd a încercat să ia și o sticlă cu apă i-am dat de priceput că apă aveam acolo berechet. După asta am plecat spre locul unde Radu Împăratu' mă aștepta mort, omorît de rănilile timpului acum mort și el. Clopotarul era iute de pas, m-am ținut cu efort în urma lui, însă cînd am ajuns la fermă era noapte de-a binelea. Ne-am tras sufletul pe un dîmb cu iarbă, de fapt eu m-am oprit avînd impresia că mi-a intrat ceva — o piatră sau o asemănare de-a ei — în bocanc, timp în care i-am arătat căsoiul camaradului meu de drum.

— Îl știu, îl știu bine, părea el că spune.

Și înainta extrem de precaut fixîndu-mă ca și cum m-ar fi descoperit. Un lucru părea să-l frămînte : sînt cel care am cerut ajutor popii pentru că aveam nevoie de ajutor sau sînt supus unor gînduri ascunse, urîte. Ca să șterg oarecum suspiciunea clopotarului l-am depășit și m-am apropiat masiv de clădire ; elanul însă mi-a fost oprit în clipa în care am dat cu ochii de ferestrele luminate ale casei și cînd am auzit, ca prin coșmar, voci sparte, Dacă moartea Radului n-a fost moarte ci numai adormire și după plecarea mea s-a ridicat din zacere ? m-a fulgerat gîndul. M-am întors către clopotar, acesta mi-a întins pîinea și bocceluța cu ouă și dacă a văzut că nu le iau, că nu asta era ținta uităturii mele, le-a dat drumul în iarbă, cu o față resemnată de om trecut prin multe, apoi a ridicat mîinile în sus în semn de predare.

— Nu-i asta, i-am făcut eu semne care să semene vorbelor mele pe care nu le înțelegea.

A priceput oarecum, nu mă slăbea însă din priviri, deși urechile noastre auzeau același zgomot, se pare că ne gîndeam la lucruri diferite.

Or fi niscai oameni ai lui Dumnezeu care găsind mort singur cuc au aprins lumînări, fac cele cuvenite cazului, îmi ziceam șovăind pașii.

Clopotarul uscat a ridicat pîinea și bocceluța, le-a pus lîngă un mușuroi de pămînt mai îndepărtat și mi-a făcut semn să tac. M-am oprit locului tăcînd. El s-a dus spre un perete al fermei. Numai că de-acolo nu se vedea mare lucru. I-am făcut semn să nu înainteze, mi-am dat seama că puteam fi ușor depistați la lumina ferestrei, el m-a ascultat întrebînd din ochi : Și ce facem ?

Urechile, în ăstimp, huiiau anapoda — credeam că aiurez —, nu ! În casă se auzeau rîsete. M-a apucat diavolul de gît, nu mai aveam aer adică !

Cum rîsete ?

Și mă uitam în ochii de var ai clopotarului în căutarea unui răspuns.

E ceva necurat la mijloc, părea că zice !

Doar n-o fi rîzînd Împăratu' mort, de fosta lui viață, am îndrăznit să cred între două înfiorări ! Sau o fi stînd la taifas viul și mortul la hotarul lumilor, că acum sigur sînt doi : cel care-a fost și cel care nu mai e !

Au urmat clipe de veșnicie goală — nu-mi dădeam seama despre ce fel de răutate omenească poate fi vorba în camera mortului meu. Am făcut cîțiva pași ca de aer (așa vorbea un fost comandant de-al meu despre anumite misiuni : „pași de aer, copii !”) — nici eu nu i-am auzit. Clopotarul, de asemenea, era umbra mea mută.

Uitasem să spun : pistolul meu mitralieră era ascuns într-o încropeală de scînduri ce părea a fi fost pe vremuri adăpost de cîine, făcusem asta la plecarea în căutarea unui popă. Așa procedam întotdeauna după ce mă încredințam că nu-mi trebuie arma neapărat, o ascundeam la îndemîină ca să nu dau de gîndit prea mult. Și drept să spun, cu mici ocazii, nici n-am prea avut nevoie de ea. Ascunzătoarea cîinelui era cam în dreapta clădirii, oricum trebuia să trec prin dreptul ferestrelor în drum spre ea, prin spatele casei nu se putea, era un fel de zid înclinat. Scoțînd pistolul popii din buzunar i l-am dat clopotarului făcîndu-i semn să mă acopere ca să pot lua din ascunzătoare arma mea proprie. În această operațiune nu mai țin minte ce-am făcut, m-am tîrît mi se pare, dar a ieșit bine. Avînd arma cu mine m-am simțit aprins ca în vremuri de atac. Mi s-a limpezit brusc mintea.

Gălăgia din încăperea mortului meu era de-acum foarte clară : se hohotea de rîs după ce se auzeau împușcături de pistol. Dar încă nu știam ce se petrece, nu ajunsesem să vedem nimic în încăpere, nici eu, nici clopotarul.

— Ce facem ?

Cei care rîdeau în încăpere erau mulți și beți.

Am armat pistolul-mitralieră. Clopotarul s-a apropiat de fereastră. Ușa principală era pe partea dreaptă de cum stătea el — dintr-o ochire am stabilit punctele de pericol posibile : ușa respectivă, o fereastră mai la stînga ei, o ușă în peretele lateral care părea nefolosită.

Aici, în aceste puncte, trebuia să fim atenți, toți care sînt în camera cu mortul nu mai au pe nimeni de pază, ăia sînt. Cel puțin pînă la ora asta !

Astea fiind stabilite, m-am apropiat de fereastra principală care dădea în camera mortului. Am încremenit : Radu Împăratu', mort, era batjocura a patru indivizi ce purtau uniforme ale foștilor noștri inamici din tranșeele recente. Nu vă spun cum arăta cadavrul — sînt lucruri pe care limba nu trebuie să le arate oamenilor. Rezemat de perete, șezînd cum ar veni, Împăratu' mort se uita afară în noapte cu o față mutilată hidos — nu-mi imaginam că poate fi vorba de fostul meu camarad de drum dacă nu știam eu însumi de moartea lui în acel loc. Indivizii se foiau în jurul lui întrecîndu-se în a găsi metode și poziții de batjocorire a cadavrului.

Clopotarul uscat numai respira. Era clar că nu mai văzuse așa ceva în viața lui. Nici eu nu mai văzusem. Auzisem despre cazuri cu prizonierii noștri căzuți în mîna armatelor maghiare : la Costești — cu ochii scoși ; la nord de Budapesta, prin februarie — cu organele tăiate sau zdrobite ; apoi cu picioarele puse direct la fiert ; în alte părți, la Nitra de exemplu — cu alte grozăvii pe care efectiv nu pot să le povestesc nici chiar pentru dumneavoastră personal. Acum nu-mi venea în cap ce trebuie să fac — paralizia primei clipe se prelungea amenințătoare.

Fac semn clopotarului să ne retragem ; ne-am dat mai la o parte, cadavrul tocmai era ținta altor împușcături, așa că ne-am mișcat fără teamă de-a fi auziți. Plus că, devenit un pumn de nervi, nu-mi mai păsa.

— Fie ce-o fi, mi-am zis.

Mîinile îmi transpiraseră rece pe armă, clopotarul cel slăbănog stătea lîngă mine chircit de spaimă și neînțelegeră. În pauzele dintre împușcăturile din casă mi se părea că aud pe Radu Împăratu' :

— Pămîntul străin nu mă primește, camarade, cu una cu două ! Trebuie să fiu foarte împușcat !

— Cîți dușmani poate avea un singur trup de om, Dobre ?

Sau :

— Cîte vieți trebuie să fi avut eu după moarte de le-am stricat atîtea gloanțe ?

— Pentru cîte vieți de-aici încolo am fost eu împușcat, Dobre. Tu le știai pe toate, cîndva.

Și :

— Să nu faci acte necugetate, Dobre. Ești mai bun viu decît mort, și-o spun eu, un mort convins...

Mă usturau ochii de încordare pe lumina aia sinistră.

Să-i împușc de față cu mortul ?

Clopotarul ce zice ? El aproape că nu se mai zărea, îi auzeam doar răsuflarea : grea, ca a unui om de sute de kilograme.

— Nu de față cu mortul, mi-am zis !

Cam la două ore de așteptare am lichidat primul bandit : ieșise să ia aer curat.

— Ar mai fi trei bestii, arăt prin semne tovarășului meu de întuneric.

— Da, a făcut el semn ca răspuns la semnul meu.

Al doilea bandit a ieșit să-l cheme pe primul, i se părase probabil că luase prea mult aer. Greșise profund : de fapt îi luasem aerul, pe cel care-l mai avea în nările lui spurcate !

Am băgat și în negura aia de om gloanțe noi-nouțe, nefolosite, după meritul care mi-l arătase, numai că acum zgomotul armei mele a fost auzit de buimacii de lîngă mortul mutilat. A urmat o clipă de liniște 'ca din aia săpată sute de ani în piatră seacă.

Pe moment am crezut c-au dispărut pe vreo ieșire secretă și ne vom pomeni cu ei în cîrcă, cu ei și cu alții ca ei, dar n-am avut dreptate în gîndul meu : răzbunarea mortului reomorît i-a împins între ițele nopții. Am terminat ușor cu ei, în ultimul a tras și clopotarul un cartuș

de pistol popesc, astfel și-a mai revenit. Dar i-am făcut semn să nu se miște :

— Dacă mai sînt pe undeva ? Lumina lumînării poate fi înșelătoare, dacă numărasem greșit ? Iar acum era stinsă — suflaseră în lumînări ultimele două canalii — dacă mai acoperea vreo nelegiuire cîinească ?

— Ce facem ? insista prin gesturi clopotarul.

— Întîi ne tragem sufletul, lupta cu nevăzutul este mai obositoare ca orice !

Cînd liniștea a început să curgă în pas cu noaptea, am cules cu grijă armele bandiților, am intrat în încăpere, am aprins lumina cu chibriturile noastre. Și rău am făcut.

Radu Împăratu' se uita la noi printr-o mie de răni. Ochi nu mai avea, gură nu mai avea, nimic ; numai răni, răni peste tot, ce blestemăție !

— Doamne, ce blestemăție !

Nu mai știu ce-am gîndit atunci și dacă am gîndit ceva cu adevărat. Noaptea ne înconjura încă de prea aproape, suspectă. Chiar cred că a existat o clipă cînd mi s-a părut că morții de-afară foșnesc.

Clopotarul a înțeles ce ascult și s-a uitat afară. Orele grele ale nopții foșnesc, ele, nimic altceva, părea că zice. Apoi a insistat din cap : ce facem ?

Chiar nu știam ce-i de făcut în asemenea cazuri.

Clopotarul a fost mai practic : a adunat zdrențele de prin preajmă și-a acoperit zdrențele de trup ale lui Radu. Am încercat să fac la fel, îmi scăpau toate din mînă. Dar nu era vreme ca timpul să te ajute cu trecerea lui.

— Iartă-mă, Radule, iartă-mă pe mine pentru fărădelegile lor...

Cu apa dintr-o cofă mare de lemn am udat cîteva cîrpe și-am șters bucățile de piele care puteau fi șterse — la asta s-a redus spălatul mortului. Am vegheat la căpătîiul lui făcîndu-mi de lucru cu gînduri trecute, gînduri de multe ori neascultate, date la o parte și care acum, prinzîndu-mă la strîmtoare de idei, sigure de ele ca ielele la vremea lor, îmi cereau socoteală.

— Am murit de dragul tău, mă certau ele, și ce folos ?

— Și oameni au murit de dragul vostru. Poate prea mulți.

— Se moare în ordinea în care ne-am născut : oamenii s-au născut înaintea noastră, primii adică !

N-aveam ce le mai răspunde. Știam că orice gând adevărat nedus pînă la capăt îți rămîne dușman toată viața. Iar dacă n-o iei ca atare, confecționezi zădărnicii din timpul tău personal din care se poate croșeta viață !

Cînd s-a luminat — soarele își trimisese din vreme lumina înaintea lui după care s-a arătat și el precut, încă timid — mortul era deja în „sicriu“. Mai exact într-o ladă găsită printre acareturile fermei, o ladă cu capac, solidă.

— Cine știe pentru ce zestre, mi-am zis

Trebuia doar să-i săpăm groapa.

— I-o săpăm, dar cu ce ?

Clopotarul a plecat după răspuns la întrebarea mea și după cîteva clipe mă cheamă lîngă morții ceilalți.

— Ce este, mișcă vreunul ?

Nu mișcă nimeni, însă unul dintre bandiții fără viață era femeie îmbrăcată soldățește, asta a vrut să vadă neapărat.

— Al dracului, dom'le, urită treabă.

Din senin, din iarbă verde mi se părea că totul merge împotriva mea.

— Dacă trece și ziua de azi, mîine dimineată începe direct iarna iar eu n-o să mai ajung prea curînd acasă, cam asta era gîndul principal.

— Te urmez, Împărate poate nu chiar cum i-ai urmat tu pe alții. Altfel, dar te urmez.

Lumea, adică, se golise complet pentru mine. Urma să se golească și de mine. Așa ceva am pățit lîngă orașul Nitra. Așteptam de două zile un ordin care să ne scoată dintr-o prăpastie. Comandantul m-a chemat la el și m-a întrebat ceva despre moralul soldaților noștri, cum se stă cu el, vezi-doamne !

— A plecat după mîncare, să trăiți !

Și toată lumea a izbucnit în râs pentru că eu crezusem, în frigul și oboseala mea, că mă întreabă de unul din grupa noastră — Ilie Moralu. După care am râs și eu și m-am încălzit. Dar acum ?

Pînă la prînzul mic Radu Împăratu', camaradul meu de întoarcere, era băgat sub pămînt, cît mai creștinește cu putință, în spatele fermei. Lac de sudoare, mi-am amintit că prin părțile noastre este obiceiul ca pentru cei morți în pustiuri sau în necuprinderea străinătății să se sape fîntînă : pentru pomenire. Mai ales că ultimul cuvînt al lui Rădu a fost apă.

Explic clopotarului cam ce vreau.

— Apă ! Apă adîncă, zbier eu.

El îmi arată satul din care l-am adus eu aseară. N-am înțeles mare lucru, dar ce mai contează o abatere dintr-un drum fără de vreme ?

Pistolul-mitralieră nu-l mai aveam dosit ca pînă aici ci la vedere și încărcat din plin.

— Fie-ți țărîna ușoară, Radule. Măcar ea să nu te apese, apăsature.

La vorbele astea clopotarul a plecat capul în jos și-a bombănit ceva pe limba lui, ceva care aducea a rugăciune. Crezuse că și spusele mele sînt tot o rugăciune, de fapt erau, dar sunau a rugăminte.

— Cînd ne-om întîlni, indiferent dacă pe lumea asta sau cealaltă, o să-ți povestesc cîte rele îți duceau lipsa...

— Zău ? bombănea nădușeala pămîntului.

Am pornit-o. Eram obosit din mai multe pricini, dar picioarele legau mers din mers, în urma clopotarului cel sfrijit, așa cum dintr-un pustiu curge, abia întrezărit, alt pustiu.

VII. AM SĂPAT FÎNTÎNA PENTRU POMENIRE

În satul în care-am ajuns și unde mai fusesem cu o zi în urmă, am tras direct la casa popii. Clopotarul cel uscat

la trup și la vorbă a început să povestească alor săi despre grozăviile de la fermă cu o repezeală neașteptată în glas. Popa și slovacii adunați în jurul nostru se uitau lung la mine de parcă eu eram mortul batjocorit ; la povestitor se uitau numai cînd întrebau ceva anume.

În noapte aia am dormit în casa părintelui slovac. Dimineața am explicat gazdei mele cam ceea ce trebuia să fac pentru camaradul meu mort pe locurile astea :

— Să sap fîntînă.

Popa știa cîte ceva din ceea ce pricepuse clopotarul. Mi-a dat de înțeles că-i bine.

— Numai că aș vrea s-o sap acolo unde este mai mare nevoie de ea, am zis.

S-au sfătuit scurt între ei, au stabilit locul — o văioagă în care se scurgeau două drumuri de țară. Mie mi-a plăcut locul, am simțit acolo o răcoare deosebită, semn că putea fi găoace pentru drumetul însetat. Frumos era să-l fi îngropat și pe Radu Împăratu' aici — la fermă nu aveam nici o încredere — dar lucrul ăsta numai cît l-am gîndit, nu l-am explicat nimănui.

M-am apucat de săpat. Pămîntul era bun.

Spre prînz numai că sosește popa cu doi fîntînari adevărați și-mi dă de înțeles că trebuie să mă ajute, altfel durează. Iar dacă mă grăbesc pot pleca liniștit pentru că vor termina ei lucrul început de mine.

— Rămîn s-o văd gata.

Îmi pusesem, domnule scriitor, atîta speranță în fîntîna asta, de parcă, odată terminată, ea mă scăpa de toate relele trecute sau viitoare. Dar asta numai din cauza muncii săpatului, nu există chin mai dătător de speranță ca săpatul, eu cred că scrijelitul pămîntului a fost prima mare mină de viață a lumii care, oricît de săracă, tot conținea cîte ceva bun pentru ziua de azi sau pentru cea de poimîine. Deși pare a fi operațiunea cea mai îndepărtată de roada sa...

În două zile fîntîna a fost gata. Cîțiva săteni au adus piatră cu desaga și aveau așa o moliciune prietenească în

gesturi care mie mi-a plăcut foarte tare. Le-am scrijelit numele adevărat al Radului, gradul și ce mai știam eu despre el, iar fîntînarii l-au săpat în piatră albă urmat de cîteva cuvinte în limba lor. După care s-a făcut sfințirea fîntîinii — mai simplă ca la noi. Așa le-o fi fost obiceiul sau vremurile așa hotărîseră, pentru că vremurile sînt peste obiceiuri. — asta n-o mai știu. Au împărțit acolo pîine proaspătă, ouă fierte, fructe. Apă n-am băut din fîntîna pomenirii :

— Se limpezește greu, mi-au dat de înțeles fîntînarii.

Ia uite, dom'le, a trebuit un război mondial ca eu să ajung să cunosc oamenii ăștia minunați, îmi ziceam.

Clopotarul cel uscat m-a bătut pe spate prietenește, un bătrînel cu ochii foarte mici a făcut la fel.

Și astfel s-a făcut din nou seară, de fapt știți cît de repede vin serile peste oamenii care nu le-așteaptă. Și cît de insistente sînt aceste nopți, cît de adînc se bagă ele în sufletul tău.

Patul popii ardea sub zvîcnirile mele. Și-am purces la cuprinderea lumii cu gîndurile, dacă cu pasul nu-mi era încă îngăduit. Și mi-am amintit de Toader Păcătosu — cel fără de răbdare, că nimeni nu știa cînd și unde dormea el ; de Vioroiu, paznic înăscut peste iazuri. (De cînd ești paznic pe-aici, Viezure ? De cînd m-am născut, dom'le !) ; de Sandu Ciopran, cel fără de astîmpăr ; de mulți alții uitați din satul meu.

Sandu Ciopran ăsta, un băiat bun — păzeam vitele împreună. El și nu altcineva mi-a zis într-o zi de toamnă care se arăta ca o balegă de lumină peste cîmpuri :

— Ștefănuță, ceea ce vedem noi acum pe cer nu-i soarele nostru vechi și de demult. E un soare nou.

Pînă atunci nu-l prea băgam în seamă, mă săturasem de ciudățeniile lui, dar cînd s-a legat de soare în felul ăsta m-a înfiorat.

— A făcut schimb cu vreo stea — continua el dîndu-și peste cap ochii de cenușă —, cu vreo stea neobișnuită cu vederile de pe pămînt, neobișnuită cu noi, cu vacile noastre. Nu-i el ăsta, îți spun eu ! Că dacă ar fi el în persoană

n-ar sta opac de porcă s-ar uita la noi printr-o sită a morții, nu ne-ar privi cu teamă...

Sau :

— Tu simți pe pielea ta, Ștefănuță, că soarelui nostru i-e frică de noi ?

Ce să-i răspunzi unui Sandu Ciopran ?

— Bietul soare, el numai cât vede, că dacă ne-ar auzi... Și chiar : Soarele auzului cum o fi arătînd, că tot soare trebuie să fie și ăsta... Să fie Ecoul ? Dar Soarele mirosului ?

Dumneavoastră ce i-ați fi răspuns unui Sandu Ciopran ?

— Soarele mirosului unde-o fi locuind împărțind mirosuri prin razele sale ? Să fie Norii ? Dar Norii nu miroase...

Apoi :

— Eu cred că și inima, Ștefănuță, are un soare al ei, Soarele inimilor, cel care împarte zvîcnituri precum Soarele văzului raze de lumină... Raze de zvîcnituri, adică. Sau... Da, totul ne vine nouă, de la Sori diferiți, preciși, sub formă de Raze de Lumină, Raze de Miros, Raze de Auz, Raze de Inimă, Raze de Ură...

Vedeți, domnule scriitor, Sandu Ciopran credea că și ura noastră are un centru universal, un soare al ei, că nu urim c-așa vrem noi, ci pentru că sîntem străpuși de raze ale urii. Deci ura e o latură de viață ca lumina, (întinericul tot de lumină ține !), ca azurul, cu mirosul... Așa credea omul ăsta special...

Odată, lîngă lacul din apropiere, mi-a arătat, după tăcerile mele și fără ca eu să văd ceva din toate cele, semne rău prevestitoare : umbre ale nimănui, umbre singure, de capul lor, mișcîndu-se uniform :

— Și ce sînt umbrele, Ștefănuță, dacă nu primele uniforme ale omenirii ? De asta ele pot fi disciplinate, adunate în cete exacte, necîrhnitoare, pentru că sînt lipsite de omul din ele.

— Dar astea cum de umblă singure, cine-s părăsiții ? cred c-am întrebat eu.

— Nici nu le interesează ale cui au fost. De asta și seamănă între ele, pentru că nu le interesează din cine se trag.

Apoi :

— Când umbra nu-și mai urmează omul, e semn de moarte, Ștefane. În vreme ce când umbrele se agită, umblă singure, se urnesc iar oamenii care le produce nu se mișcă nicidecum, e semn de război, băiete, ascultă la mine !

Îl ascultam, mă uitam timpit în apă și nu vedeam nimic, mă dureau ochii de atîta nevăzut.

— Nu văd nimic, măi Sande, doar apă mărginită.

— Uită-te mai adînc, puturosule.

— Orișicit...

— Închide ochii, puturosule...

Și apa lacului, pe malul căruia mureau și înviau jocurile și spaimile mele de copil bătrîn, îmi apasă și acum ochii — ca de altfel ori de cîte ori trebuie să adorm și nu sînt chemat de somn. Sandu Ciopran a murit pe lîngă Zalău, într-o groapă imensă cu apă tulbure.

În noaptea aia, pe cînd îmi încercam ultimul somn din preajma fîntîinii Radului, am ațipit de zeci de ori ; unde era nesimțirea de pe front, din tranșeul ud sau glodos, înzăpezit sau clocotind de căldură, cînd adormeam fără vise ? Atunci mi-am dat eu seama, domnule scriitor, că s-a terminat cu adevărat războiul, cînd nu mai aveam somn, cînd eram iarăși la dispoziția grijilor, cînd nimeni, chiar nimeni, nu se mai ocupa de mine și trebuia s-o fac singur eu. Uite, în tranșeu îmi apăra somnul însăși moartea, ea personal veghea la căpățîiul meu, or cine-ar fi trezit pe cineva de-al ei, cine-o poate face ? iar după tranșeu eram lăsat în grija vieții însă viața era în mine, nu deasupra mea precum moartea... Am ațipit atunci, ziceam, de zeci de ori, dar n-am avut nici un folos de somn. Pentru că-n clipa în care ochii mei se retrăgeau în noaptea lor proprie, trenuri uriașe zguduiau lumea de la un capăt la altul, scrijelind-o în fel și chip. Și în nici unul din trenurile astea, chiar așa multe ca păsările cerului, nu exista nici un locșor pentru mine, nici

pe culoar, nici pe platformă, pe tampon, nicăieri eu nu încăpeam teafăr, pentru ca teafăr să ajung la ai mei.

Obosit de somnul ăsta, am ieșit afară, mi-am aprins țigară. O încremenire a tot și a toate ținea în ghearele ei pământul. Iar peste această încheștare a tuturor tăcerilor, noaptea domnea enormă, comandînd trupele unor ore opace, care-i executau fără crîhnire ordinele secundă de secundă, ore printre care nu se putea strecura nici o muscă de lumină.

VIII. OM MAI DEPARTE

Gazdele mele mi-au dat o pîine și ouă fierte — mîncare pentru două zile. Le-am mulțumit cum m-am priceput mai bine. Clopotarul cel uscat, după ce eu făcusem cîțiva pași buni, a fugit spre mine și m-a îmbrățișat dîndu-mi ca amintire un cuțit cu mînerul foarte frumos.

— Să sap fîntîni cu el ?

Cînd am ajuns în dreptul fîntîinii lui Radu Împăratul m-am oprit de parcă veneam de la un drum întins de sute de kilometri. Apa se limpezise, avea o limpezire ciudată, un fel de galben-limpede, și-un gust dulce-sărat. Mi-am umplut plosca, nu mi-au dat lacrimi, dar aveau un nod în gît.

— Dumnezeu să te odihnească, am șoptit.

Și cred că fîntîna i-a transmis mormîntului de la ferma cele spuse de mine, pentru că un firicel de răceală m-a străbătut de-a lungul trupului, electrocutîndu-mă pe limba lui. Asta o fi însemnat, în vorbirea cea nouă a Radului, următoarele :

— Du-te sănătos, Dobre.

Mi-ar fi plăcut să-ți zic la fel, Împărate.

Degeaba nu dormisem, degeaba organizasem lumea în fel și chip, dărîmînd-o din temelii de zeci de ori și reclădind-o neîncetat pînă părea că-și face loc și pentru mine ; degeaba o obosisem în cușca ideilor mele, unele groase cît trunchiul stejarului, altele cît firul paianjenului ; acum

păream iarăși o arătare care i-am scăpat printre degete, o arătare ale cărei gânduri, toate, s-au topit, cât erau ele de focoare, la soarele bubos al dimineții.

— Gîndurile au mîinile goale, Ștefane, zicea fratele meu Nicolae cînd planificam răpiri de cosînzene sau descoperiri de comori ascunse, atît de ascunse că uitaseră și ele unde-s ascunse ! Iar eu îi spuneam că nu se poate, tot ce gîndesc este la fel de adevărat ca scaunul pe care stă el și ca lingura de lemn din mîna lui.

— Eu n-am gînduri care să nu fie adevărate, mă zbîrleam eu.

— Atunci fă cumva ca războiul ăsta să fie război între gînduri, iar nu între oameni. Că moartea unui gînd nu-i totuna ca moartea unui trup, cel puțin nu curge sînge.

— Nu curge sînge de om, dar curge sînge de gînd, tot sînge e !

După care Nicolae mă lăsa în pace o vreme dar cînd îi venea bine nu mă ierta defel :

— Măi Ștefane, ți-am văzut un gînd la prășit, nu-l ajuți să termine mai repede treaba ?

— Ba o să-l ajut, pentru că și el m-a ajutat pe mine cînd m-am aflat la înghesuială.

Astea-s cu Nicolae al nostru. Și cu gîndul meu despre el atunci, în Cehoslovacia.

Am părăsit fîntîna făcută de mine și sătenii locului c-o mare ușurare în suflet. Mai mult, nici nu mi se mai părea tîrziu, adică nu era mai tîrziu decît războiul, decît războiul și ieșirea mea zilnică din el.

Drumul cel mare al Răsăritului m-a primit cu zgomot de motoare fără oprire. Am aflat, la un moment dat, că săptămîna trecută au mărșăluit pe-aici coloane de artileriști români în drum spre țară. Dacă ne ajungeau cînd eram cu Radu încă viu, poate-l scăpam cu viață pe omul ăsta rupt de suferință. Nu se putea ca armata să nu fi avut ceva doctori sau medicamente pentru temperatură din aia mare care topește bietul trup omenesc. Și se arăta altfel soarta noastră.

Poate mă ajung altele și altele, n-ar fi rău nici acum ! mă îmbărbătam. Dar dacă prinzîndu-mă din urmă au ordin de încolonare și mă pomenesc în cine știe ce alt război ? În vreme ce singur fiind, nu pot ajunge acolo !

La trei zile de mers fără să mi se întîmple nimic am intrat într-un orașel foarte aglomerat în uniforme — toate în mișcări de voie. Nu m-a întrebat nimeni nimic, nici nu m-au băgat în seamă, însă și eu umblam cu capul în pămînt ca un general bătrîn și obosit, sictirit de toate războaiele lumii al căror praf de pușcă îl înghițisem.

Fiindu-mi foarte foame — că multe mi s-au mai tras mie de la foamea asta păcătoasă, un fel de mînă nevăzută pornind din stomac și gîdilîndu-mi creierul —, am intrat într-un fel de birt. Numai că văzînd eu prea multă curățenie peste tot, am dat să ies crezînd că nu-i de mine, că-i pentru persoane importante ale momentului, și-apoi nu era cazul să intru în cine știe ce încurcătură din cauza unui blid de mîncare. Calea întoarsă am făcut-o militărește cu pași hotărîți, dar m-a oprit proprietarul sau ce era el pe-acolo, gesticulînd tot felul de propuneri inclusiv aia cu banii — dacă-i am.

— Da, bani am.

M-a condus la o masă de la care se vedea bine strada principală. Prînzul acelei zile, lat de căldură, părea căzut definitiv pe pămînt. Oamenii călcau grăbiți peste el ca pe o sticlă încinsă iar eu mi-am permis să zîmbesc despre ei la umbra cîrciumii. Mai ales că animalul mi se îmblînzea văzînd cu ochii la atingerea gustărilor cu brînză și cîrnați roșii, subțiri.

— E bun, am răspuns eu tare proprietarului care mi-a făcut semn : cum e ? Și l-am simțit că mă ține sub observație, însă am pus totul pe seama precauțiunii lui de cîrciumar aflat cu taraba la răscrucea nebuniilor omenești. Mă uit mai atent în jur, nu văd nimic care să mă bage-n bănuieli, iar pe fereastră nu observ altceva decît că orașelul ăsta era cu o altă respirație, era vaporos. Exceptînd uniforme și armele — purtate liniștit, ca o amintire definitivă — așezarea chiar părea un oraș în afara războaielor.

Cer patronului vin și cîrnați, alți cîrnați — mi-au plăcut, am zîmbit eu — plus că ăstea sînt poftele mele cele mai directe și mai la îndemînă pentru că, pe vremea cînd eram copil, nu puteam bea vin fiindcă mă lua capul împrejur și nu puteam mîncă nici un fel de cîrnați pentru că mă ustura în cerul gurii de făceam pipi pe mine în vreme ce bărbații casei rîdeau de se prăpădeau.

— Cînd va mîncă ardeiat vom ști dacă-i bărbat sau nu. Pînă atunci este cam jumătate, ziceau ei.

— Este jumătate de la Dumnezeu, că-i mic, dar vai de capul vostru, oameni în toată firea, că sînteți mai mici decît el jumătate, îmi lua apărarea bunica. La care tăceau toți cu fața-n pămînt sau mă mîngîiau pe cap care cum ajungea.

Vinul și cîrnații mi-au fost aduși imediat. Am arătat patronului banii, cum că vreau să plătesc. El mi-a făcut semn să mănînc liniștit, nu-și face probleme în chestia asta, m-a citit, are ochi cu experiență în domeniu.

— Noroc, am zis oricui și la nimeni. Că numai de noroc mai aveam nevoie ca să scap din cușca sorții mele.

Vinul mă amețea începînd de la nări în sus iar la mine ăsta-i semn de vin bun, nu cunosc alte semne într-ale băuturii acesteia. Cîrciuma se umplea încetul cu încetul, nu-mi păsa. Cred că visam cu ochii deschiși un pat ferit de ochii lumii. Că de mai mult de-un an dormisem numai dacă-mi dădea omenirea și zvîrcolirile ei voie să dorm, de mai mult de-un an n-am prea pus capul jos decît cînd vroiau alții. Și la sfîrșitul războiului nimeni nu mi-a zis :

— Iată-ți patul pentru care ai luptat. E al tău definitiv, nu-l împarți cu nici un păgîn, fie el creștin !

Pentru că, domnule scriitor, trebuie s-o mai știți și pe asta : în capul meu, așezarea omului pe pămînt constă într-un pat și o grădină de jur împrejurul acestuia ! Fie că acest pat este în aer liber, fie că-i acoperit de un bordei, de o casă sau de un palat uriaș, tot el este buricul vieții noastre. Iar grădina, fie că-i o palmă de țărînă cu patru tufe de pătrunjel și cu un cais, fie că-i lot bogat sau moșie fără margini la îndemîna ochiului omenesc, ea și numai ea este izvorul vieții noastre.

Revenind la vremea relatării de bază : cînd să termin de mîncat — nu observasem și nu auzisem nimic — s-a așezat la masa mea o femeie foarte frumoasă, cu che-mare. Și-a aprins un fel de trabuc lung și subțire, patro-nul i-a adus ceva verzui într-un pahar pîntecos, un ver-zui luminos ca lăcustele în soare. Mi-am înghițit ultimă bucățică încet, transpirat în palmă, m-am intimidat adică, ce noroc pe capul meu c-a venit la urma mesei !

Cam la vreo cinci minute de cercetare asupra mea cu niște ochi, dom'le, de te furnicau supărările, a început să lege vorbe mai întii în cehă, apoi în ungurește, nemțește, italiană — chestiuni așa, de : ce mai faci ? La toate întrebările ei eu dădeam din cap că nu pricep nimic, dar nu s-a supărat, a marșat mai departe. M-am dezmeticit și eu între timp, duritatea timidității i s-a părut probabil duri-tate cu acoperire în bărbăție sadea, m-a întrebat ce sînt, de unde sînt.

I-am spus ce sînt definitiv.

— Aaaaa !... România ? Sinaia — Predeal — Balcic. Fost acolo, frumos foarte. Prieteni buni, acolo.

Și multe alte expresii din astea din vîrfurile limbii, destul de bine zise care pe mine mă amuzau teribil ca pe orice prost știutor de o singură limbă și aia vai de cap ! dar care în fața unui străin care-i ciugulește cuvintele lui ma-terne rîde : iată, sînt pe lume oameni care nu știu limba pe care-o știu eu !

— Noroc.

Noroc să dea Dumnezeu, am ciocnit eu.

O vreme am ascultat-o cu jumătate de gînd — spioancă nu îmi putea fi acum la spartul tîrgului ! Iar urmărituri ale soldaților risipiți spre țară nu cred că au rost să se facă mai ales cînd acești soldați n-au fost din ăia cu secrete militare ci doar ghiogari la mitralieră și de către femei ca ea, bune pentru a fura timpul regilor și împăraților de piatră ! Așa că i-am dat drumul la vorbărie, că doar mă vedeți cum sînt acum la bătrînețe, dar atunci — oho ! plus că, ceea ce era foarte drept, nu mai avusesem nici-odată ocazia să stau față-n față, la palavre, cu o femeie ca asta.

Noroc-noroc, noroc-noroc ! Și dă-i cu povești, vinul mă ajuta, foarte din aproape, cu amintiri de peste tot. Ea

se prefăcea că înțelege tot, repeta anumite cuvinte ale mele de parcă atunci învăța românește și rîdea, dom'le, rîdea un rîs de-ți lua piuitul.

A gustat din paharul meu scoțînd sunete de plăcere și plescăindu-și buzele obraznic. Mi-a plăcut imediat apropierea asta după care m-am uitat în jur — n-oi fi în centrul atenției ? mai mare rîsul ! Nu, nu se uita nimeni la noi, era normal, vezi-Doamne.

— Ei, dacă-i pe-așa !

Am ciocnit, ea mișca încet din umeri foșnind chemări. Vrînd să mai cer vin m-a oprit apăsîndu-mi mîna dreaptă ridicată spre patron cu degete de catifea. Noi sîntem oameni care să pierdem timpul ? părea că zice gura ei întredeschisă într-o umezeală lucitoare. Am privit-o brusc pînă dincolo de hainele ei scumpe și m-a călcat amețea.

Ne-am înțeles asupra prețului — nimic ! Ei îi plac foarte mult oamenii viteji ca mine, eroii care seamănă între ei ca două picături de apă, indiferent din ce timpuri ar fi — cam așa am înțeles eu în vijîiala clipei. Și-am plecat. Patronul m-a bătut camaraderește pe umăr, mi-a zis noroc în mai multe limbi ale pămîntului, că doar-doar se va lipi vreunul de mine, deși era clar că unul mare de tot se și lipise dacă mesenii întorceau capul după noi, dar să nu-l uit, să mai trec pe la el.

— Mai trec.

Femeia avea o casă frumoasă, cu multe odăi. Am intrat, afară se amurgea. Capul îmi vîjia din cauza vinului și din cauza unor presimțiri frumoase. La intrare și-a dat jos un fel de sacou și-a rămas numai într-o rochie făcută special să ia mințile omului. A dispărut după o perdea de pluș, s-a întors cu un pahar de vin și s-a așezat direct pe genunchii mei. Arma o lăsasem la cuierul dintr-un hol mare. Am dat vinul peste cap — destul de bun cred, n-aveam vreme de degustări deștepte, i-am cuprins talia în timp ce ea îmi mîngîia tremuriciul bărbii zicînd probabil pe limba ei că știe cum devine chestiunea cu vitejii care răpun armate întregi, dar că la o femeie se pierde cu firea de ți-î mai mare mirarea, așa că să las totul pe ea.

Am lăsat totul pe ea. Și pe respirația ei care mă amețise cu mirosul de fierbințeală cum numai dorința cea mare miroase.

Numai că mai departe de asta, de apăsarea unui piept ce are în spate un neastîmpăr din care a fost plămădit diavolul și de mîngîierea unui genuchi ca o gutuie coaptă de bună voie la focul unei toamne răbdătoare, nu prea mă lăsa să ajung. Iar palma dreaptă, devenită dintr-o dată prea mare pentru înlănțuirea de bijuterii omenеști care-mi apăsa genunchiul cu neastîmpăr, asculta de amînările ei iar nu de focul meu.

În această clipă subțire a vieții mele s-a auzit zgomot de cheie în broască. Înlemnisem, drum pînă la armă nu mai aveam cum să-mi fac. În încăpere a intrat un bărbat îmbrăcat militar care n-a scos nici un cuvînt, dar pistolul de la sold l-a scos cu ușurință. Avea niște ochi spălăciți din care eu nu înțelegeam nimic. Ea s-a dat la o parte cu mîna la gură — așa cred eu acum, atunci nu mai aveam priviri pentru ea, animalul din mine se regroupase în propria-i piele în vederea apărării, nu mai era dezlănțuit pentru un eventual atac. Ochii, dezobișnuiți să se afle la conducerea unui trup fără armă bine încărcată, căutau un punct de sprijin, de ajutor, ceva acolo.

— E bărbat al meu, a stîlcit ea un fel de cuvinte care, de data asta, nu mă mai încîntau ca înainte ; sunau bubos.

— Văd, mi-am dat eu curaj.

Bărbatul cu ochi de var murdar i-a zis ceva într-o limbă oarecare. Femeia a dispărut după aceeași draperie de după care venise cu vinul pierzaniei mele și s-a întors cu un topor în mînă. Așa că m-am gîndit pe loc că-mi vor tăia capul ca să nu facă prea mult zgomot cu pistolul.

— Ei, păi dacă-i vorba de topor e bine, mai fugim, ne mai trîntim, ar mai fi o scăpare cît de mică, că doar n-o să-mi pun capul pe butuc de bună voie, mi-am zis.

Dar dacă n-are gloanțe în pistol ? Că doar venise la femeie sau amantă, nu la război, mi-a fulgerat gîndul.

Ghicindu-mi gîndul — ochii mei puteau fi probabil citiți clar, erau citeți cum se zice — mi-a demonstrat că are gloanțe adevărate. Multe. Inclusiv în buzunar.

— Am greșit c-am intrat în casă străină cu gînduri ușoare, dar nu atît de mult încît să mă coste viața, ziceam

eu de parcă bărbatul mă pricepea. Și-o mai fi vorba de înțelegere nelalocul ei...

M-am retras mai la o parte unde aveam spatele acoperit. El a luat toporul din mîna femeii și cu el într-o mîna iar cu pistolul în cealaltă făcea pași mărunți spre mine. Era o nămilă de bărbat, mi-a făcut semn s-o iau pe o ușă laterală. Nu mai trebuie amintit ce era în sufletul meu, am făcut exact ce mi s-a arătat. Am ajuns într-un fel de pivniță din cărămidă mare, cenușie.

— Iată și mormîntul meu de erou, mi-am zis. Să am parte de o moarte ca a lui Radu Împăratu' ? Moartea de care-am scăpat în tranșeu ne vinează cum poate și prin cine mai poate ?

În vederea scăpării mele, nu aveam nimic concret de făcut.

Poate mai tîrziu, altfel.

Bărbatul a aruncat toporul într-un colț al pivniței, s-a tras mai mulți pași înapoi cu pistolul îndreptat asupra mea, a tras o ușă neagră după el și s-a auzit cum o zăvorăște. M-am pomenit cu toporul la îndemînă, dar nu mai aveam cu cine să mă lupt — eram singur în toată pivnița aia.

— A dracului treabă, zău !

După care am auzit glasul ei — femeia dracului și-a nenorocului meu — stîlcit de dincolo de ușă. La o oră de nervi mărunți anapoda am făcut ceea ce mi s-a cerut să fac : am început spargerea lemnurilor din pivniță, grămadă mare, nu glumă ! Treaba a durat toată noaptea aceea și a doua zi dimineată. Mi s-a părut o veșnicie. Ca hrană am avut o pîine și o sticlă de vin din ăla băut cu ea pe genunchii mei. Ca gînduri am avut următoarea întrebare : tăiam lemnele astea de bună voie și nesilit de nimeni, la rugămințile femeii sau numai la chemarea ei de după îmbrățișările începute și terminate normal ?

— Da, în mod sigur. Chiar cu plăcere. Poate nu toate într-un timp așa de puțin la ore și poate nu-n miez de noapte...

Dar, vedeți dumneavoastră, nu mi-a fost dat să fie după gîndurile mele bune. S-au ciocnit de altele, rele, că doar nu erau numai ele prin locurile alea străine.

Cînd am terminat misiunea încredințată cu ajutorul pistolului, am bătut cu nădejde în tabla ușii. Nu mi-a răspuns nimeni. Am împins-o — era deschisă — nu-mi dau seama cînd și cine-a descuiat-o. Urcînd prudent scările pustii, am ajuns în camera prin care îmi făcusem intrarea. Arma și chipiul erau la locul lor, neumblate — ce oameni corecți, dom'le ! Le-am luat încet trăgînd de timp — mă așteptam să-i aud rîzînd dintr-o clipă în alta, să aducă o sticlă de vin și să zică :

— Ei, cum a fost cu dragostea ?

Sau :

— Acum o meriți pe femeia asta.

De după draperie a apărut o bătrînică care mă privea cu bunătate, o bunătate de ochi gata să se stingă. Mi-a întins o jumătate de pîine, am refuzat-o zîmbindu-i. O găurică apărută pe zbîrcitura feței m-a făcut să înțeleg că bătrîna a rîs sau cam așa ceva. Cred că ne-am despărțit prieteni. Gîndind pe limba basmelor mi-am imaginat că eu am stat atîta amar de ani în pivniță pînă ce frumusețea aia de femeie ademenitoare a ajuns să fie bătrînica din fața mea. Și în vreme ce ea s-a uscat așteptîndu-și iubitul să se întoarcă de la spartul lemnului, pedeapsă dată de zmeul cel rău pentru că nu-l iubea cum o iubea el, eu am rămas tot frumos și puternic. Dar puțin nedormit, transpirat și murdar.

Totuși, lăsînd gluma la o parte, eu am rămas cu credința că femeii ăleia i-a părut rău că n-am continuat ceea ce începusem la cîrciumă. Poate că-și vroia și joaca cu lemnele tăiate — cine poate înțelege —, nu zic ba, dar la mîngîierile mele de început, după cum v-am mai spus, avea un tremur surd, ca un cal care așteaptă să-i mai trage cîte-o palmă și din dragoste nu numai din interes.

IX. TRENURI ALBE

Pe la cîrciumar n-am mai trecut, deși mă bătea gîndul că femeia se află acolo și că mă așteaptă. Fie ca să-mi

mulțumească frumos, fie că mai avea pe undeva de tăiat lemne.

Mă grăbeam fără obiect. Soarta mea ținea morțiș să intru direct într-o altă aventură ciudată, v-o povestesc imediat.

Mă aflam într-o suburbie a Budapestei însoțit de un septembrie lucios cam cum îmi imaginam eu cînd eram copil un anumit *ceva* despre care tata zicea : Sărăcie lucie !

Cunoșteam locurile, mai fusesem pe-aici cu un an în urmă, cred că v-am spus. Acum o să ascultați cum mi-am uscat eu două zile din viața mea la soarele celui păcătos de septembrie. Sînt convinși că și cele rele își au părțile lor bune, așa gîndesc acum, dar atunci eram supărat de căderile mele dintr-un rău în altul. Dar un fotbalist al unei echipe cînd prinde mingea n-o pasează unui coechipier de-al său ? că doar n-o s-o dea adversarului. Așa și cu răul din care picasem, mă pasa tot la de-ai lui. De fapt ce să mai vorbesc teorii, viața și lumea, ieșite din războiul ăsta, erau parcă greșite, iar eu le aparțineam, nu ? trebuia să fiu eu altfel decît ele ?

Localitatea aia de lingă Budapesta nu făcea nici ea excepție de la toate cele de mai sus, atît că avea un aer mai ciudat : de exemplu dărîmăturile arătau de parcă au fost construite ca dărîmături iar nu c-au fost vreodată case sau ziduri. Numai că nu le-am luat în seamă, eram doar într-o trecere scurtă prin părțile astea și aveam problemele mele care trebuiau rezolvate. Așa că am mîncat ceva într-un chioșc, am făcut rost și de un pahar cu vin și m-am ferit din răspuțeri de ademeniri, dat fiind că nu mi se închisese rana cu lemnele tăiate. Apoi am căutat o gară care să funcționeze — era greu de găsit așa ceva pentru oameni amăriți ca noi, dar trebuia găsită, nu ? Oprindu-mă eu să întreb cîte ceva pe un cetățean care purta un chipiu asemănător uniformelor noastre, m-am pomenit privit de la o fereastră a unei case lungărețe, urîte. M-am uitat și eu lung la ea — dacă cea cu lemnele tăiate era o femeie interesantă, asta era chiar frumoasă.

N-am avut vreme să-mi clarific ochii că fata mi-a și zîmbit, ședea cu mîinile pe pervazul ferestrei. Cetățeanul cu chipiu m-a lăsat cu întrebarea fără răspuns dacă a văzut încotro-mi joacă privirile. Cred c-a crezut că ne

cunoșteam sau știa el foarte bine ce fel de femeie-mi era. Am dat s-o iau înspre el, nu se îndepărtase prea mult, dar m-am pomenit c-o floare căzută lângă mine. Ridic floarea — era roșie, frumoasă, iar eu eram om și aveam inima tină ră în piept. I-am mulțumit fetei, ea mi-a făcut semn că mă sărută.

Lăsînd provocarea fără răspuns, am luat floarea și-am plecat șovăielnic — un soldat nehotărît c-o floare în mînă, era interesant. După luni și ani de armă ucigătoare, iată altă poză. Am întors capul — fata era tot la geam făcînd semne cu mîna, semne de-ale ei.

— Măi să fie ! Asta ce-o mai fi avînd de tăiat ? În orice caz lucru de casă...

Mintea mi se sucea în toate felurile, pe lângă toate bănuielile, dar tot în jurul florii ajungea : clară, precisă. Eram mai slab ca chemarea inimii.

Dacă vrea bani, e simplu. Am.

Dar dacă vrea altceva ?

Viață n-am de dat. Și tocmai așa, m-am gîndit presupunînd că trebuie să mă aștept la orice.

Îmi fac de lucru cu uitatul peste tot și nicăieri. Totul îmi era indiferent — lumea aia din jur cu cheștiile ei grozave, amărîte sau vesele, triste sau altcumva —, nimic nu m-atingea. Nici chiar chemarea gărilor — motorul vieții mele de-atunci, nimic.

Ceasul orb.

În sat la mine se spunea imediat : și omul prost ! dar asta n-am mai zis-o, nu mi se părea necesar, prostia poate începe în fel și chip fără să-ți dai seama că-i prostie. Uneori începe ca deșteptăciune sadea !

La colțul străzii pe care se afla casa cu pricina mă apasă scurt cu hotărîrea :

— Mai încerc o dată !

Ce mi-e scris în frunte mi-e pus.

Pașii singuri o iau grăbit într-acolo smulgîndu-mă brutal fiecărui gînd cu care încercam, timid, să-i abat de la drumul spre mica piere. Mi-ar fi prins foarte bine în clipele acelea un cunoscut care să mă țină în loc cu de-ale lui, sau măcar un soldat de-al nosru cu care să intru într-o cîrciumă unde să uiți de toate cele iar spre miezul nopții să te apuce mirarea :

— Cînd dracu' s-a și făcut miezul nopții ?

Sau :

— Dom'le, cîrciumile sînt cele mai mari mîncătoare de timp din lume.

Nimic din toate astea — iată doar fereastra plină ochi cu zîmbetul ei. Părea sigură că mă întorc — o fi din aia care face farmece !

Dar dacă zîmbetul ei e permanent ? Dacă-i oarbă — c-am văzut din astea.

Ridic mîna și-o salut. Îmi răspunde. Fac semne să vină jos să ne plimbăm, să ne cunoaștem. Nu poate veni, să urc eu, ce tot aștept ?

Un prilej să nu urc, mi-am zis.

Caut o firmă, o inscripție, ceva acolo — nimic, o fi casă particulară.

De data asta nu mai las pușca la intrare, am hotărît.

Urc scările destul de întortocheate într-un întuneric cenușiu.

Cam pe unde bănuiesc că s-ar afla ușa ei ciocănesc. Ușa era întredeschisă. Intru cu grijă călcînd. Curaj ? În prima clipă nu mi-a trebuit curaj — aveam impresia că cercetez o clădire pe care urmează s-o cuceresc.

O voce : mi s-a spus pe ungurește să intru, am priceput vorbele. Cu un an și ceva în urmă cînd am ajuns noi pe-aici nu ne-a zis nimeni așa frumos „intră !“, altfel dureau timpurile. Și după durerea lor se potriveau gîndurile oamenilor, că timpurile n-ar fi timpuri dacă n-ar avea durere omenească în mațele lor iar oamenii n-ar exista fără hora unui timp în care să fie prinși.

Din ușa larg deschisă am dat cu ochii de fata din fereastră — și n-o mai lungesc pentru că observ la dumneavoastră o grabă în a asculta, deosebită de răbdarea începutului coborîrii noastre spre casă —, am dat cu ochii de ea, fixă, tot la fereastră. Nu m-așteptam să-mi sară de gît iar eu să fac ceea ce știu, după împrejurări, nu, dar nici chiar așa : nemișcată. Ce mai, era paralică, domnule, fixă într-un scaun cu roțile.

A dracului treabă și asta, zău.

Foarte frumoasă era, cu mîini albe, cu obraz alb, ochi căprui spre întunecat, cu niște sîni care foșneau de-ți lua mințile — am eu chestia asta cu foșnetul, așa suna

atunci chemarea lor în urechile mele — dar fixă într-un scaun cu rotile

Acum, cu dumneavoastră, m-am mirat mai mult, ca atunci, atunci ce credeți c-am făcut ? Am stat lângă ea, domnule, am stat lângă ea ca și cum ne cunoșteam de ani de zile, de pe vremea când ea mergea ca toate femeile, frumoase ale lumii iar eu ca toți bărbații lumii tinere, și-acum după necazul cu războiul, ne revedeam fiecare cu un năduf în plus. M-a servit cu un lichior rozaliu — se mișca pe rotilele alea cu mare repeziciune — cu apă rece și-am stat lângă ea. Era vorbăreată, se simțea bine, cred că aia-mi povestea, dar văzînd că nu pot înțelege mare lucru, fixa din vreme-n vreme niște ochi mari asupra mea — îi văd și-n clipa de față.

— Asta-i situația.

Făceam tot posibilul să mă uit numai la fața ei, ca nu cumva să-mi cadă privirea pe nenorocirea ei de la brîu în jos, poate nu era chiar de nevăzut, dar simțeam nevoia s-o protejez chiar și de uitături care-ar fi întristat-o probabil. Nepricepîndu-i spusele rîdeam de rîsul ei iar ea se bucura de rîsul meu.

— Cit de pe departe se pot înțelege oamenii, ce minune ! îmi ziceam.

Am sărutat-o pe obrazul ăla ca laptele și atît. După care, cum m-am priceput, i-am explicat ajutîndu-mă și de gesturi, că sînt așteptat la unitatea mea, la datoria mea, altfel nici nu s-ar pune problema — am mai zăbovi împreună, mi-a plăcut. În stradă am ieșit cam la o oră după urcatul scării la ea, cred c-a lăcrimat, dar nu vroiam să știu nimic. I-am făcut semn cu mîna — se arătase iar la fereastră impunătoare, frumoasă — și-am simțit că pot fi invidiat de către cei care nu cunosc adevărul despre ea, dar și de ceilalți.

Pe stradă aproape că alergam — minciuna cu datoria îmi intrase în cap ca fiind autentică — și-a trecut vreme multă pînă ce mi-am dat seama că singurul lucru care mă așteaptă prin aceste locuri este așteptarea însăși.

A dracului treabă și asta, zău.

Cînd am nimerit gara căutată, m-am limpezit — cedasem bine cu fata din fereastră. Și gîndind la ea, am adormit pe un colț de bancă. Cînd am tresărit din așipeala

asta, liniile ferate străluceau în lumina apusului de soare care se scurgea roșie pe ele. Atîta doar că mă dureau ochii privindu-le și la un moment dat chiar mi s-a părut că pe ele circulau îngeri albi pe roți albe. Numai că nu se auzea nici un zgomot, or călătoria fără zgomot nu-i călătorie adevărată în trenuri adevărate ci numai vis de călătorie. Care nu-ți folosește.

X. DESPRE FRONT

Acum îmi vine în minte altceva.

La începutul lunii noiembrie 1944 am pornit-o cu unitatea noastră spre Budapesta. Ne-am oprit cam la vreo douăzeci de kilometri est de capitala Ungariei, într-o pădure. La doi kilometri de această pădure exista o comună, nu-i rețin numele, cred că nici atunci pe loc nu i l-am știut. În pădurea aia — mai ales la marginea ei — ungurii și nemții erau foarte fortificați, ziduri ale morții, nu alta.

Ajunși aici, noi ne-am oprit la intrarea în localitatea amintită unde am schimbat cîteva unități rusești care erau scoase din uz. Bătălia a fost cu adevărat crîncenă, părea a fi o sinucidere de-a noastră de parcă tot noi eram vinovați și tot noi trebuia să murim. În două zile de luptă între ai noștri și germano-maghiarii de aici s-au distrus în parte trei divizii românești : Divizia 9 Cavalerie, 2 Infanterie și încă una, nu-mi mai amintesc. Generalul Teodorescu, comandantul Diviziei 2 Infanterie a cerut ajutor la ruși. Am primit imediat aviație și catiușe — arma lor de onoare. În schimb rușii ne-au cerut ca divizia noastră refăcută să rămînă spărgătoare de front în unitățile aliate. În alte două zile am ocupat pădurea.

Am intrat în Budapesta prin aprige lupte de stradă. Aici au căzut foarte mulți de-ai noștri, mii. La cîteva zile după aceste lupte de înaintare spre buza Dunării am fost respinși printr-un atac furibund, nebun. În aceste nebu-

nii ale morții am fost eu rănit la piciorul drept. Din care cauză am fost transportat urgent la un spital de campanie, apoi dus cu ambulanța la spitalul din Ceged. După primele îngrijiri ne-au urcat într-un tren sanitar și ne-au adus în țară, la Sinaia, în castelul Peleş — transformat pe vremurile alea în spital de campanie. Asistența medicală a fost dintre cele mai bune, o zic și alții.

Spitalizarea la Peleş a durat pînă la 1 ianuarie 1945. Înzdrăvenit am primit un concediu medical de o lună de zile, dar, conform regulamentului, m-am prezentat la Regimentul meu, 1 Dorobanți din Craiova, le-am arătat concediul medical spre a mă lua în evidența lor.

— Nu mai ești bun de front, de armă, mi-au zis cei de-acolo. Dar în uniformă trebuie să rămîi pe mai de parte, știi, da ?

— Știu.

Era într-o vineri dimineată, m-au trimis acasă, la Moara Vlăsiei.

— Vezi-ți casa și pe-ai tăi iar luni dimineată te prezinți la regiment.

Am înțeles.

Zilele de sîmbătă și duminică au trecut foarte repede — ca un fior. Era o iarnă urîță în sat, cu oameni copti de frig, cu întrebări multe și înghețate la care nu făceam față cu răspunsurile.

-- Nici regele nu poate răspunde la toate astea ale voastre, le ziceam. Nici generalii lui.

— Lasă-l, mă, în plata domnului. Ce-ar putea ști e bun pentru acolo, pe front. Nu-i bun pentru noi.

În sat mai erau trei întorși de pe front, răniți mult mai greu decît mine, dar bărbații tăbărau pe mine cu întrebările, pentru că ziceau :

— Tu ești bun de front, de ce te-au dat acasă ? Înseamnă că ceva trebuie să fie, ceva ce nu ne spui.

— Nu-i nimic, dom'le, ce să fie ?

Cam asta era în sat, dar cîmpurile, sub zăpadă, păreau bucăți foarte frumoase de timp aflat în afara războiului. Zic asta pentru că duminică dimineată m-am dus să văd

cîmpurile în general, se vorbea de împărțitul pămîntului, deci, în mintea mea, mă pregăteam de arat, nu credeam să mai plec spre front. Și nu mai credea nimeni acest lucru.

— Ne oprim la Budapesta, se spunea în fierberea de-atunci a satului. N-are rost să ne măcelărim armata, cine mai muncește pămîntul ?

— Nu ne oprim decît atunci cînd ne vom întîlni, piept în piept, cu americanii, asta-i, săreau alții.

— Americanii, dacă vor ei, mîine-s la Budapesta.

— S-o crezi tu cu mîtu', nu știi ce frînt cumplit e asta, iar ei sînt tot oameni, au tot moarte din orice ca alții.

— Chestia stă exact cum hotărăște rusul : zice el : du-te acasă, române, gata, ți-ajunge ! atunci se întorc ai noștri. Nu zice — nu venim ! Rămînem frontului, ce mai încoace și-ncolo ! 'Teți copii !!

— Au nevoie de armatele noastre, îți spun eu !

— Au nevoie ca să le știe acolo, să nu fie aici să-i vadă ce fac ei în curtea noastră !

Eu îi ascultam pe toți fără să zic ceva.

— Tu ce spui, Dobre, ce zici ?

— Păi dacă m-au trimis acasă, nu vi-e clar destul ? Ori că vor să ne păstreze buni pînă la urmă de tot, ori e gata ! ne oprim cu luptatul la Budapesta ! Aici să fie capătul nostru de front.

— Are dreptate, pufăia cîte unul. Dacă n-am învățat din usturimea trecerii Nistrului, înseamnă că plătim îndoit !...

— Din tranșeu nu se știe nimic, ce cunoaște o cîrțiță despre mersul soarelui ?

— Lasă, mă, acum au radio. Nu e ca pe vremea ta !

— Nu pe dracu' ghem ! Ascultai la radio, Ștefane, cum devine chestiunea ? în cine tragi și în cine nu ? la ce oră ștergi pușca ? ia zi-i !

— Lăsați, mă, omul în pace.

Apoi mă puneau să le povestesc despre măcelurile de la Tisa și de la marginile Budapestei. Cînd terminam de

spus grozăviile de-acolo tăceau. Cred că gîndea fiecare la cei pe care îi are sau îi poate avea acolo, pe frontul ăla ; dacă-i rănit sau mort sau dacă chiar în clipa asta s-a tras asupra lui. Și se păstra brusc un moment de reculegere, deoarece și morții se cufundau, la rîndul lor, în cel mai necuprins moment de reculegere pentru cei rămași în viață !...

— Dacă-i așa cum spui, eu cred că nu mai trăiește nimeni pe-acolo. Ultimii or fi murit de cîteva minute, de cînd vorbim noi despre ei.

— Ei, nu-i chiar așa, sărea altul.

În luna următoare m-am prezentat la Regiment.

— Mergi sănătos, mi-au zis oamenii.

— Să vă găsesc sănătoși.

Eram convins că pe front nu voi mai fi trimis, că într-o lună-două mă vor lăsa la vatră.

— Nu lasă ei primăvara nearată de dragul unui front îndepărtat, credeau cei mai mulți. Iar eu credeam ceea ce credeau cei mai mulți.

După o noapte petrecută în cazarma regimentului meu din Craiova, am fost chemat, de unul singur, la ordine.

— Rămii bun pentru spatele frontului.

Bucurie mare. Se făcuse și timp frumos afară, se îmbunase vremea. Peste numai o zi am fost trimis la un subcentru la Fierbinți. Însă numai după ce mi-au verificat ținuta, arma, muniția.

— În spatele frontului rămii tot soldat !

De la Fierbinți am plecat la Urziceni. Aici mi s-au dat în grijă vreo patru sute de oi confiscate în vederea trimiterii pe frontul din iadul căruia scăpasem eu. Pentru că moartea asta de front nu ne mîncă numai vitejii, ci și oile și coaja noastră de pîine.

— Două săptămîni, atît ! Răspunzi cu capul, mi-au zis.

Eu nu mai păzisem astfel de animale multe și mărunte, eram obișnuit cu boi, vaci, cai — animale onorabile, la vedere, astfel de pocitanii șirețe nu mai avusesem în grijă.

— M-oi descurca.

Contam pe prostia lor pe care-o știam din auzite : prost ca oaia ! și pe faptul că nu fug mai iute ca omul !

Într-o dimineață mai însorită de ianuarie, am adormit într-o baracă de lemn din marginea orașului. Oile s-au strecurat în cimitirul apropiat, un țăran a strigat la mine că-s păgîn, că profanez mormintele, eu buimăcit de ceața ațipelii m-am crezut pe front și-am tras trei focuri de armă. Țăranul a dispărut într-o clipită, la început am crezut c-a intrat iute într-un mormînt apropiat dar l-am zărit tăind cîmpul într-o fugă ce-ar fi lăsat iepurele speriat în urmă, iar dobitoacele de sub comanda mea, înfricoșate de iureșul meu războinic, au intrat într-un gard de sîrmă ghimpată și vreo șase dintre ele și-au jupuit pielea de pe burtă, cîteva rău de tot. Văzîndu-le în halul ăsta m-am gîndit că or să mă pună să le plătesc și le-am tăiat imaginîndu-mi ce bune-ar fi fost ele pe linia întîi lîngă Budapesta cînd am mîncat două zile numai cartofi copti. Plutonierul care răspundea de mine m-a luat scurt :

— Cît ai luat pe ele ?

— Au murit de gălbează, am zis eu, deși dacă avea ideea să mă întrebe cum devine boala gălbezii la animalele astea mă încurca rău de tot. Se putea însă ca nici el să nu fi știut.

— Fie cum zici, mi-a răspuns. Dar n-a pus gura pe nici o fărîmă de carne.

— Pasc iarba rămasă de la mioarele astea, cine s-o mai pască dacă ele și-au dat duhul ? Vorbea despre oi ca despre niște oameni foarte buni, era de prin părțile Basarabiei, aveți oi acasă ? am îndrăznit eu.

— Mi le-au mîncat lupii cu două picioare, lupi botezați în biserică ortodoxă ca și mine, dar degeaba...

Începuse să-mi placă plutonierul ăsta ale cărui tăceri spuneau uneori mai mult ca o poruncă venită de sus. În seara aia am dus grabnic carne de oaie la niște gospodari din apropiere și-am făcut rost de o găină pe care-am adus-o la baraca noastră tocmai bună de mîncat. N-a întrebat absolut nimic, s-a ospătat pe îndelete apoi mi-a spus că știe exact ce am făcut cu oile dar nu e supărat pe mine pentru că n-am vîndut carnea oilor în stînga și-n dreapta ci am împărțit-o zicînd : De sufletul morților !

Dar după două zile superiorii lui m-au trimis la București. Bucureștiul m-a trimis la Craiova.

Frontul mă mănîncă, linia întîi, mă gîndeam. Vedeam negru în fața ochilor și peste tot treceam cu această negreală a văzului — adică nu-mi dau seama pe unde-am trecut, pe unde-am tremurat de frig și visuri sumbre ; dacă acum mă întrebați cum arăta cutare și cutare oraș atunci, în ianuarie 1945, cutare sau cutare gară, nu pot spune nimic absolut. Cu ideea frontului în suflet, front ucigător de mai multe ori — dacă nu de glonț, atunci de frig, foame și celelalte — din care nu-mi imaginam cum se mai poate scăpa cu fir de viață, pluteam prin lume ca un boț de întunerice mișcător, fierbinte, dar fără auzul auzului lumii, fără văzul văzului ei.

Craiova m-a trimis acasă pentru două zile, mai exact pînă la 1 februarie 1945. Și deși oamenii satului meu ziceau :

— Ai văzut, Dobre, c-am avut dreptate ? Noi ne oprim din luptat, ți-am spus eu ?

— Țara ne-o apără rușii, acum au garnizoane peste tot chiar și unde nu-i nevoie de ele.

— Prost ești, mă, Butacule ! ne-au ocupat vrei să zici, ori de cîte ori luptăm alături de ei, ei ne ocupă, sînt prieteni speciali, nu așa au vrut și-au și făcut în parte la 1877 ?

— Nu trăiam pe-atunci...

— Cine nu trăiește *mereu* nu-i om din neam, e oaie rătăcită în calea lupilor...

Sau :

— Ți-au lăsat pușca pentru că n-au terminat alții războaiele. Noi vom mai lupta numai dacă va mai fi nevoie în țara noastră, cu celelalte fronturi am terminat.

— Acu' ar trebui să înceapă Antonescu războiul în-contra rușilor.

— Să-l înceapă din închisorile lor ? rîse Butacu, pe ceilalți nu mai știu cum îi chema sau chiar dacă știu nu-mi amintesc care și cum a zis, or de ce să pui în gura oamenilor ce nu-i al lor ?

— Important este că toți ai noștri vor veni acasă în două-trei săptămîni ; durează așa mult pentru că știi cum devine chestia cu transporturile iarna...

— Nu se întoarce nimeni în țară, o să vezi. Rușii se tem ca armata noastră să nu întoarcă armele împotriva lor cum au făcut-o anul trecut împotriva nemților. Că, să știi de la mine, rușii învață multe de la nemți...

...Mie-mi huia capul de presimțiri rele. Oriunde mă voi bate, îmi ziceam, nu-mi va fi ușor. Orice război pe sfîrșite e crîncen. Să dezertez ? Nu-i de mine ! Și-apoi dezertor de la țara ta în propria ta țară, cum devine altfel decît o mare nenorocire ?

— Un lucru e clar : războiul ăsta va ține lumea în ghearele lui multă vreme după ce ultimul lui cartuș va străpunge ultimul piept de sacrificiu.

Pe 1 februarie 1945, spre prînz, m-am prezentat la regiment, la Craiova. Spre deosebire de venirea din ianuarie, acum nu mai eram aproape singur prin curtea cazarmei : erau numeroși, toți vorbeau numai despre frontul îndepărtat. M-am încadrat în tristețea lor cenușie, grea, muncind cu gîndul la spusele auzite la mine-n sat, clarificîndu-le. Culmea era că-n unitate nimeni nu se temea de front ei de înstrăinarea lui, de depărtarea amețitoare la care se afla.

— Dac-ar fi mai aproape, ziceau.

Ca și cum moartea nu-i aceeași oriunde, le spuneam.

— Nu-i, mi-a oftat unul.

— Orice soartă își are dreptatea ei, camarade.

Pe 2 februarie 1945, dimineața, am fost încadrat în Compania 4 de marș. Destinația : frontul din Cehoslovacia.

Îmbarcarea pentru frontul acesta s-a făcut în ziua de cinci februarie 1945. Călătoream în special cu veterani de război care se săturaseră de front zicînd că începe să arate ca un război degeaba.

— Fabrică de omorît oameni nevinovați, de împutînat oameni.

— Ce blestem pe noi s-avem mormînt pe alte pămînturi !

— Nu-i blestem, camarade, e răutatea care duce lumea pe umerii ei.

Și multe altele ziceau, pe astea le țin minte pentru că m-am gândit mult la ele, atât de mult că deveniseră și-ale mele. Unele din ele chiar au rămas numai în mine pentru că primul lor purtător nu mai gîndește printre vii ci așteaptă masca altui destin printre morți.

Îi ascultam — pe mulți pentru prima și ultima oară — iar după multă vreme mi s-a întipărit în cap ideea că mă aflu la marginea unui pat pe roți în care stau mulți muribunzi la un loc și-și pronunță utimele lor fraze ; mă aflu adică la căpătîiul unui muribund comun. Și lingă patul unui muribund, lingă ultimele lui vorbe, nu poți zice altceva decît ultimele vorbe respective.

Călătoria cu trenul a fost firească pentru vremurile alea de război. Aveam cu noi puținul care-i trebuie unui soldat care merge mai mult la moarte decît la viață. Pentru că războiul ăsta deja străpuzise dinții țării și ai oamenilor, toți vorbeau despre el ca despre lumea cealaltă. Eu chiar i-am zis unui ofițer pe cînd ne coboram în pusta ungară :

— De-aici încolo trenul coboară în iad, este, domnule căpitan ?

— Este, mă, dar dacă-n iad e izbăvirea noastră, acolo trebuie să luptăm. După care ne întoarcem de-acolo cu avionul.

Era ofițer, era obligat, vezi-doamne, prin lege, să ne îmbărbăteze.

— Să v-audă Dumnezeu, domnule căpitan.

Prima luptă la care am participat pe teritoriul cehoslovac a fost în orașul Nitra, dincolo de râul Nitra și de munții Nitra.

XI. ZILE FĂRĂ ORGOLIU

Pe 4 octombrie 1945 am trecut frontiera româno-maghiară prin zona Aradului. Dumnezeu dacă mi-ar fi cău-

tat vorbă personal, nu-i răspundeam — așa eram de plin de mine. Plus că trebuia să se drogheze ca să mă pricchapă în momentul ăla. De parcă fusesem adus în avioane de pluș cald și numai în cîteva minute, iar nu ca vai de lume, după cum v-am povestit.

De două zile simțeam cum se apropie țară, dar n-am trăit acel gol de frontieră despre care am auzit mulți soldați vorbind cînd venea vorba despre asta. Inima mi s-a golit brusc de o anumită așteptare, fără să-mi dau seama, pe moment, că a făcut loc altor încercări. S-a umplut, adică, repede cu altele, tot de-ale ei. N-o să amintesc decît pe aia în care m-a salvat de la multe belele foaia de drum mototolită într-un buzunar al pantalonilor. La punctul de graniță m-a întîmpinat un subofițer în hainele armatei noastre care mi-a spus răspicat, într-o românească aproximativă, că nu-i posibil ca ostașii armatei noastre să se întoarcă individual, ci numai colectiv, care colective au sosit de multă vreme în țară. Așadar eu nu pot fi decît dezertor fie de pe front, fie din coloanele afluite spre patrie. Nu-mi credeam urechilor, eram tentat s-o iau în glumă, dar cînd am văzut că și un gradat sovietic chemat la fața locului spune același lucru, m-am cam îngrozit. Nu m-așteptam la primiri cu flori, dar nici să pic direct la carcără, să pic dintr-o pușcărie a războiului într-o pușcărie a păcii.

— Asta-i bună, ziceam. Rogu-vă, nu există nici un român pe-aici cu care să mă înțeleg ? România nu începe de-aici ? Și începe fără români ?

Mi-a spus că-s naționalist doar pentru cele de mai sus.

— Asta-i bună, n-am voie să-ntreb unde-i mama că-s acuzat de naționalism, m-am enervat eu, ceea ce nu-mi prea era în obișnuință.

M-au dezarmat cerîndu-mi actele.

— Bravo, Dobre, te-ai grăbit să cobori spre carceră ! N-o mai puteai lălăi prin străinătățile lumii ?

Tot căutînd eu actele am dat de foaia de drum, cum vă spuneam.

— Uite, asta mi-am dat-o singur ? Sau mi-a dat-o tata mare acolo, în Cehoslovacia ? le-am băgat-o eu sub nas. Simțeam că trebuie să fiu obraznic, că am dreptul să fiu, dar nu știam că, odată frontul terminat, nu mai am

dreptul decît la tăcere. Mai tîrziu mi-am dat seama de asta, mi-au confirmat-o și alții :

— Ai scăpat ca prin urechile acului, cine știe ce-or fi pățit de te-au lăsat în grija Domnului ?

Primul român de dincoace de frontieră cu care-am vorbit — mai întîlnisem români dar între Tisa și granița noastră — se numea Gheorghe Daraban, avea pe-atunci peste șazeci de ani, nu cred să mai trăiască, Dumnezeu să-l odihnească pe-acolo pe unde s-o afla. Am sporovăit cu el toată noaptea pînă ce ne-am liniștit și unul și celălalt. El despre front, eu despre țară.

Nu avusese pe nimeni în războiul ăsta pentru că nu mai avea pe nimeni pe lume. Iar frontul cere numai ceea ce ai tu pe lume. Părea o arătare a singurătății adevărate, asta și era pentru că numai cu ea, cu singurătatea, vorbea mereu, sau cine poate înțelege ce înseamnă cînd se spune :

- Stai locului ;
- Vezi-ți de pustietatea ta ;
- Dumnezeu să te rărească ;

Sau alte asemenea. Iar în preajmă să nu fie chiar nimeni !

Casa lui se găsea chiar la începutul satului. El era învățător, mai multe nu știu.

M-a ospătat cu ce a avut mai bun, m-a pus să mă odihnesc.

- Vorbim mîine dimineată, îmi spui și mie cîte ceva.
- Păi n-am somn, dom' Gheorghe.

Nici el n-avea somn.

— Am plecat toți și ne-am întors singuri, asta-i, am zis eu la un moment dat.

— Ne-a părăsit o fiară, ne-a lăsat din ghearele ei în ghearele altei fiare, băiete, a dat el din cap strîngîndu-și buzele pînă ce gura îi ajunsese ca o tăietură fără sînge pe fața lui osoasă.

— Numai bunul Dumnezeu știe, de fapt, dacă nu-i una și-aceeași lighioană... a continuat el.

Ce să înțeleg, atunci, din spusele astea ?

I-am povestit despre Radu Împăratu'.

— Războiul, băiete, începe printr-un fel de crime și se termină cu altfel de crime. Nimeni nu poate trage o linie fixă : atîta e război, restul e pace. Începe ca și moar-

tea, prin tot felul de boli care nu se-arată nicidecum du-
cătoare la ea ! Și se termină prin alte boli...

I-am spus de asemenea că trebuie să urc în satul din
nord, în satul din care plecase Radu Împăratu', relatin-
du-i rugămintea camaradului meu de foaie de drum. Mi-a
dat dreptate.

— Vezi numai că îți va trebui multă grijă pe-acolo ;
în nordul acela martir apele sînt mai tulburi ca în altă
parte. De unde și chestia că, n-ai să crezi, prin unele
locuri tot românii sînt scoși ca fiind vinovați.

I-am răspuns că nu pricep cum devine problema.

— Cum adică ?

— Acu' foștii horthyști sînt comuniști... Iar guvernul
Groza ține cu comuniștii. Ba a mers pîn' acolo c-a mai
adus sub formă de comuniști ungurii fugăriți din Iugo-
slavia, că de ! românii noștri au murit pe front sau sub
ocupația horthystă și locuri ar fi destule-n Transilvania...
Or sînt preferați cei care-s pe placul noilor cuceritori...
Pentru că românii cu-n petec de pămînt sînt exploata-
tori, pentru că românii care nu prea pot fi comuniști cum
nici hitleriști sau horthyști n-au putut fi — nu-i i-e în
firea unui popor vechi creștin să-și cioplească chip de
lemn — sînt de domeniul trecutului...

— Nu pricep, să mă tai și nu pricep !

— Nici n-ai cum pricepe imediat ! Poate că nici nu
trebuie în zilele astea însîngerate — și-un morman de
pietre s-ar cutremura, dară soldații noștri care-au făcut
războiul în vest. Important e să se știe exact cum stau
lucrurile pentru ca vremurile să-și facă dreptate după li-
terele acestei științe... Precum dreptatea creștină numai
după litera Bibliei se face !

Am insistat că tot nu înțeleg ce se întîmplă cu noi.

— Orice luptă dusă e bun dusă. Poate, la o adică,
să fie de folos.

După care învățătorul Gheorghe Daraban mi-a dat
exemple din multe și felurite istorii.

— Războiul nostru cîștigat să nu fie bun pentru
acum ? ci pentru mai tîrziu ?

— Dacă va fi bun vreodată !

Am înțeles ce vroia să spună, dar nu-mi doream chiar
de pe atunci întristarea.

— Ai dreptate, va fi vreme și pentru ea.

— Poate nu, am zîmbit eu.

— Poate.

Coșmelia nopții devenise străpunsă de nesomnul meu și de cioburile lunii sparte în mai multe culori. În noaptea aceea a căzut brumă.

— Dacă mă gîndeam, acopeream ardeii ăștia cu cîțiva saci ; acum nu-i mai pot păstra pentru iarnă, a oftat gazda mea.

— Hai să-i culegem.

— De-acum totuna-i, azi sau mîine, totuna-i.

În dimineața aceea am băut rachiou tare și m-am amețit iar după ce am mîncat am adormit buștean pînă după prînz. Am crezut că l-am supărat cu somnul meu.

— Ai de mers drum lung în sus, drum lung în jos, spre ai tăi. Lumea nu-i așezată, e ca după un război deșănțat în toate părțile, prea lat, prea întins pentru noi, gata-gata să ne destrame. Și împotriva a prea multe împărății.

— Dar am învins.

— Da. Numai că am luptat cu mîncarea de-acasă.

Pricepusem. Nu era nevoie de cuvinte personale.

— Asta-i soarta națiilor care muncesc numai pentru mîncare ; cei care fac ceasuri sînt lăsați în pace ; nu-ți trebuie mereu ceasuri, poate doar după ce ai ceva de mîncare.

— Să facem ceasuri, am zis.

— Dar trebuie să schimbăm Bărăganul cu-n munte pustiu, îți convine ?

— Nu.

— Atunci să ne purtăm crucea pînă nu ne poartă ea pe noi.

Alte vorbe de-ale lui Gheorghe Daraban, învățător din tinutul Aradului — nu-mi amintesc numele localității :

— La noi, dragă băiete, niciodată n-a hotărît soarta noastră războiul : învinși sau învingători ai lui și tratați ca atare. Toate au fost hotărîte de către pacea fiecărui război care putea fi mai mult sau mai puțin dreaptă ca războiul ei. Am fost și sîntem învinși ai păcii, deși, de exemplu, am fost învingători ai războiului ei. Invers nu s-a întîmplat niciodată. Aici este toată durerea noastră.

La vorbele astea i-am dat foarte multă dreptate, pentru că eu personal veneam dintr-un front în care-am învins dar mă uitam la mine : n-aveam nimic de învingător ; ba dimpotrivă.

Sau :

— La alte dăți istorice, în alte timpuri ziceam : să ne rămînă bucuria vieții ! Dar acum ?

— Și noi pentru ce-am luptat ?

Nu-mi dau seama. Atîta știu : că nu există moarte utilă ci doar viață inutilă...

— Dacă ne-am întors noi acasă, aliații pleacă în țara lor...

— Nu le stă în fire ! Pînă acum de ce-au stat ? mai erau hitleriști prin curtea asta ? Îți spun eu de ce-au stat : ca să rămînă aici ! Și n-au de gînd să trăiască ca noi dacă tot sînt în ograda noastră, ci să ne facă să trăim noi ca ei, aici e hiba, aici e spatele domnului Dumnezeu întors...

Sau :

— Aliații nu ne vor da prea multă dreptate. Dar nici ei n-o vor avea pe deplin, niciodată. Pentru că dreptatea lor de-acum atîrnă de zeci de nedreptăți ; bucuria lor stă agățată de tristețile însîngerate ale altora, or cît de lungă poate fi o astfel de bucurie ? sau cît de adevărată ? Iar Dumnezeu nu bate cu bîta.

Sau :

— Va veni o vreme, vine sigur o vreme, cînd învinșii vor cere socoteală învingătorilor ! Atunci va începe dreptatea lumii să-și miște mașinăriile iar morile ei vor măcina numai grîul celui drept cu adevărat...

Am stat în casa învățătorului Gheorghe Daraban două zile. Din cauza vorbelor lui meșesugite de trecerea timpului este sufletul său, m-am simplificat ; adică am aruncat peste bord multe speranțe. Și astfel, cu gîndul eliberat de poveri ale viselor, am plecat spre Moara Vlăsiei, acasă. Pentru că la despărțire gazda mea mi-a spus :

— Du-te mai întîi acasă, vezi-i pe-ai tăi. Apoi, după ce scapi de uniformă și de angaralele ei, te duci să vezi și ce este cu satul camaradului tău, cu rudele lui.

Am gîndit scurt și precis la ceea ce zicea. Avea dreptate.

— Umblă sănătos.

Mi-a dat ceva pentru drum — cred că brînză și pîine, nu-mi mai amintesc.

Vedeți, amintirea omului este mai nestatornică, mai zăpăcită ca omul. În fapt, mie mi se pare că-i tot un fel de femeie printre cele multe între care i-e dat pămînteanului să se zbată : nașterea, moartea, durerea, ura. Mă gîndesc uneori, domnule scriitor, chiar și acum la bătrînețe, că și asta îl dă gata pe român : lupta cu prea multe feminine, luptă în care, oricît ai fi de puternic, unul tot îți pune capac.

XII. SOARE DE DOUĂ FELURI

La Craiova, la regimentul meu, n-a fost nevoie să stau prea multă vreme ; aveam toate condițiile să fiu lăsat grabnic la vatră. Mă lăsau și cu hainele militare, dar în mai puțin de-o lună de-aici încolo să mă transform neapărat în civil.

— Mă transform, am zis.

Mi s-au dat trei rații de pîine pentru drum, demobilizarea se făcea foarte repede pentru că eu eram în întîrziere, grosul ei se făcuse cu luni în urmă ; poate de pe cînd mă aflu eu pe teritoriul cehoslovac.

Un activist de-al armatei m-a întrebat ce am de gînd să fac de aici încolo.

— Să-mi muncesc pămîntul.

— Nu-i de-ajuns, a clipocit el. Și-a înșirat o serie de chestiuni de-ale zilei.

— Ba-i de-ajuns, așa cred. Și întotdeauna a fost de-ajuns. Pămîntul simte dacă mai iubești pe altcineva în afară de el și-atunci îți dă cu copita.

— Pămîntul n-are copite, ostaș Dobre.

— Are, dar nu le vede nimeni. Sînt numai dureroase.

Un superior care mă cunoștea l-a rugat să mă lase în pacea domnului, cu mine n-o scoate la capăt, sînt sucit de gură.

— Asta e bun, a spus activistul.

— Nu-i din ăia, a gesticulat superiorul.

— Îl facem.

— După o noapte de sporăvăit cu el vorbești dumneata ca Dobre iar nu Dobre ca dumneata, te asigur.

Și superiorul a zîmbit zgrumțuros.

— Tu ce zici, Dobre ?

— Dacă ceea ce trebuie să fac este ordin, atunci cu plăcere...

— Nu despre asta-i vorba, e ceva din afara armatei.

— Cît de departe de uniformă ?

— Departe. Poate chiar împotriva ei...

— Așa ceva nu se poate, așa ceva nu-i de mine, zău.

Numai că activistul avea o încăpăținare anumită.

— Din ce parte ești, Dobre ?

I-am spus de pe unde mă trag, mi-a dat o țigară.

— Eu sînt din Banat, de lîngă Timișoara.

— Nu-i nimic.

A rîs. La ei în sat toți veteranii au primit pămînt. Și văduvele de război au primit. Și orfanii de război. Toți.

— Eu sînt văduvă de orfan, am zis serios.

— De ce nu orfan de văduvă ?

Îl ducea capul la vorbe întoarse.

L-am întrebat serios :

— Dar cei care mai aveau pămînt ?

— Au primit și ăștia.

— Și pe front au primit pămînt toți morții ; de la o gură de pămînt pînă la un mormînt întreg. După împrejurare.

— Nu se compară.

— N-am zis că se compară. Ziceam și eu că ce ți-e și cu pămîntul ăsta, domnule activist.

După care a povestit ceva despre guvernul Groza, despre colaborarea lui cu elementele înaintate ale armatei noastre.

— Adică cu pionierii.

— Nu așa, soldat Dobre.

Aici și-a dat drumul la o moară de vorbe noi pentru mine, dar care aveau să-mi puroieze urechile zeci de ani de-atunci încoace.

— Dar cum să fim toți egali la luat, dacă la muncit nu vom fi egali, am izbucnit eu într-un punct al discuției. În cazul ăsta cel mai pedepsit este cel care muncește.

— Încet-încet vor munci toți. Și-apoi munca grea o vor face mașinile.

— Dar pe mașini cine le face, se naște ca iepurii ?

— Noi le vom face.

— Dimineața prășim iar seara, la clacă, facem mașini, avioane.

— Vom crea specialiști.

Discuția începuse să sune a ceartă, așa că, la semnul discret al superiorului care mă cunoștea, am tăcut. Nu înainte de-a-i zice :

— Va fi posibil numai dacă cerul va deveni vacă adevărată de muls zi și noapte. Dar și el se va termina într-o zi, numai gândul nu se termină, în rest totul are capăt...

...Cînd el sporovăia despre țara noastră ca despre o mamă bună pentru toți fiii ei, uitînd mereu să-mi spună cine va munci concret.

— Toți vă ocupați de țara asta ca de o mamă iubită, ca de o femeie darnică sau ca de un blestem, dar nimeni nu se ocupă de ea ca de o ȚARĂ... Abia atunci, biata, ne-ar privi în ochi cu privirile ei mari și triste și-abia atunci am vedea ce-i de făcut cu adevărat...

Și în punctul ăsta al discuției m-a lăsat în plata domnului.

— V-am spus cum se întîmplă, îl cunosc bine pe Dobre, i-a zis superiorul care-l rugase să mă ocolească.

— L-a zdruncinat frontul și întoarcerea în țară, s-a apărut activistul. Altfel era exact omul care ne trebuie.

Mie îmi plăcea de activistul ăla, era încăpățînat și mie îmi plac încăpățînații, ce-o mai fi făcut după aia nu știu, n-am auzit nimic despre el niciodată. Tîrziu, cînd se anunța pe la noi vreun activist de pe la raion sau regiune, eu mă uitam, nu știu de ce, să-l văd pe el. Cred că mi-ar fi plăcut.

— E, cum e ? l-aș fi întrebat.

Sau :

— Toate visele se des-plinesc că de aia-s vise, cum cînta dăunăzi o nepoată de-a mea.

A doua zi dimineată am părăsit Craiova militară, Craiova regimentului meu cu care făcusem tot războiul. De-atunci am mai văzut-o o singură dată — prin 1957, dar acum era o Craiovă civilă de care nu-mi mai era frică și nici nu-i mai dădeam socoteală. Dar nici pe ea n-o mai interesam, nu mă mai chema la ordine, nu-i mai trebuia.

La drumul ăsta spre casă prima oprire am făcut-o într-un sat dintre niște dealuri — parcă Vîlcele-i zicea —, unde m-am întîlnit cu un fost camarad de pe Tisa mijlocie. Ultima oară cînd îl văzusem era într-un cort sanitar, acum avea mîna stîngă ciuntită iar ochiul stîng de asemenea ciuntit. M-a chemat acasă la el, n-am prea vrut, aproape că m-a tîrît.

— Este prietenul meu de tranșeu, zicea la lume, acum vine din Cehoslovacia, pe jos vine de-acolo ! Și se mîndrea cu orice cuvînt gîfiit pe care-l azvîrlea cu greu spre urechile înconjurătoare.

— Nu-l mai las trei zile să plece de la noi, știe să povestească foarte bine, numai el vă poate spune prin ce-am trecut eu, eu și alții ca mine, pe mine v-a fost silă să mă ascultați, n-aveți timp, se bîlbîia el de data asta răutăcios.

— Lasă, mă Zane, lumea-n pace, are și ea necazurile ei, nu mai are timp de noi !

— S-o las, zici ? De ce s-o las ? Pentru că-n vreme ce inamicii mă răneau în tranșeu ei aveau grijă să-mi rănească pe-ai mei !

Cînd am ajuns în curtea lui era deja de nerecunoscut ; congestionat la față, mîna dreaptă nu-și găsea astîmpăr, nu putea începe nimic din ce spunea că trebuie să facă :

— Să-ți aduc apă să te speli ;

— Să iau de la vecina mea țuică ;

— Să-ți spun, Dobre, ce mi-au făcut ăștia.

Deja mi-era greu cu el, dar mai greu îmi venea să-l părăsesc în halul în care se afla.

— Rămîn la tine, e timp pentru toate pînă mîine dimineată.

— Măi Dobre, măi, bine c-am apucat ziua să mai văd și eu un om de-al meu.

La țuică mi-a spus cu repeziciune care-i era oful cel mare de oltean și român cum zicea el că se află pe lume : nevastă-sa îi mai făcuse un copil în lipsa lui și fără contribuția lui directă. Dar necazul cel mare este că nu știe cine-i tatăl copilului, ea nu scoate nici o vorbă, n-a scos un cuvânt nici cu capul pe tăietorul de lemne avînd lama securii pe ceafă.

— N-am omorît-o pentru că veneam de pe front și văzusem prea multe morți degeaba. Și pentru că, doar c-o mîină și-un ochi cum să cresc trei copii și cu ăsta micu' patru ? Că doar n-o să-l las pe drumuri ? Nu-i al meu, dar e frate cu copiii mei, sînge ca al lor, deci, prin copiii mei, e rudă bună și cu mine.

Și ceea ce era de neînțeles, complet de neînțeles, era că nici vecinii, nici un om din sat nu știa nimic, nu bănuia nimic. N-o văzuse nimeni în lipsa lui cu cineva, nu plecase niciodată de-acasă în așa fel încît să existe timp pentru bănuielile lor.

— Nimic absolut, Dobre. Tu ce-ai face în locul meu ?

— M-aș liniști.

— Nici cu duhul sfînt nu s-o fi culcat, nici prea credincioasă bisericește nu este.

A crezut o perioadă că lumea-i ascunde ceva, a dat de băut la lichelele satului, le-a tras de limbă la o bardacă de vin, însă cînd venea vremea cu întrebarea :

— Zi-mi, mă, cine-i ăla ! oamenii nu ziceau nimic. Iar de glumit n-a glumit decît un boșorog de vecin : Măi Zane, nu ți-oi fi lăsat tu zgîndăriciul acasă, pe mîna muierii ?

— Dar nici acum, la atîta timp de la venirea ta, nu vorbește ?

— Cine ?

— Muierea ta.

— Nu, Dobre. Vorbește despre orice, dar cînd vine vorba despre chestie se împietrește la față și aia e : muta pietrelor !

În seara aia Zane al meu s-a îmbătat cuc. Nu înainte însă de-a mă arăta cu fală nevastei sale cînd aceasta a sosit de la cîmp :

— Uite-l pe prietenul meu de moarte, ăsta e...

Femeia m-a înțepat cu niște ochi foarte mici, a răspuns salutului meu în scîrbă, era sigură că mă uit la ea ca la o depravată pentru că era sigură că bărbat-su îmi spusese și mie ca la toată lumea, însă păsea apăsător ca și cum : Ce știți, de fapt, dacă nu știți esențialul ? Știți mai mult ca un copil care crede că mamă-sa l-a adus pe lume printr-o barză specială ?

La prima vedere, nu avea nimic deosebit decît mîcimea : ochii mici, picioarele mici, trupșorul, sîinii, gesturile. Cred că și mirosul îi era mic, nu știu dacă auzul și văzul. Dar cînd s-a apucat să pună masa, să zbîrnie prin casă în jurul nostru și-al copiilor, devenise duhul stăpînitor al locului. Și la lumina lămpii se arăta de-a dreptul fermecătoare ; țin minte și-acum luciul alb al obrazului bătut de lumină și paloarea maronie al obrazului stăpînit de umbră. M-am înspăimîntat de bătăile mărunțite ale inimii mele, m-am cam trezit din țiucăreală, ea a văzut totul și mi-a aruncat priviri cum că : Știu totul, se vede !

Am bîiguit că trebuie să plec la drum, mîine dimineată sînt așteptat într-un loc anume. Mi-a zis că noaptea pleacă la drum omenesc numai posedații. Am rîs forțat, mă prinsese în cleștele minciunii mele.

— Se va supăra Zane, a chicotit ea.

După care a băut o cană de vin cam de jumătate de litru, fără să clipească. Și-a culcat copiii și-am priceput-o în supărarea ei : nu știu cum s-a trăit cu bărbatul ei înainte de front, dar după aia nu cred că-i mai puțin ca un mare blestem.

M-a întrebat de ce nu mai beau.

— Mi-e de-ajuns, e cazul s-o iau la picior !

— Parcă n-ai fi fost pe front...

— Nu toți vin scrîntiți de-acolo.

— Și sănătatea care se trage de pe front e tot o scrînteală, a rîs ea mărunțel, atît cît să-și audă doar ea rîsul iar eu să-l bănuiesc.

Ce să-i mai zic ? Zane sforăia grosolan. L-a trezit.

— Prietenul tău vrea să plece. Mîine să nu mi-l ceri mie că n-am de unde să ți-l culeg. Și nici n-am timp de-ale tale !

Sărmanul mutilat, arătînd mult mai groaznic în somn decît în mișcare, a mormăit ceva întorcîndu-ne spatele.

Privit astfel părea om întreg, îi spun femeii.

— Numai că nu se poate face casă bună doar cu spatele unui om, fie spatele ăla cît de întreg !

Îi mergea mintea cum trupșorul din fața mea nu lăsa să se înțeleagă. Vedeți, domnule scriitor, eu mereu v-am vorbit numai de oameni cărora le era ușor să nu fie proști și poate mă bănuiați că-i caut cu tot dinadinsul. Însă eu nu rețin proștii întîlniți în viața mea — mulți —, n-am de ce să-i rețin și, mai ales, n-am cum să-i rețin, de la ce să-i rețin, asta-i.

În casa camaradului meu Zane, la ora întîrziată din casa lui, fixați într-un pustiu omenesc, respirînd treaz doar eu și muiera lui, mă bîntuiau gînduri păcătoase. Și nu m-ar fi învins ele cum n-au reușit s-o facă în alte dăți dacă nu erau ajutate de gîndurile păcătoase, încăpățînate în păcătoșenia lor, ale acelei fiice a Evei. Luîndu-și, în aparență, ochii de pe mine, purtîndu-se de parcă nici nu mai existam în jocul umbrelor din odaia aia imensă în care mîncasem și-n care adormise bărbatul ei, a strîns masa cu mișcări mici, sigure, a dispărut în locul unde se pare că dormeau copiii, a venit îmbrăcată într-o cămasă de noapte largă care-o făcea caraghioasă dar din care îi ieșeau la fiecare mișcare două țîțisoare obraznice, de prima idee demnă de capul unui om întreg la minte și stăpînit de un tremur surd, dumnezeiesc, era aceea cum că rufa aia largă și lălie n-avea ce căuta pe o minunăție de trup feminin. Zic cum trebuia să acționeze un bărbat normal, nu unul ca mine, zăpăcit complet care și-a luat catrafusele și-a ieșit glonț pe ușă. Izbîndu-mă de un întu-neric brutal m-am oprit la numai cîțiva pași de pragul casei.

— Să-ți arăt poarta, n-o nimerești dumneata pe întu-nericul ăsta, ești prea amețit cu apă rece, am auzit-o chiar lîngă mine.

M-am lăsat dus de arătarea ei cam vreo zece pași, îmi țiuiau urechile de liniște, simțeam și-o răceală a nopții în jurul trupului, răceală ținută însă la distanță apreciabilă de către căldura din mine, usturătoare.

M-a rugat numai s-o strîng în brațe cu amîndouă mîinile, tare, cît pot eu de tare și de-aici a plecat totul. Mă

țineu strîns de după gît, nu-mi dau seama cît de tare am strîns-o, dar n-a scos nici un icnet decît murmurarea repetată :

— Pleci... Deci pleci... Pleci imediat.

M-am sprijinit de un fel de stîlp, nu mă mai țineau picioarele.

— Nu ne vede nimeni, dacă ne grăbim nu ne vede nimeni.

Astea sînt ultimele cuvinte dinainte de cădere, în rest numai un geamăt surd cum nu-mi închipuiam că poate sălăslui în trupșorul ăla topit tot în fibrele și respirația trupului meu. Cînd transpirația noastră începuse să fie pătrunsă de răcoarea nopții am învelit-o în veston, am încercat să-i spun vorbe de om tîmpit, de alea cu iubirea, cu *ea-i prima femeie* adevărată din viața mea, dar m-a oprit printr-un proiect de rîs :

— Taci dracului.

Ne-am așezat chiar pe pragul casei, a adus o cană cu vin, mi-a întins-o :

— De-acum știu cu cine-am făcut ultimul copil...

— ? ?

— Cu tine.

După care a tăbărit pe gura mea cu tot corpul ei dintr-o dată, semn că nu mai trebuia să debitez vreo scrin-teală oarecare, m-a tras într-un fel de bucătărie de vară, a început prin a intra ea în mine, încet, pe neștiute, după care mă înghițea încetul cu încetul pînă ce ea devenise uriașa momentului iar eu fărîma de om gata-gata să fiu înghițit complet de ea, să-mi topesc ultimul fir de respirație în nesățioasa ei căldură.

Spre dimineață m-a dus în casă, m-a culcat lîngă Zane care sforăia plăcut urechilor mele, și-a dispărut.

Cînd ne-am trezit masa era deja pusă și nimic nu lăsa să se înțeleagă că s-ar fi întîmplat ceva. Doar la plecare, după bombăniturile mahmure ale camaradului meu, a făcut ce-a făcut c-am rămas o clipă numai cu ea :

— Dacă ți-e frică de Dumnezeu, las' pe mine ! El trebuie să mă înțeleagă, n-are încotro !

În rest, drept să spun, domnule scriitor, n-am înțeles

mare lucru din femeia aia, de ce să mint ? M-am gîndit multă vreme la ea dar nu mi-a lăsat nici un semn de încurajare, mă întorceam sigur s-o revăd. Ei i-a fost de-ajuns noaptea ei, și-atîta tot ! Pe drumul spre casă a mai existat o chemare a fiorurilor omenеști, dar nici eu nu mai aveam răbdare, nici stăpîna chemării aceleia nu era în forța muierii lui Zane. Așa că am pornit la drum numai după două țuici luate la o cîrciumă improvizată în ograda unui țăran, țuici băute și ele cu graba care-ți sfredelește uneori pieptul. Poate și pentru că nori făloși apăsau dealurile din jur, poate și de asta mai ales că eu așa înțeleg toamna : apăsătoare, sîcîitoare. Nici un alt anotimp nu te sfătuiește ca să te aduni de pe cărările lumii așa cum o face toamna. Iar dacă nu pricepi de bunăvoie, aproape că te obligă lăsînd să planeze asupra ta un cer strivitor.

XIII. VIS GOL

De la Mogoșoaia m-a luat o căruță după cum v-am mai spus. Pînă aici înaintasem greu, așa cum se înaintează printr-o nedreptate a vremurilor, printr-o mare prăpastie a lor. Și peste tot treceam ca și cum aș fi fost un mare vinovat. Îmi era mie sufletul intact, curat, dar cît poate ajuta un biet suflet la chinul trupului ? Pînă cînd ?

— Și-așa, Ștefane, te întorci, zise căruțașul pe care-l chema tot Dobre sau Dobra, dar fără legătură cu noi, cu numele nostru.

— Păi, da.

— E bine omul să se întoarcă.

După care și-a mînat caii cu care vorbea în șoaptă :

— 'aideți, mă flăcăi, hai. Înc-o miș de suflări și gata !

Sau :

— 'om schimba noi vreodată și locurile, da' azi nu pot : sînt sleit.

Iar mie mi-a părut bine că nu sînt întrebat despre fronturi, despre ce-i pe-acolo, pentru că mi-era deja frică să-mi

tot iau povestea de la început — și-așa prea des luată că ajunseseam s-o trăiesc pe bucăți uitându-i sfârșitul și așteptându-mă la altul, de alt fel. Și asta-mi mai trebuia : ca amintirile să se modifice cu mofturile fiecărei zile prin care se strecura viața mea, să nu mai am nimic sigur adică, nici măcar amintirile !

— Asta-mi lipsea, zău !

Drept pentru care am adormit și-am visat un vis pe care după aceea l-am mai văzut de multe ori prin deșertăciunile somnului. Călărind un cal alb mă apropiam de o cetate imensă. Care cetate, deși aproape de mine cam la o bătaie de sulită, se îndepărta pe măsură ce înaintam eu spre ea. Și astfel călătoream în urma unei cetăți mișcătoare pînă mă plictiseam.

— A dracului treabă și asta, zău.

Văzînd că degeaba-i calvarul ăsta, opream calul. Se oprea și cetatea. Atunci întorceam calul și-o luam într-o altă direcție, oarecare. Numai că numita cetate se lua după mine călătorind exact la distanța păstrată atunci cînd umblam eu după ea.

— Ei, drăcia dracului, nu-mi credeam eu visului.

O luam din nou spre zidurile ei — ea-și pornea pus-tiurile mai departe.

Obosit și flămînd, cu apele curgînd pe mine, o țineam tot într-o alergătură din asta : ba trecînd prin păduri care se transformau în mlaștini, ba prin niște bălți luminoase. La un moment dat mă gîndeam că niscăi resturi de basme din copilărie să mă tîrîie după himera lor dar nu ! era altceva și eu mă comportam ca atare. Unde mai pui că se zice că nici nu-i bine să ieși dintr-un vis pînă ce el nu se împlinește, că de-aia o ducem noi rău — pentru că nu ne împlinim visele pînă la capăt !

Dar să vedeți cu visul ăsta special. M-am gîndit eu că ar trebui să aștept pînă ce colosul de vedenii obosește sau adoarme cumva, în felul lui, atunci să mă apropii de el. Dar cred, domnule scriitor, că și el mă urmărea pe mine pînă la marginea visului meu, pînă la ieșirea din somn, și-abia atunci se puneă pe odihnă ! Într-o astfel de odihnă l-am prins eu odată, că am putut să ajung chiar pînă sub zidurile lui cenușii, de fum. Se făcea că nu mai eram pe

cal, dar tot pe ceva sus de două sulii am dat cu ochii de pustietatea aia de lut. Dar pas de-i găseşte vreo poartă sau o spărtură, ceva pe unde să pătrunzi în interior ! Nimic, absolut ! I-am dat ocolul — nici gînd de o fereastră, un gol, un „fie ce-o fi“ !

Mi-am consumat zadarnic visul alergînd după ea, mi-am zis într-o clipă de trezire specială, adică în momentul cînd ştii că eşti în vis chiar în vis fiind, nu ştiu dacă vi se întîmplă, eu şi azi păţesc !

După mai multe ocoluri fără rost m-am întîlnit cu un bătrînel firav aidoma aceloră cu care basmele copilăriei noastre ne-au obişnuit cum că sînt sfinţii mai cunoscuţi sau chiar Dumnezeu în persoană. Avea simplitatea senectuţii pe tot chipul lui.

— Aici sînt locuinţe ale cerului, fiule. Tu n-ai ochi care să sape poartă în zidurile lor, n-ai mîini care să apese clanţele lor, n-ai picioare care să calce ţărîna lor.

Cred că, tîmpit de-a binelea, am întrebant :

— Cum să n-am ? cum să n-am ?

— Ceea ce simţi tu că ai este al pămîntului. Nu e copt pentru lăcaşurile cerului.

— Cum arată ele coapte pentru hăţişurile cerului ?

— Nici nu pot fi povestite înainte de-a exista.

— Vin de pe front, am văzut moartea cu ochii mei, cred că ne şi cunoaştem.

— A fost un front între capriciile pămîntului, ale oamenilor de-acolo, n-ai fost în lupta dintre lutul vieţii şi cer !

— Am dormit cu moartea mea lîngă mine, poate în mine !

— Nu moartea este stăpînă aici ci ceea ce există după ea, mult după ea.

— Nu mai am pe nimeni acasă, pe nimeni.

— Ai pămîntul din tine. Un om cu pămînt în sine ajuns în mijlocul acestei cetăţi ar distruge totul. Pentru că pă-

mîntul este blajin numai acasă la el, în rest distruge, otrăvește, explodează.

Dar dumnealui, albitura asta a visului cu chip ome-nesc, are voie să intre în cetate ?

— Nu. Eu țin viața cerului pe pămînt și viața pămîntului în cer. Eu sînt neîmplinirea unuia spre viața celuilalt. Eu sînt absența unuia întru prezența celuilalt !

Ani de zile, domnule scriitor, m-am gîndit la vorbele astea și de ce să vă ascund ? cam la asta s-a redus gîndul meu despre cele de deasupra noastră, cele neînțelese, cam atîta-i filosofia în urma căreia pășesc.

— Dar dacă n-aș fi din pămînt și-aș fi din altceva aș fi primit în cetate ?

— Nu. Pentru că gîndului tău îi poate lipsi cuvîntul.

— Pot spune ceva fără să gîndesc.

— N-ai înțeles. Neînțelegerea ta te ține pămîntean !

— Renunț la pămîntul din mine, am zis.

— Nu renunță el la tine. Și mai este pînă ce pămîntul va fi făcut din aluat de om iar nu invers ! !

Și fața lui a supt trupul lui. Apoi ochii lui au supt fața lui și deasupra mea au înfiorat aerul două priviri gigantice.

Aici m-am trezit. Căruțașul vorbea în continuare cu caii lui. Cînd a ajuns la poarta casei mele a scos un „hooooo“ blînd !

— Vezi că știu unde stai ?

I-am mulțumit.

— Lasă, mă. Să fim sănătoși.

) Picioarele, amortite, se mișcau nesigure. Aveau și ele dreptatea lor — lumea se micșorase dintr-o dată încît, de la deschizături de mii de kilometri, a ajuns să însemne doar o poartă de lemn mîncată de relele zilelor sau de urgisirile nopților, sau și de una și de alta, de ceva împotriva tuturor, cine mai știe ?

Am intrat. Nu s-a întîmplat absolut nimic. Intrarea asta a mea în curtea mea n-a semănat cu nici o intrare la care mă gîndisem eu de-atîta amar de ori, cu nici una. Un om obosit intra în ograda lui de parcă dintre ultima sa ieșire pe-aici și sosirea lui de-acum nu s-ar fi scurs asupra lui războaie pustiitoare, n-ar fi curs numai timp înroșit.

— Asta e !

Amurgul din ogradă, amurg de toamnă, neprimitor, m-a făcut să cred pentru un moment c-am intrat singur în sicriul meu, dar că-i prea larg pentru frigul din oasele mele ostenite.

XIV. PE-ACASA

În curtea mea se afla moartea mea — peste tot. Peste tot acolo unde eu nu mă arătasem multă vreme : la intrarea în casă, la ieșirea din casă ; lângă vechiturile mele, lângă toate ale mele. Stătea ea. Stătea crezînd din inima ei de *moarte* că-i adevărată.

Mai adevărată ca mine.

La cîte mese șezuse în locul meu ? În cîte somnuri se cufundase în locul meu ? În cîte blide își băgase botul de aer în locul meu ? Cîte inimi pe care eu le-aș fi încălzit numai cu arătarea mea simplă, le-a răcit ? Nu-mi dau seama, dar cred că, știindu-se definitivă, nu se grăbise să facă prea multe în locul meu.

— Am timp berechet, și-o fi zis.

Sau :

— Chiar dacă se întoarce peste o mie de ani, el își va schimba înfățișarea pentru ca eu să nu-l recunosc. Măcar cîțiva ani buni.

Și avea dreptate : nimeni nu e mai lungă ca ea, nimeni nu-și poate permite să aștepte la infinit ca ea.

Acum o vedeam cu ochii cum se risipește de peste tot acolo unde eu mă arătam sau mi se auzea respirația adevărată, sau atingeam ceva. I-am auzit, drept să spun, fișitul, fișit rece de toamnă greu primitoare a unora ca mine, plutind peste grădini.

— Ducă-se pe pustii !

Acasă nu era nimeni, a cui moarte o mai fi prin preajmă ? A lui Nicolae cel mort în Caucaz ? A celui alt frate ? Poate stau pitulate în vreun colț, speriate de adevărul care sînt,

de ceva-ul totdeauna împotriva lor, de faptul că pot fi chiar alungătorul de morți în persoană.

— Ce bine-ar fi !

Și bucuria gândului ăsta m-a încălzit pentru o clipă. Sufletul meu se îndrepta grăbit spre bucuriile mici și foarte mici, cele mari nu mă mai luau în seamă.

— Nu mai sînt de ele.

Eram sortit, se vedea treaba, doar — cum v-am mai spus — locului meu de furnică în alcătuirea lumii.

Am plecat la soră-mea, cîteva case mai sus. Acolo se afla lumină și voci stinse iar eu m-am emoționat. Văzusem flăcări uriașe care făcuseră scrum lumi uriașe și eu trecusem pe lîngă ele sau prin ele ca printr-o ninsoare ; auzisem urlete care micșorau munții pînă la a deveni niște zbîrcituri ale pămîntului și eu trecusem pe lîngă ele ca pe lîngă un colind de copil, dar luminița aia cît o burtă de pasăre albă în care se frămîntau cîteva voci înghițite de ea, pasărea albă, m-a emoționat și mi-a poticnit pașii.

La intrarea în casa soră-mi nu s-au scos multe cuvinte. Ci doar exclamații. După care am aflat că ieri, sîmbătă, avusese loc pomana mea dimpreună cu a lui Nicolae, că a citit popa pentru veșnica noastră pomenire, că nimeni nu mai credea că sînt viu pe undeva. Apoi am mîncat sarmale de la propria-mi pomenire de sîmbătă ; erau gustoase, cu un ușor iz de tămîie — mirosul acela care desparte lucrurile vieții de cele ale morții. La urma urmei eu aparțineam încă amîndorura.

Sora mea se uita la mine ca la o minune.

— Sînt o minune, ei și ?

— Nu-i nimic, Ștefane.

Tîrziu, după trecerea nodurilor din gît, am plîns împreună pe frații noștri care n-au avut norocul să devină minuni ca mine. Eu strîngînd din buze și uitîndu-mă la lampă, ea sughițînd. Cînd ne-am liniștit m-a rugat să-i povestesc din război care război nu mai fusese atît de cumplit ca pînă atunci ; iată, îi dăduse înapoi măcar un frate.

— Sîntem acum egali ; doi aici, doi pe lumea cealaltă, am zis.

— Aşa-i, a răspuns, dar a scotocit după un petec de hîrtie murdar despre care spunea c-ar fi o scrisoare de la Nicolae. Numai că eu nu i-am recunoscut scrisul.

— Şi-i prea recentă, i-am spus.

Era adică cam de vreun an, pusă la poştă în localitatea Kahul, or putea Nicolae trăi pînă anul trecut ? putea veni în ţară şi să nu treacă pe-acasă ?

— Nu ştiu.

Apoi nu-i era în fire să scrie el negru pe alb despre pustietate, despre cer nesfîrşit, despre ger cît pămîntul de mare, Nicolae era foarte precis al locului din jurul lui, nici la soare nu-i dădea importanţă prea multă ; Ce nu pot atinge cu mîna mea, nu mă interesează, zicea.

Despre soare :

— Ce mă interesează ? Eu de umbrele lui mă împiedic, cu ele lucrez, cu ele mă lupt.

— O fi vreun camarad de-al lui, asta da !

Apoi mă ruga să nu trec cu povestitul prea repede peste toate, mie nu-mi pasă, sînt sătul de război şi de istoria lui, dar ea vrea să înţeleagă în ce crăpătură sau prăpastie a acestui măcel au alunecat fraţii noştri şi-au căzut şi-au murit sau n-au murit dar nu mai pot să iasă de-acolo în vecii vecilor.

— În războiul meu n-ai să-i găseşti ; eu mi-am învins războiul, partea mea de moarte. Ei nu l-au învins pe-al lor, i-a învins el, asta-i tot.

Şi multe altele i-am spus, nu-mi mai aduc aminte. Ştiu numai că-i ziceam că eu povestesc atît de rapid pentru că eu spintec timpul prin care trec, îl spintec pe din două, nu-l înconjur zi şi noapte, nu-l ocolesc aşteptînd ca el să mă obosească pe mine şi să mă usuce.

— Mai bine-l spintec eu, timpul îşi reface rănile mai repede ca omul. Şi-apoi dacă nu-i ieşi uneori sînge, ca la boul bolnav, nu mai poate trage bine la jug.

— Tu ştii ce zici, frate.

La cîteva luni de la venirea mea acasă, adică în februarie 1946, într-o dimineaţă cu soare nehotărît, i-am spus :

— Plec la Bucureşti.

Gîndul meu era să mă angajez la căile ferate.

— E treaba ta, Ștefane.

În ziua aceea am adormit cu gîndul ăsta prins de creier ca mierea de degete și m-am visat intrînd pe porțile unei povești, ale unui basm adevărat. Era totul foarte frumos, atîta doar că oamenii nu se mișcau, era parcă o poveste cu statui, iar dacă nu se mișcau nu aveau nevoie nici de căile ferate.

— Asta ce-o mai fi ?

Zadarnic mă preumblam eu printre ele, eram un singur mișcător, eram anomalia lor, așa că a trebuit să intru în rîndul oamenilor acelui vis, adică să stau înțepe-nit la intrarea în poveste, să nu mai fac un pas. Cînd m-am trezit, piciorul ăsta beteag era amorțit de-a binelea. Dar dreptul, piciorul drept, era sănătos tun și bun la suflet cu fratele lui rănit în război, așa că putea prelua cu vitejie inițiativa.

XV. SFÎRȘIM AICI

Visul ăsta mi-a fost bun sfătuitor, dar rău ascultător a avut. Așa că zic : sfîrșim aici, domnule scriitor, e destul. Pentru că la București nu mai eram omul care se tot întoarce acasă, ci omul care-și caută casa prin bătătura lui. Nu mai eram omul care luptă cu moartea, ci omul care luptă cu viața, ceea ce cred că nu vă interesează pentru această carte. Acum grija unei zile se prelungea, dureros, peste ani întregi, nu mai era ca în tranșeu : fiecare zi sfîrșea odată cu relele sau bunele ei.

M-am obișnuit și cu asta, n-aveam de ales. Dar uneori, copleșit de negura sufletului meu, mă luam la harță cu Timpul, cu zînele sau ielele care-l țes și ziceam :

— Noroc că ziua de azi nu trebuie să se uite în ochii

zilei de mîine, ar crăpa de ruşine ! Dar nici ziua de mîine nu se va uita la asta de azi cum nu se uită vulturul după găinaţ de vrabie.

Rămîneam însă cu vorbele, Timpul cu trecerea, eu cu vorbele.

— Dreptate ai, dar drept să ai dreptate n-ai, părea că-mi şuierea el sfidător pe lîngă urechile mele care amorţeau de tăcere încercînd să-i audă, pentru o clipă, trecerea.

—sfîrşit—

CUPRINS

I. STRIGAREA	7
II. PLECAREA ÎNTÎIA	24
III. PLECAREA A DOUA	38
IV. NIMIC NOU	53
V. DE-ALE NOASTRE	71
VI. O TĂCERE ÎN PLUS	74
VII. AM SĂPAT FÎNTÎNA PENTRU POMENIRE .	87
VIII. OM MAI DEPARTE	92
IX. TRENURI ALBE	100
X. DESPRE FRONT	105
XI. ZILE FĂRĂ ORGOLIU	112
XII. SOARE DE DOUĂ FELURI	118
XIII. VIS GOL	126
XIV. PE-ACASĂ	130
XV. SFÎRȘIM AICI	133

Redactor : PETRE RĂILEANU
Tehnoredactor : MARIA SĂRACU

Bun de cules : 28.08.1990. Apărut 1990.
Coli de tipar : 8½. B. 10590.

Tiparul executat sub comanda nr. 214
la Combinatul Poligrafic București
Piața „Presei Libere” nr. 1
ROMANIA

EDITURA MILITARĂ

Mă numesc Ștefan I. Dobre și-am plecat din Cehoslovacia într-o seară. Până în țară am mers pe jos, dar de la Mogoșoaia m-a luat o căruță. O căruță care mă cunoștea.

Era în iunie 1945, a venit un curier și-a început să strige cine-i cutare și cutare, adică eu, să meargă imediat la biroul mobilizare să i se dea foaia de drum să plece acasă.

Cerul era ascuns – seara zdrențuită.